

RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ANASANAT ATÖLYE (GRAFİK) DERSİNDE
ÖĞRETİM ELEMANLARININ YAZI VE TİPOGRAFİ
ÖĞRETİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
Şirin BENUĞUR TUFAN
Doktora Tezi
Temmuz, 2009

**RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI ANASANAT ATÖLYE (GRAFİK)
DERSİNDE ÖĞRETİM ELEMANLARININ YAZI VE TİPOGRAFİ ÖĞRETİMİ
UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Şirin BENUĞUR TUFAN

DOKTORA TEZİ

**Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Öğretmenliği) Anabilim Dalı
Resim-İş Öğretmenliği Doktora Programı
Danışman: Prof. Oya KINIKLI**

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temmuz, 2009

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
DOKTORA TEZ ÖZÜ	v
ABSTRACT	vii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ix
ÖNSÖZ	x
ÖZGEÇMİŞ	xii
RESİM LİSTESİ	xiv
ÇİZELGE LİSTESİ	xv
1. GİRİŞ	
1.1. Problem	1
1.1.1. Tipografinin Tarihçesi	4
1.1.1.1. Yazının Bulunuşu	5
1.1.1.2. Kâğıdın Bulunuşu	11
1.1.1.3. Çoğaltma Yöntemi Olarak Baskı Tekniğinin Bulunuşu	12
1.1.1.4. Hareketli Metal Harflerin Bulunuşu	13
1.1.2. Tipografi Terimi ve Boyutları	16
1.1.2.1. Grafik Tasarım Elemanı Olarak Tipografi	19
1.1.2.2. Grafik Tasarım Eğitiminde Tipografi	22
1.1.3. Türkiye’de Tipografi Eğitimi	26
1.1.3.1. Resim-İş Öğretmeni Yetiştiren Kurumlarda Tipografi Eğitiminin Tarihçesi	28
1.1.4. İnternet Temelli Eğitim.....	36
1.1.4.1. Bilgisayar Destekli Görsel Sanatlar Eğitimi	40
1.1.4.2. Web Destekli Öğretim Materyali Tasarımı	43
1.1.5. İlgili Araştırmalar	50
1.2. Araştırmanın Amacı	53
1.3. Araştırmanın Önemi	53
1.4. Sayıtlar	54
1.5. Sınırlılıklar	54
1.6. Tanımlar	55

1.7. Kısaltmalar	55
2. YÖNTEM	
2.1. Araştırma Modeli	56
2.2. Evren ve Örneklem	57
2.3. Katılımcılar	59
2.4. Verilerin Toplanması	60
2.4.1. Grafik Tasarımı Dersi Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi ve İnternet Temelli Tipografi Öğretimine İlişkin Görüşleri Anketi.	61
2.4.2. Öğretim Elemanı Görüşme Formu	62
2.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	63
2.5.1. Anketin Uygulanması	63
2.5.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Yapılması	64
2.6. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	65
2.6.1. Anket Yoluyla Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	65
2.6.2. Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	66
3. BULGULAR ve YORUM	
3.1. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Sanat Eğitimsi Yetiştirmedeki Yeri ve Öneme İlişkin Görüşleri	69
3.2. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlama Durumuna Yaşanan Sorunlara ve Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri	73
3.2.1. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamasına İlişkin Görüşleri	73
3.2.2. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamamasının Nedenlerine ve Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri	76
3.2.3. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşleri	79

3.3. Öğretim Elemanlarının Tipografi Konularının Öğretiminde Gerçekleştirdikleri Uygulamalar	83
3.3.1. Resim İş Eğitimi Anabilim Dalında ve Grafik Atölye Dersinde Tipografi Öğretimine Ayrılan Süre	83
3.3.2. Resim İş Eğitimi Anabilim Dalında Tipografi Dersine Yer Verilmesine İlişkin Görüşler	84
3.3.3. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri	85
3.3.4. Öğretim Elemanlarının Tipografi Konularının Öğretiminin Planlanmasına İlişkin Görüşleri	86
3.3.5. Tipografi Öğretimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Gerçekleştirme Durumu ve Gerçekleştirilen Etkinlik Türleri	89
3.3.6. Grafik Atölye Dersinde Gerçekleştirilen Tipografik Tasarım Çalışmaları	90
3.3.7. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Araç-Gereçler...	91
3.3.8. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri	93
3.3.9. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Yararlanılan Yöntemler.....	94
3.3.10. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Kullanılan Bilgisayar Yazılımları	95
3.3.11. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Değerlendirme Ölçütleri	96
3.4. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu İle Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlara ve Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri.....	99
3.4.1. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu ve Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri	99
3.4.2. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimine ve Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüş ve Önerileri.....	103
3.5. Öğretim Elemanlarının Tipografi Eğitiminin İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Verilmesine İlişkin Görüş ve Önerileri	109

3.5.1. Öğretim Elemanlarının Tipografi İle İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Durumu ve Tipografi İle İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Amaçları	110
3.5.2. Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Tipografi Öğretiminin Verilmesine İlişkin Görüşleri.....	111
3.5.3. İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkı Sağlama Durumu ve Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkısına İlişkin Görüşleri	112
3.5.4. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimine Yönelik Web Sitesinin İçeriğine İlişkin Görüşleri	116
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	
4.1. Sonuçlar.....	120
4.2. Öneriler	125
EKLER	127
KAYNAKÇA	143

DOKTORA TEZ ÖZÜ

RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI ANASANAT ATÖLYE (GRAFİK) DERSİNDE ÖĞRETİM ELEMANLARININ YAZI VE TİPOGRAFİ ÖĞRETİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Şirin BENUĞUR TUFAN

Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Öğretmenliği) Anabilim Dalı Doktora Programı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2009

Danışman: Prof. Oya KINIKLI

Bu araştırmanın amacı, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğretim elemanlarının Atölye (Grafik) derslerinde tipografi eğitime yönelik uygulamalarını, tipografi eğitimindeki gereksinimlerini ve İnternet temelli tipografi öğretimine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırmada tarama modeli kapsamında yöntem çeşitlemesinden yararlanılmıştır. Hazırlanan anket, 24 üniversitenin Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda Anasanat Atölye (grafik) dersini veren ya da vermiş olan toplam 45 öğretim elemanına 2007–2008 öğretim yılının bahar döneminde uygulanmıştır. Araştırmanın diğer aşamasında çalışma evreninden 7 öğretim elemanı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Nicel ve nitel veriler çözümlenerek elde edilen bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretim elemanları tipografi eğitiminin, sanat eğitimcisi yetiştirmede çok önemli ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının tipografi öğretimini planlarken farklı konu ve tekniklerden yararlanılarak uygulama yapılmasına, kuramsal bilgi vermeye, proje çalışmaları yaptırmaya, örneklerle konuyu açıklamaya, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanmaya, tipografi öğretimini desteklemeye yönelik çeşitli etkinlikler gerçekleştirmeye önem verdikleri anlaşılmıştır. Öğretim elemanları öğrenci çalışmalarını değerlendirmede yaratıcılığa, özgünlüğe ve yazı karakteri seçimine önem vermektedirler. Öğretim elemanlarının tipografi konularının öğretiminde öncelikle öğrenciden kaynaklanan, tipografi ile ilgili kaynak kitap yetersizliğinden ve

ders saati süresinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yazı dersinin tipografi öğretimine temel oluşturacağını ifade eden öğretim elemanları, Yazı dersinin içeriğinin alan uzmanları tarafından tipografi öğretimini destekleyecek biçimde zenginleştirilmesine, ders süresinin arttırılmasına ve tipografi dersleriyle desteklenmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu tipografi konularının öğretiminde İnternette yararlanılabileceğini belirtmişlerdir. Öğretim materyali olarak kullanılacak Web sitesinin içeriğinde tipografi temel bilgisine yönelik kuramsal bilgilerin, örnek çalışmaların, değerlendirme yapılabilecek sınavların, kaynakların ve tipografi sözlüğünün olması gerektiği yönünde önerilerde bulunmuşlardır.

ABSTRACT

THE FACULTIES VIEWS ON THE TEACHING PRACTICES OF HANDWRITING AND TYPOGRAPHY IN GRAPHIC STUDIO COURSES IN ART EDUCATION PROGRAM AT THE DEPARTMENT OF FINE ARTS EDUCATION

Şirin BENUĞUR TUFAN

Doctoral Program in Department of Fine Arts Education

(Program in Arts and Crafts Teaching)

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, July 2009

Advisor: Prof. Oya KINIKLI

The purpose of the present study is to determine the views of the faculties Department of Fine Arts Education related to the teaching practices of typography in graphic studio courses, their needs in typography instruction, and web based typography instruction. The participants of the present study are 45 faculties, who are taught or currently teaching graphic studio courses in Arts and Crafts Education Program in Departments of Fine Arts Education at 24 different universities. Within the framework of survey method, a triangulation method is used in order to gather data of the study. The participants are asked to reflect their views through a questionnaire in 2007 – 2008 academic year. In addition to the questionnaire, semi-structured interviews were held with 7 faculties among the participants of the study. The findings of the study, which were obtained through the analysis of qualitative and quantitative data, were defined and interpreted. Following findings outstand as a result of the study:

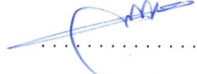
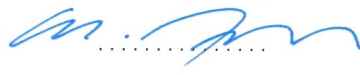
The participants stated that typography instruction is essential and important in training the students in Arts Education. It is observed that, the faculties assigned importance to the utilization of various activities that fosters typography training such as making use of various approaches and techniques in teaching, preparing project works, exemplifying the issues, providing theoretical background, and practicing through various themes and techniques during planning. In terms of assessment, the faculties pay attention to the creativity, originality and selection of the typographic characters. In

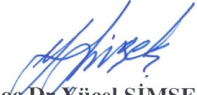
terms of the obstacles that the faculties faced, student oriented problems, the insufficiency sources related to the typography training, and lack of enough time for the courses were reported by the participants.

Advocating the fundamental role of handwriting in typography training, most of the faculties suggested that the content of the handwriting courses should be enhanced by the field experts so as to strengthen the typography instructions, besides increasing the course hours and strengthen it with typography courses. Most of the faculties expressed that they could make use of the internet while teaching the typography issues. The participants also suggested that, the web page which might accompany the course as a supplementary material should include theoretical information about the basic typography, sample works, samples for assessments and glossary for the typography.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şirin BENUĞUR TUFAN'ın "Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Anasanat Atölye (Grafik) Dersinde Öğretim Elemanlarının Yazı ve Tipografi Öğretimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri" başlıklı tezi 27.07.2009 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Öğretmenliği Programında, Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

<u>Adı-Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Oya KINIKLI	
Üye : Prof.Dr.Adnan TEPECİK	
Üye : Yard.Doç.Dr.Adnan BOYACI	
Üye : Yard.Doç.Dr.Mehtap UYGUNGÖZ	
Üye : Yard.Doç.Dr.Mustafa TOPRAK	

Yard.Doç.Dr.Yücel ŞİMŞEK
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür Vekili

ÖNSÖZ

Grafik tasarımın en önemli elemanları arasında yer alan tipografi, grafik tasarımın eğitiminde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Tipografi, grafik tasarım eğitiminin vazgeçilmez bir unsuru ve görsel iletişim tasarımcısının da ayrılmaz bir parçasıdır. Grafik tasarımın ve tipografinin öğretim programlarında yer almasında, grafik tasarım kavramının ortaya çıkışı ve bugüne kadar gelen süreçte geçirdiği aşamalar etkili olmuştur. Günümüzde grafik tasarım eğitiminin verildiği tüm kurumlarda tipografi eğitimine yer verilmektedir.

Türkiye’de Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Grafik Tasarım atölye dersinde, tipografi ile ilgili kuramsal bilgilere ve grafik ürün tasarlama sürecinde tipografinin estetik bir biçimde kullanılabilmesine yönelik çalışmalara yer verilmektedir. Öğretimde geleneksel tekniklerin yanı sıra bilgisayar teknolojisinin sunduğu olanaklardan yararlanılmaktadır. Böylece öğrencinin, tipografi temel bilgisini geleneksel tekniklerin yanı sıra bilgisayar teknolojisini de kullanarak, mesleki uygulamalara aktarabilecek donanımına sahip olması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda verilen tipografi eğitimi, öğretmen ya da grafik tasarımcı olarak çalışmayı tercih edecek öğrencilerin mesleki yaşamlarında oldukça önem taşımaktadır. Öte yandan günümüz öğretim teknolojileri arasında yer alan ve öğretimin bireyselleştirilmesine olanak sağlayan Web’in, sanat eğitiminde öğretimi destekleyici bir araç olarak kullanılması giderek önem kazanmaktadır. Bu araştırma ile öğretim elemanlarının grafik tasarım dersinde tipografi eğitimi uygulamaları, tipografi eğitimine ilişkin eğitim gereksinimleri ve Web destekli tipografi öğretimine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretim elemanlarının görüşlerinin belirlenmesinde nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde pek çok kişinin katkısı olmuştur. Araştırma sürecinde değerli katkılarından ve manevi desteğinden dolayı başta tez danışmanım Sayın Prof. Oya KINIKLI’ ya teşekkür ederim.

Değerli görüşleri ve önerileriyle tezin oluşturulmasına katkıda bulunan Sayın Prof. Dr Adnan TEPECİK'e, tezin araştırma modelinin tasarımı, yöntem ve teknik boyutu başta olmak üzere her aşamasında büyük katkı sağlayan ve süreci yönlendiren Sayın Yard.Doç.Dr. Adnan BOYACI'ya, tipografi alanındaki bilgi ve deneyimleriyle tezin biçimlenmesine önemli katkı sağlayan Sayın Yard. Doç. Mehtap UYGUNGÖZ'e çok teşekkür ederim.

Yardımları ve moral destekleriyle bana güç veren Sayın Yard.Doç.Dr. Burçin Türkkan'a, Sayın Yard. Doç.Dr. Handan Deveci'ye, Sayın Öğr.Gör. Aslı YILDIRIM'a, Sayın Arş. Gör. Tuba ÇENGELCİ'ye, Sayın Arş. Gör.Sibel DAL'a, Sayın Arş. Gör. Elif Avcı'ya, Sayın Arş. Gör. Fatih YILMAZ'a ve katkı sağlayan diğer meslektaşlarıma da çok teşekkür ederim.

Desteklerinden dolayı sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şirin BENUĞUR TUFAN

Eskişehir, 2009

ÖZGEÇMİŞ

Şirin BENUĞUR TUFAN
Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Öğretmenliği)
Anabilim Dalı Doktora Programı

Eğitim

Yüksek Lisans	2000	Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi (Grafik Eğitimi) Anasanat Dalı
Lisans	1997	Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Bölümü
Lise	1994	Eskişehir Cumhuriyet Lisesi

İş

2004	Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı
2003-2004	Araştırma Görevlisi, Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü
2000-2002	Öğretim Görevlisi, Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu Çini İşlemeciliği Bölümü
1998- 2000	Resim-İş Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı

Yayınlar

Tufan, B.Ş. (2008). Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin 10.Uluslararası İstanbul Bienali Gezisine İlişkin Görüşleri, *International Conference on Educational Sciences ICES'08* Bildiri Kitabı. Cilt 3, (ss.1956–1964). (23–25 June 2008). Anı Yayıncılık.

Kıratlı, D. ve Tufan, Ş.B. (2006). The Time Concept In The Drawings Of Pre-School Children International InSEA Congress 2006 *Interdisciplinary Dialogues in Arts Education* (01-05-2006)., Viseu, Portugal.

Tufan, Ş.B. (2008). İlköğretim 4.ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Gözüyle Kamu Heykelleri-Eskişehir Örneği, *17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi* (01-09-2008). Sakarya.

Tufan, Ş. B. (2008). Kent Estetiği ve Görsel Çevre Bilincinin Oluşmasına Yönelik Bir Etkinlik Önerisi - Grafiti ve Duvar Resmi. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*, (02-05-2008). Bildiri Kitabı (ss.412-415). Çanakkale.

Tufan, Ş. B. (2007). Duvara Yazı Yazmanın Yasa Dışı-Sanatı, *3.Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Sanat Eğitim ve Şiddet* (19-11-2007). Bildiri Kitabı (ss.637-646). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık: Ankara.

Seçme Sergiler

2009	Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, G.S.E.B. Öğretim Elemanları Karma Sergisi, Galerie Kandinsky, Viyana, Avusturya.
2008	Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi G.S.E.B. Öğretim Elemanları Karma Sergisi, Linz, Avusturya.
2007	Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, G.S.E.B. Öğretim Elemanları Karma Sergisi, "Anadolu Kunst", Jma Gallery, Viyana, Avusturya.
2007	24 Kasım Öğretmenler Günü Sergisi, Karma Sergi, Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği, Ankara.
2005	Artforum Ankara Plastik Sanatlar Fuarı, Ankara.
2005	Uluslararası Zeus Festivali, Anadolu Üniversitesi Öğretim Elemanları Karma Sergisi, Çanakkale.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Eskişehir/ 1973 Cinsiyeti: Kadın Yabancı Dili: İngilizce

RESİM LİSTESİ

RESİM	Sayfa
1. Lascaux Mağarası	5
2. Pasiega Mağarası İdeogram Örnekleri	6
3. Sümer Çivi Yazısı	7
4. Mısır Hiyeroglif Yazısı	8
5. Fenike Alfabesi	9
6. M.Ö. 1600 Tarihli Hiyeratik Yazı İle Yazılmış Tıp Belgesi	10

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
1. Araştırmanın Çalışma Evreni	57
2. Çalışma Evrenini Oluşturan Öğretim Elemanlarının Özellikleri	58
3. Görüşmeye Katılan Öğretim Elemanlarının Özellikleri	60
4. Görüşme Sorularının Güvenirlilik Yüzdeleri	68
5. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Sanat Eğitimsi Yetiştirmedeki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	69
6. Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlama Durumu	73
7. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamasına İlişkin Görüşleri	74
8. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamamasının Nedenlerine ve Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri	76
9. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşleri	79
10. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Lisans Programında ve Grafik Atölye Dersinde Tipografi Eğitime Ayrılan Süreye İlişkin Görüşler	83
11. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında Tipografi Dersine Yer Verilmesine İlişkin Görüşler	84
12. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri..	85
13. Öğretim Elemanlarının Tipografi Konularının Öğretiminin Planlanmasına İlişkin Görüşleri	86
14. Tipografi Öğretimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Gerçekleştirme Durumu ve Gerçekleştirilen Etkinlik Türleri	89
15. Grafik Atölye Dersinde Gerçekleştirilen Tipografik Tasarım Çalışmaları	90
16. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Araç-Gereçler	92
17. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri	93
18. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Yararlanılan Yöntemler	94
19. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Kullanılan Bilgisayar Yazılımları	95

20. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Değerlendirme Ölçütleri	96
21. Öğretim Elemanlarının Grafik Atölye Dersinde Tipografik Çalışmaların Değerlendirilmesine İlişkin Görüşleri	97
22. Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu ve Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri	100
23. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimine ve Sorunların Çözümüne İlişkin Görüş ve Önerileri	104
24. Öğretim Elemanlarının Tipografi İle İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Durumu	110
25. Öğretim Elemanlarının Tipografi ile İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Amaçları	110
26. Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Tipografi Öğretiminin Verilmesine İlişkin Görüşleri	111
27. İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkı Sağlama Durumu ...	112
28. Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkısına İlişkin Görüşleri	112
29. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin İnternet Temelli Öğretim Yöntemiyle Verilmesine İlişkin Görüşleri	113
30. Tipografi Öğretimine Yönelik Web Sitesinin İçeriğine İlişkin Görüşleri	116
31. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi Amaçlı Web Sitesinin İçeriğine İlişkin Görüşleri	117

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Gutenberg'in geliştirdiği baskı tekniğini açıklamakta kullanılan tipografi terimi, grafik tasarım ve bu alandaki teknolojik gelişmeler doğrultusunda anlamı ve kapsamı bakımından değişiklik göstermiştir. Günümüzde tipografi, yazı karakterlerinin ve metin bloklarının tasarlanması, dizilmesi ve düzenlenmesi ile ilgili bütün uğraşları ve bu alandaki teknolojik gelişmeleri kapsamaktadır (Becer, 2007, s.14). Grafik tasarımda tipografi, düşünce, bilgi ve mesajların anlaşılabilir bir biçimsel düzen ile görsel bir dil ve farklı bir imge olarak ortaya koyan bir tasarım ögesidir. Yazı ve tipografi grafik tasarımın temel ögesidir (Uçar, 2004, s.106–162). Grafik tasarım görsel ve tipografik elemanların etkili bir iletişim oluşturacak biçimde düzenlenmesidir (Evans ve Thomas, 2008, s.4). Grafik tasarımın ve tipografinin öğretim programlarında yer almasında, grafik tasarım kavramının ortaya çıkışı ve günümüze kadar gelen süreçte geçirdiği aşamalar etkili olmuştur. Dolayısıyla tipografi eğitimi, grafik tasarım alanındaki gelişmeler doğrultusunda biçimlenmiştir.

Grafik tasarım eğitimi, görsel iletişimi sağlamak amacıyla gerçekleştirilecek bir grafik ürünün tasarlanmasından baskı aşamasına kadar geçen süreçteki tüm yöntem ve tekniklerini içeren bir eğitim olarak tanımlanabilir. Grafik tasarımın görsel iletişimi sağlama işlevi, tipografinin bir grafik iletişim aracı ve bir tasarım elemanı olarak grafik tasarım eğitimindeki yerini de belirlemiştir. Grafik Tasarım eğitiminin önemli bir boyutunu, tipografi temel bilgisinin yanı sıra grafik-yazı ilişkisinin kurulması ve tipografinin tasarım ilkeleriyle uygulanmasına yönelik çalışmalar içermektedir. Günümüzde grafik tasarım eğitimi veren tüm kurumlar, öğrencilerine yetkin bir tipografi eğitimi vermeye çalışmaktadır (Uçar, 2004, s.108). Harf, oldukça önemli bir grafik tasarım elemanıdır ve tipografi, bu alanda öğrenim gören üniversite öğrencisinin en önemli dersidir (Heller, 2004, s. vii). Tipografi temel bilgisini; tipografinin grafik tasarımdaki yeri ve önemi, tipografik terim, ölçü ve tanımlar, tipografinin uygulama alanları, uygulama yöntem ve ilkeleri, temel harf biçimleri ve yazı çeşitleri, yazı-resim ilişkisi gibi konular oluşturmaktadır.

Türkiye’de grafik tasarım eğitiminin verildiği kurumlar arasında yer alan Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Anasanat Atölye (Grafik) ve Seçmeli Sanat Atölye (Grafik) derslerinde, tipografi ile ilgili kuramsal bilgilere ve grafik ürün tasarlama sürecinde tipografinin estetik bir biçimde kullanabilmesine yönelik çalışmalara yer verilmektedir. Atölye (Grafik) derslerinde, öğrencilerin tipografi ve tipografik sayfa düzeni ile grafik tasarım ilişkisini kavramaları ve tasarım ilkelerini tasarımlarında kullanabilme becerileri geliştirilmektedir. Uygulamalar bu temel üzerine ve genellikle önce geleneksel yöntemlerle boya, fırça ve kalem gibi araç-gereçlerle; daha sonra Photoshop, Illustrator, Corel Draw, Freehand gibi bilgisayar yazılımları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Tunç, 2009). Böylece öğrencinin, tipografi temel bilgisini geleneksel tekniklerin yanı sıra bilgisayar teknolojisini de kullanarak, mesleki uygulamalara aktarabilecek donanıma sahip olması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda verilen tipografi eğitimi, öğretmen ya da grafik tasarımcı olarak çalışmayı tercih edecek öğrencilerin mesleki yaşamlarında oldukça önem taşımaktadır.

Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda öğrenim gören öğretmen adayları, çalıştıkları kurumun ders programlarında yer alan tasarım bilgisi, afiş tasarımı gibi uygulamaları ve okul panosu, duvar yazısı, etkinlik davetiyesi gibi tipografinin yer aldığı kurum çalışmalarını gerçekleştirebilmelidirler. Bununla birlikte grafik tasarımcı olarak reklâm ajansı, gazete, dergi, matbaa gibi özel sektörde çalışmayı tercih edecek öğrenciler de tipografi konusunda yeterli donanıma sahip olmalıdırlar (Kaptan, 2005, ss.56–57). Bu bağlamda, tipografi öğretimine ilişkin içerik ve uygulamaların günün koşullarına göre düzenlenmesi, öğretim elemanlarının tipografi ile ilgili gelişmeleri takip ederek bilgilerini güncellemeleri, çeşitli öğretim etkinlikleri ile tipografi öğretimini desteklemeleri gerekmektedir. Grafik Tasarım dersi tipografi bilgi, beceri ve değerlerinin kazandırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, öğretim elemanları Grafik Tasarım dersinde, öğrencilerin temel tipografi bilgi ve uygulama becerilerini kazanmalarını sağlayan öğretim etkinlikleri düzenlemelidir. Bununla birlikte öğretim elemanları, çağdaş öğretim teknolojileri arasında yer alan bilgisayardan, yalnızca çeşitli yazılımları kullanabilme becerisinin ötesinde yararlanmalıdır. Günümüzde geleneksel araç-gereçlerde ısrar eden sanat eğitimcilerinin bilgisayarın

kazandırdığı eğitimsel olanakları keşfetmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir (Alakuş, 2005, s.141). Teknolojik gelişim süreci ve bu sürecin yansımaları dikkate alındığında ortaya çıkan sonuç; geleceğin okulunun bilgisayar destekli olacağıdır. Bu eğitim biçimi, hiç kuşkusuz, yeni eğitim sisteminin yanı sıra, yeni eğitimci ve uygulayıcı profiline ortaya çıkacağını da göstermektedir (Gökaydın, 2003). Çağdaş öğretim teknolojilerinin sağladığı olanaklar nedeniyle, birçok eğitim kurumunda olduğu gibi, sanat eğitimcisi yetiştirilen Eğitim Fakültelerinin Resim-İş Eğitimi Anabilim Dallarında da, bilgi çağı verileri ile beslenen çağdaş bir sanat eğitiminin uygulanması gerekmektedir (Bölükoğlu, 2002, s.254). Grafik tasarım eğitiminde de geleneksel eğitim anlayışları yerine çağdaş, akılcı, özgür, araştırmacı, denemeye ve sorgulamaya yatkın anlayışların yer aldığı programlara ve bunların uygulayıcılarına yer verilmelidir (Pektaş, 2000, ss.7-9).

Eğitim ortamlarında, teknolojik gelişmeler kapsamında bilgisayar, İnternet, eğitim CD'leri, video konferanslar, mail grupları gibi içeriğinde grafik, ses, metin, resim gibi olanakları barındıran birçok eğitim materyali, gün geçtikçe yaygınlaşmakta ve öğrencilere sunulmaktadır (Reeves, 2003). Öğretimde görsel ve işitsel araçların, öğrenme amacına uygun olarak kullanılması, öğretim etkinliğine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Öğrenme ve öğretme süreçlerindeki etkinlikler ne kadar çok duyuya seslenirse, öğrenme de o derece kalıcı olur (Demirel ve diğerleri, 2002, s.79). Günümüzde eğitim ortamı, yalnız sınıf ile sınırlı kalmamakta; öğrenciler sayısal ortamın sağladığı ölçüde geniş bir öğrenme ortamı ile karşı karşıya bulunmaktadır. Teknoloji destekli eğitimin başarıyı artırmanın yanı sıra öğrencilerde üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesini sağladığı, dolayısıyla öğrencilerin ezberden çok kavrayarak öğrendiği görülmüştür (Renshaw ve Taylor, 2000). Görsel sanatlar eğitiminde bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak, İnternetin sunduğu olanaklar giderek önem kazanmaktadır. İnternet, sürekli gelişen alt yapısı ve sunduğu olanaklar nedeniyle, sanat eğitiminin de vazgeçilmez bir aracı haline gelmiştir.

Görsel sanatlar öğrencisi bilgisayar ve İnternet aracılığı ile görsel, işitsel ve çok boyutlu uygulama olanaklarını kullanabilir. İnternet aracılığı ile ulaştığı kaynaklardan yararlanarak çok yönlü biçimde kendini geliştirebilir (Yılmaz ve Ünal, 2002). Görsel sanatlar eğitimcileri ve öğrencileri İnternet aracılığıyla, alanlarıyla ilgili son gelişmeleri

takip edebilmekte, sanal galerilerde açılan sergileri izleyebilmekte, çok sayıda ve çeşitte kuramsal ve görsel veriye ulaşabilmekte, alan uzmanları ve diğer öğrencilerle bilgi alışverişinde bulunabilmektedir. Ayrıca sanal ortamda dünyanın başka bir eğitim kurumundaki dersi video konferans sistemiyle izleyebilmektedirler (Alakuş, 2005, s.141). İnternet, dünyanın birçok ülkesinde görsel sanatlar eğitimi alanında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Öğreticiler hazırladıkları eğitsel Web siteleri aracılığıyla İnternet üzerinden ders vererek öğretim etkinliklerini zenginleştirebilmektedirler. Bu nedenle, görsel sanatlar eğitiminde, internet siteleri oluşturma ve kullanma, öğretmen adayları ve öğrenenler için de gereklidir. İnternetin sanat eğitiminde kullanılması amacıyla, öğretmen adayları internet sitesi oluşturmaya bilmeli, gerekli bilgisayar ve tasarım dersleri öğretmen yetiştirme programlarında yer almalıdır. Ayrıca, öğrenme ilkeleri, öğretim tasarımı ve internet sitesi oluşturma konusunda da bütünleştirici bir eğitim verilmelidir (Pehlivan, 2006, ss. 40–45). Dünyadaki uygulamalara bakıldığında, görsel sanatlar eğitiminin İnternet üzerinden gerçekleştirildiği çeşitli örnekler yer almaktadır. İnternet aracılığıyla dünya üzerindeki herhangi bir yerde bulunan öğrenciler, görsel sanatlar alanında ders veren birçok üniversite, özel okul ya da kurslardan yararlanabilmektedirler. Ayrıca yüz yüze öğretime destek olması amacıyla, İnternet üzerinden gerçekleştirilen Web destekli öğretim ile öğrenciler bireysel öğrenme etkinliklerini gerçekleştirebilmektedirler. Bu bakımdan görsel sanatlar eğitimcilerinin İnternetin sağladığı olanaklardan yararlanmaları, öğretimin zenginleştirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

1.1.1. Tipografinin Tarihçesi

Tipografi terimi, temelde Gutenberg'in geliştirdiği baskı tekniğiyle başlayan sürecin ve bu süreci izleyen diğer gelişmelerin etkileriyle tanımlanmaktadır. Ancak tipografinin doğuşunu hazırlayan buluşlar ve bu buluşların etkileri tipografinin tarihsel sürecinin anlaşılması bakımından oldukça önemlidir. Örneğin alfabe olmaksızın Gutenberg'in olamayacağını anlaşılmaması; ilk olarak yazıyı, ardından alfabeyi olanaklı kılan kültür ve algılama koşullarının bilinmesi gerekmektedir (McLuhan, 2001, s.61). Yazının bulunuşu bilginin kaydedilmesini, iletilmesini ve saklanabilmesini sağlamıştır. Kâğıdın bulunuşu, basımcılığın ve baskı sanatının başlamasına yol açmıştır. Hareket edebilir

döküm harflerinin bulunması ile ortaya çıkan tipografik baskı yöntemi ise, günümüz matbaacılık sisteminin ve tipografi teriminin temellerini atmıştır.

1.1.1.1.Yazının Bulunuşu

İnsanın var olmasıyla birlikte iletişim başlamıştır. Konuşma dilindeki seslerin simgeler haline dönüştürülmesi harfleri meydana getirmiş; kelime ve cümlelerin belli işaretlerle ifade edilmesi ise yazının bulunmasını sağlamıştır. Yazıya benzeyen ilk işaretlerin varlığı M.Ö. 8000 yıllarına kadar dayandırılmaktadır. Ancak, yazının bulunduğu tarih olarak genelde M.Ö. 4000–3500 yılları kabul edilmektedir. Yazının, harf yazısı biçimine ulaşıncaya kadar geçirdiği aşamalar genellikle madde yazısı, petroglif, piktogram ve ideogram, hece yazısı ve harf yazısı olarak beş bölümde incelenmektedir:

Madde Yazısı: Paleolitik Çağ'da insanların, çeşitli renklerde ipler, Dolmen ve Menhirler, yolun yönünü belirlemek için yere saplanmış değnekler, sayma çubukları gibi yöntemlerle oluşturdukları yazıdır (Yıldız, 2000, ss.1–2).

Petroglif: Düşüncenin şekil haline dönüştüğü, kaya, taş üzerine ve mağara duvarlarına yapılan resimlerdir. Mezolitik Çağ'da insanlar mesajlarını mağara duvarlarına kazıyarak, boyayarak ya da çizerek iletmışlerdir. Anadolu'da, Adıyaman civarında ve Fransa-İspanya sınırındaki Lascaux (Resim 1) ve Altamira mağaralarında bulunan petroglifler en tanınmış örneklerdir.

Resim 1. Lascaux Mağarası

(<http://www.culture.gouv.fr/culture/arcnat/lascaux/en/>)

Petroglif, ideografik yazıya geçişte basamak olarak kabul edilen ve günümüze kadar gelebilen ilk yazı örnekleri olarak nitelendirilmektedir (Yıldız, 2000, ss. 2–3).

Piktografik Yazı (Piktogram): Neolitik dönemde, insanlar arasındaki ilişkiler artmış ve iletişim kurmak için bir eşyayı, bir yeri ya da kavramı sembollerle ifade etmeye çalışmışlardır. Piktogram, basit bir grafik çizimi ile bir bilgiyi ileten bir sembol resmidir (Resim 2). Gerçekle birebir ilişkilidir. Akdeniz ve Mezopotamya bölgesinde yaygınlaştığı görülen bu iletişim dili, gelişkin olmayan hiyeroglif yazı olarak da tanımlanmaktadır (Ganiz, 2004, s.17; Adams ve Dolin, 2002, s.3).

İdeografik Yazı: İdeogram, canlı bir varlığı ya da eşyayı görünür anlamıyla ifade eden işaret ve simgelere verilen addır. İdeografi olarak adlandırılan “düşünce/fikir yazısı”, sözlerin ya da düşüncelerin çeşitli işaret ya da simgelerle ifade edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Friedrich, 2000, s.21). Kuzey İspanya’da Pasiega (Cueva de La Pasiega) mağarasında bulunan desenler, ideografik yazının en ilkel biçimi olarak kabul edilmektedir (Yıldız, 2000, s.3) (Resim 2). Asya toplumlarının çoğu, örneğin Japonya, Kore ve Çin halen 10.000 farklı karakter içinde ideografik sembol sistemini de kullanmaktadır (Adams ve Dolin, 2002, ss.3–4). İdeogram, günümüzde logogram olarak da adlandırılmaktadır.

Resim 2. Pasiega Mağarası İdeogram Örnekleri

(http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Cueva_de_La_Pasiega)

Hece Yazısı: Hece yazısı, ideogramın cümle ve sözcüklerin karşılığını yansıtmakta yetersiz kalması nedeniyle geliştirilmiştir. Resimle ifade edilmeleri kolay tek heceli sözcüklerin ses değerleri, aynı sesi taşıyan başka sözcüklerde geçen kelimeler içinde kullanılarak, yazılması zor kavramların anlatılması yoluna gidilmiştir. Yazı tarihinde

seslerin tespit edilmesiyle oluşan bu uygulamaya “Akrofonî” adı verilmektedir. Eski Sümer, Mısır ve Samî yazılarında çok sık rastlanılan Akrofonî denilen yöntemle “fonotizm” yani “sesleşme” ortaya çıkmıştır. Sesleşme ile heceler ortaya çıkmış, böylece “hece yazısı” doğmuştur. Hece yazısı ideogramlar, hece işaretleri, sözcükler ve belirleyici işaretlerden (determinatifler) oluşmaktadır (Yıldız, 2000, ss.3–4). Sümer çivi yazısı ve Mısır Hiyeroglifleri bu tür hece yazısı sistemine örnektir. Ancak Mısır hiyeroglifleri resim yazısı olarak kalmış; buna karşılık Mezopotamya’daki piktografik yazı, gelişerek çivi yazısına dönüşmüştür. Sümerler çivi yazısından önce somut ve soyut kavramları ifade etmede piktogramları kullanmışlardır. Örneğin, öküzü ifade etmek için öküz başı, kadını ifade etmek için vulva çizgili pubis üçgeni çizmişlerdir. Ayrıca piktogramları yan yana getirerek ideografik yazı yazmışlardır (Jean, 2001, ss.12–14; İlyasoğlu, 2000). Sümerler, piktografik yazı dilinin yetersiz kalması, bölgelerinde bol miktarda kil ve kamışın bulunmasının da etkisiyle M.Ö. 3000 yılına doğru piktogram kullanmayı bırakarak çivi yazısını geliştirmişlerdir (Resim 3).

Resim 3. Sümer Çivi Yazısı-
M.Ö. 3000 Yıllarına Ait Kil Tablet
(www.hp.uab.edu/image_archive/ue/tablet02.jpg)

Sümer çivi yazısı mal ya da ürün kaydı gibi ekonomik gereksinimlerle birlikte yönetsel gereksinimlerden doğmuştur. Kayıtların tutulmasında kullandıkları yazma aletini (stilus ya da kama) zaman içerisinde yanlamasına yontarak, taze kil tabletler üzerine köşeli damgalar basmaya, çivi biçimli çizgiler çizmeye başlamışlardır (Jean, 2001, ss.14–15). Kil tablet üzerine sivri uçlu kamış kalemlerle çizdikleri çizgiler nedeniyle yazı çiviye benzetilmiş ve çivi yazısı (cuneiforme) olarak adlandırılmıştır.

Sümer çivi yazısı, sağdan sola doğru dikey kolonlar halinde yazılan iki bin kadar resim/işareten meydana gelmektedir. Resim ve çizimlerden oluşan bu yazılarda, nesneler resimlerle, sayılar yinelenen çizgi ya da dairelerle, özel adlar ise hece ya da harf gibi okunan resimlerle anlatılmaktadır. Sümerlerin geliştirdiği çivi yazısını temel alan Akadlar, Babilliler ve Asurlular kendi yazı dillerini geliştirmişlerdir (Yıldız, 2000, ss.5–8). Anadolu’da yaşayan, Hint-Avrupa dil ailesine bağlı Hititler, piktogramla birlikte çivi yazısını da kullanmışlardır (Gaur, 2001, s.6). Bir diğer hece yazısı olan hiyeroglif yazı, Sümer çivi yazısından farklı olarak, anıtsal bir sanat unsuru içermektedir (Resim 4).

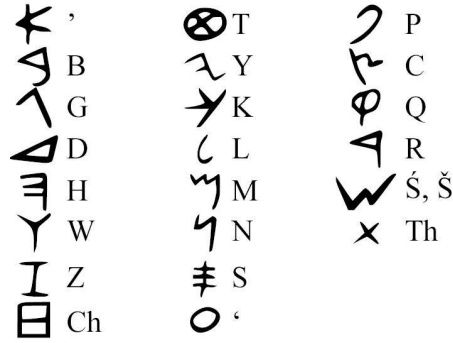
Resim 4. Mısır Hiyeroglif Yazısı

(www.egyptsofthedeath.com/cont.php)

Mısır hiyerogliflerinde de Sümer çivi yazısında olduğu gibi ideogram, piktogram, fonetik işaretler ve göstergeler (determinatifler) kullanılmıştır. Mısır’da kullanılan yazı malzemesi papirüs ve kamış, yazıcılara sınırsız bir üstünlük sağlamış ve grafik sanatının temellerini atmıştır. Hiyeroglif yazının günlük yaşamda kullanılması kolay olmamış; bu nedenle, Eski Krallık döneminde (M.Ö. 2700–2200) daha işlek ve hızlı yazmaya olanak sağlayan hiyeratik yazı, keski kaleminin kullanılması sonucunda da M.Ö. 8. yüzyılda demotik yazı doğmuştur. Demotik yazı ya da halk yazısı Mısır’da günümüzde de kullanılan yazıya dönüşmüştür. M.S. 3. yüzyıldan itibaren demotik yazı ile Yunan yazısının birleşmesinden oluşan Kıpti yazı kullanılmaya başlanmıştır (Jean, 2001, s. 42; Yıldız, 2000, ss.11- 22; Özçelik, 2004, s.133).

Bir diğer hece yazısı olan ve M.Ö. 2000 yılında ortaya çıkan Çin yazısında piktogram kullanımı devam etmektedir. Geleneksel Çin yazısını yazmada fırça, kâğıt ve mürekkep kullanılmaktadır (Jean, 2001, ss. 45–46). Kanji adı verilen Çin yazısı, kelime ya da heceleri ifade eden 40.000’den fazla resimsel işarete dayalı bir yazıdır. Japonca ise 5. yüzyılda Çin yazı sistemine dayalı olarak geliştirilen ve Kana adı verilen bir yazı sistemine sahiptir (Ganiz, 2004, s.19).

Harf Yazısı: Hece yazısından harf yazısına geçişi Fenikeliler gerçekleştirmiştir. Fenikeliler deniz ticareti yoluyla, Mısırlılardan öğrendikleri harfleri geliştirerek M.Ö. 2. yüzyılda Fenike (Semitik) yazısını bulmuşlardır (Resim 5).

Resim 5. Fenike Alfabeti

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Phoenician_alphabet.svg)

Fenikelilerin uygarlık tarihine en büyük katkıları yirmi iki harften oluşan alfabeyi bulmuş olmalarıdır. Buldukları alfabe ile ticaretin kolaylaşmasını ve yazının geniş kitlelere yayılmasını sağlamışlardır. Yunanlılar deniz ticareti yoluyla Fenikelilerden aldıkları Fenike alfabesine M.Ö. 403’de beş sesli harf ekleyerek ve harflerin adlarını değiştirerek kendi alfabelerini oluşturmuşlardır. Böylece yazı, soldan sağa doğru yazılan modern bir alfabe şeklini almıştır. Romalılar ise, Yunan alfabesindeki harflerin biçimlerini ve sayılarını değiştirerek yirmi altı harflik Latin alfabesini oluşturmuşlardır (Yıldız, 2000, s. 52; Adams ve Dolin, 2002, ss.4-5). Günümüzde kullanılan İbrani yazısı ve Arapça da Fenike yazısından türemiştir. Hint alfabesinde de göstergelerin yazıya aktarılış biçiminde Fenike alfabesinin izlerine rastlanır (Jean, 2001, ss.52–71). Türk alfabesi de Latin alfabesi temel alınarak geliştirilmiştir.

Alfabe, en son, en gelişmiş, en kullanışlı ve yeni gereksinimlere en kolay uyarlanabilir yazı sistemi olarak, uygar halklar tarafından evrensel düzeyde kullanılmaktadır. Alfabenin yalınlığı, yazının yaygınlaşmasını ve yazı yazmanın ayrıcalıklı sınıfa özgü bir alan olmaktan çıkmasını sağlamıştır (McLuhan, 2001, s.71).

Kaligrafik Yazı: Kaligrafi, kâğıt ya da çeşitli yüzeyler üzerine harfler arasındaki boşlukları belli estetik ve tasarım kurallarına göre düzenleyerek kalem ya da fırçayla güzel ve zarif yazı yazma sanatıdır (Rona, 1997, s. 934–935). Yunanca güzel anlamına gelen “kalos” ve yazmak anlamına gelen “graphein” kelimelerinin birleşmesinden türemiştir (Ünver, 2003, s.1). Mısır’da Eski Krallık 5. Sülale döneminde (M.Ö. 2494–2345) papirüs üzerine yazılan hiyeratik yazılar (Resim 6) bilinen en eski kaligrafi örnekleridir. Bu yazılar, hiyeroglif yazının sadeleştirilmiş biçimidir (Rona, 1997, s.935).

Resim 6. M.Ö. 1600 Tarihli Hiyeratik Yazı İle Yazılmış Tıp Belgesi
(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Edwin_Smith_Papyrus_v2.jpg)

Batı sanatında kaligrafi, Doğu (İslam) sanatında Hüsn-ü Hat olarak adlandırılan güzel yazı, yazıdan ya da yazı yazma biçimlerinden doğmuştur. Ancak kaligrafi ile yazı arasında farklılık bulunmaktadır. Yazı iletişim kurmak amacıyla toplumsal bir gereksinimden doğmuştur. Kaligrafi ise estetik değerler içerecek biçimde harfleri güzel yazma isteğinin bir sonucu olarak gelişmiştir. Uygungöz’e (2008, ss.185–186) göre, kaligrafik yazının okunabilirlik, hızlılık ve güzellik olmak üzere üç temel özelliği bulunmaktadır. Okunabilirlik özelliğinin en gözde örneği 16. yüzyılda kullanılan “İtalik İşlek” yazılardır. Hızlılık özelliği “Yaşanan olaylar hızlı olduğu için kalem de düşünceler kadar hızlı olmalıdır” ifadesinin bir yansıması iken, güzellik özelliği ise kaligrafinin kendisidir. Yazı tasarımcısı, harfler aracılığıyla mesaj ve düşünceleri

ulaştırmada tipografiden yararlanmakta; yazıyı güzel yazarak sanatsal ortamlara taşımada ise kaligrafiyi tercih etmektedir. Kaligrafi, özellikle bazı kültürlerde bir sanat dalı olarak ele alınmış ve ayrı bir önem verilmiştir. Örneğin Çin kültüründe kaligrafi, resim sanatı gibi bir sanat dalı olarak kabul edilmektedir. Çin’de resim ve kaligrafi sanatı birbirini etkilemektedir. Kaligrafi sanatı “Alfabetik Kaligrafi” ve “Sembolik Kaligrafi” olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Bunun nedeni bazı dillerin yapısında harflerin yerine hecelerin olması ve bu hecelerin sembollerle gösterilmesidir. Çin, Japon ve Kore kaligrafisi sembolik kaligrafiye; Arap, Batı, İbrani, Hint ve Yunan kaligrafisi alfabetik kaligrafiye örnektir (Ünver, 2003, s.19). Her milletin kendine özgü bir yazı tarzı vardır ve bu farklılık din, dil ve kültür farkından kaynaklanmaktadır. Dünyada en çok bilinen kaligrafiler arasında Çin kaligrafisi, İbrani kaligrafisi, Hint kaligrafisi, Japon kaligrafisi, Kore kaligrafisi, Yunan kaligrafisi ve Arap kaligrafisi (Hüsn-ü Hat) ve Batı kaligrafisi yer almaktadır.

1.1.1.2. Kâğıdın Bulunuşu

Mısırlıların bulduğu papirüs kâğıdı, basımcılıkta kullanılan kâğıdın bulunuşundan önce bilinen ilk kâğıttır. Papirüs bitkisinin işlenmesi ile elde edilen bu bitkisel kâğıt, dayanıklı ve yazmaya elverişli olması nedeniyle, uzun süre Önyasya ülkeleri ile Batı’da kullanılmıştır. Roma’da papirüs üretimi geliştirilerek değişik kâğıt türlerinin üretiminde kullanılmıştır. Hayvan derilerinin işlenmesi ile elde edilen Pergament (Parşömen), M.Ö. 3000’de başlayarak M.S. 6. ve 7. yüzyıllara kadar Ön Asya ülkelerinde, Mısır’da, Anadolu’da ve Avrupa’da yazı yazmak ve resim yapmak için kullanılmıştır (Yıldız, 2000, s.138,159–160). Günümüzde kullanılan kâğıdın ilk örnekleri, M.S. 2. yüzyılın başında Cay Lun (Tsahi Lun) tarafından geliştirilmiştir. Çinliler kâğıdın üretilmesinde ipek, ağaç kabukları ve pirinç samanı gibi lifli malzemelerden yararlanmışlardır. Kâğıt birkaç yüzyıl içinde Orta Asya’ya, 1150’li yıllarda ise Avrupa’ya gelmiştir (Ronan, 2005, s.303). Kimi kaynaklara göre kâğıt, Türkler tarafından bulunmuş, M.S. 700 dolaylarında İspanya’da kullanılmaya başlanmış ve oradan Ortadoğu’ya yayılmıştır. Bu görüşler kanıtlanmamakla birlikte Avrupa’nın kâğıt yapımını 12.yüzyılda Ortadoğu’dan öğrendiği ve 14. yüzyılda kâğıt yapımının yaygınlaştığı söylenebilir. Kâğıdın parşömene göre daha geniş yapım olanaklarının bulunması, ayrıca daha hesaplı ve

üretiminin daha az zahmetli olması, yayılmasını etkileyen nedenler arasında bulunmaktadır. Kâğıdın bulunuşu, kitap ve kültür tarihinde çok önemli rol oynamıştır. Kâğıtla birlikte el yazması kitapların sayısında artış olmuş, daha geniş bir kitlenin okuma aracı olmaya başlamıştır. Bu nedenle kültür dünyası yeni bir hız, yeni bir hareket kazanmıştır (Öcal, 1971, s.77). Bununla birlikte kâğıdın bulunuşu asıl basımcılığın başlamasına yol açmıştır.

1.1.1.3. Çoğaltma Yöntemi Olarak Baskı Tekniğinin Bulunuşu

İlk çoğaltma tekniği olarak bilinen mühür baskı, Neolitik Çağ’ da süsleme, belgeleme ve bir aktarma aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknik, yüzeye negatif olarak kazınan resmin, boya kullanılmadan kil ve alçı gibi yumuşak bir yüzey üzerine bastırılarak aktarılmasına dayanmaktadır. Mühürler, damga ve silindir mühür olarak başlıca iki gruba ayrılmaktadır. Baskıların pozitif olması için mühür yüzeyleri genelde negatif kazılmıştır (Erkanal, 1997, s.1314). Mühür baskılar, seri üretimin ilk örnekleri olması bakımından önem taşımaktadır. Ancak Çin ağaç baskı kalıbı tekniği (ksilografi), kâğıda baskı yapılması bakımından ilk baskı tekniği ve bu baskı tekniği ile basılmış kâğıtlar ise ilk baskı örnekleri olarak kabul edilmektedir. Ağaç baskının tarihçesi hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte, bu tekniğin bulunuşunda mühür baskı tekniğinin etkili olduğu söylenebilir. Çin’de damga mühürler, resmi evrak ve mektupları işaretlemeye kullanılmıştır. Ağaç ya da çamurdan yapılan mühürlere harf ya da desenler kazınmış, mühürdeki desenler balmumu ya da kâğıda, mühür bastırılarak aktarılmıştır (Oravez, 1992, s.13). M.S. 8. yüzyılda (kimi kaynaklarda 9.yüzyılda) bulunan Çin ağaç baskı tekniği, düz tahta bloğun yüzeyine, basılacak metnin kabartma harfler elde edilecek biçimde oyulması, ardından harflerin yüzeylerine mürekkep sürülmesi ve basınç uygulanarak kâğıt üzerine aktarılmasına dayanmaktadır (Basalla, 2008, s.230).

Çin kaligrafisi ve yazı stiline ahşap kalıpların kullanılmasına uygun olması, ağaç baskının Doğu’da ve özellikle Çin’de gelişmesinin nedeni olarak gösterilmektedir. Çince her bir karakter ayrı bir anlam taşımakta ve yan yana geldiklerinde aralarındaki boşluk baskıya olanak sağlamaktadır. Çinliler, Gutenberg’den önce 11. yüzyılda ilk kez kilden ve tek tek hareket edebilir harfleri geliştirmişlerdir. Bu nedenle matbaacılığı ilk

kez bulan Çinlilerdir. Ancak Çincenin yüzlerce harf karakteri içermesi nedeniyle, daha pratik bir yöntem olan, harfleri doğrudan ağaç kalıpların üzerine ayrı ayrı kazıma yoluna gitmişlerdir (Oravez, 1992, s.13; Pollard, 1996, s.6). Çin’de ağaç baskı tekniği hızla yayılmış ve 9. yüzyılda ağaç baskı tekniği ile kitap basımı ve kitap ticareti hızla yaygınlaşmıştır. Avrupa’da ise yazılı metinler, el yazısı ile uzun ve yorucu bir sürede, sınırlı sayıda çoğaltılmaktaydı. Ağaç baskı tekniği Avrupa’ya 14. yüzyılda gelmiştir. Ancak genellikle daha önce kumaşa desen basmada kullanılan tekstil kalıpları ağaç baskı kalıbı, baskı tekniği de ağaç baskı tekniği olarak nitelendirilmektedir. Ağaç baskı, damga (mühür) baskı yönteminden farklı olarak, mürekkeplenmiş ağaç kalıbın yüzeyine kâğıdın yerleştirilerek basılmasına dayanmaktadır. Kumaşa desen basma, mürekkepli kalıbın kumaş yüzeyi üzerine yerleştirilip, ardından bastırılarak ya da çekilenecek desenin aktarılmasına dayanan damga (mühür) baskı yöntemiyle yapılmaktaydı. Ağaçtan yapılmış kalıpta beyaz çıkması istenen yerler oyulmakta, siyah çıkması istenen yerler ise çıkıntılı bırakılmaktaydı. Parşömene ya da kâğıda uygulanan kimi erken dönem baskılarının bu yolla yapıldığına inanılmaktadır. 14. yüzyılda kâğıt basımevlerinin kurulması ve kâğıdın daha ucuz elde edilmesiyle, ağaç kalıplarıyla baskı giderek yaygınlaşmıştır. Broşürler, dini resimli sayfalar, oyun kartları ve kitaplar basılmış, baskı tekniğinden dolayı kitaplara “ağaç baskı kitap” (block-book) adı verilmiştir (Oravez,1992, ss.13–14; Gombrich, 1986, ss. 213–215). Özellikle kitap resimlemelerinde ağaç baskı tekniğinin kullanılmasına devam edilirken; 14. yüzyılın ilk yarısında (kimi kaynaklarda 15. yüzyılda), ileride büyük değişimlere yol açacak, döküm harflerinin temelleri atılmaya başlanmıştır.

1.1.1.4. Hareketli Metal Harflerin Bulunuşu

Günümüz basımcılığının temelini oluşturan hareketli metal harflerin bulunuşunda birçok etmen rol oynamıştır. Bunlar arasında şunlar sayılabilir (Pollard, 1992, ss. 6–7; Jean, 2004, ss. 82–92; Innis, 2006, ss. 204–206):

- Metinlerin parşömen üzerine, yazıcılar tarafından elle yazılarak çoğaltılmasının pahalı, yorucu ve hata yapma olasılığı yüksek bir yöntem olması,
- El yazması kitaplara, pahalı olması nedeniyle belirli bir kesimin sahip olması ve bu nedenle bilginin yayılmasında güçlükler yaşanması,

- Ağaç baskıyla çok sayıda baskı yapılmasına karşın her bir sayfanın tek bir kalıba sıralı bir şekilde özenle oyulmasının getirdiği zorluklar ve baskı kalıplarının dayanıklı olmaması,
- Yazı karakterinden kaynaklanan güçlükler yer almaktadır.

Ancak tüm bu güçlüklerin dışında, döküm harflerinin bulunuşuna yol açan en önemli etmenin, Gutenberg'in mesleğinin ve ilgi alanlarının etkisi olduğu söylenebilir. Gutenberg, mühür yapımı ve kuyumculuğa duyduğu ilgi nedeniyle 1438 yılında Strasbourg'da dini aynalar üreten bir atölyede çalışmaya başlamış, zaman içerisinde maden işçiliğinde uzman bir kuyumcu olmuştur. 1444 yılında Mainz'e dönmüş ve bir basım atölyesi kurmuştur. Gutenberg, süslü fakat okunuşu ve yazılması güç olan Gotik (Gothic ya da Texture) yazı karakterini baskı harflerinde kopya etmeye çalışarak, harfleri yaklaşık 270 farklı harf birleşimi ile üretmiştir. Gotik karakterlerin birbirine bitişik olması nedeniyle, iki düzine harfi sürekli değiştirerek farklı sözcükler oluşturma yoluna gitmiştir. Ancak bu teknikte, elle oyulabilecek büyüklükte harf kalıplarının yapılması gerekmiş, bu nedenle çok küçük harfler basılamamıştır (Uçar, 2004, ss. 98–101; Payzın, 1992, s. 20; Pollard, 1992, s.15). Daha dayanıklı kalıplar yapmak için çeşitli denemeler yapmaya başlayan Gutenberg, harf ve diğer simgelerin kalıbını almak için uygun bir metale gereksinim duymuştur. Kurşun ve kalay karışımı ile birlikte büyük miktarda antimonla deneyler yapmış, ancak kalıptan soğuduğunda çekip ayırdığı zaman harfin büzüldüğünü görmüştür. Gutenberg'in ayna üretimindeki deneyimleri onu kurşun, antimon ve kalay karışımından oluşan yeni denemeler yapmak için cesaretlendirmiştir. Gutenberg denemeler sonucunda, kolay döküm yapılabilen kadar yumuşak ve çok sayıda baskı yapmaya olanak sağlayacak bir karışım bulmuştur. Gutenberg'in geliştirdiği özgün formül günümüzde de neredeyse hiç değiştirilmeden dökümcülükte kullanılan formüldür (Becer, 2005, s. 93). Gutenberg'in döküm yöntemi, sert bir metalden bir harfi el ile tersinden kesmeye; ardından yumuşak bakıra harfi bastırarak metal kalıp almaya dayanmaktadır. Gutenberg, değiştirilebilir döküm harflerini kullanarak matbaayı kullanışlı hale getirmiş böylece; baskıyı mekanikleştirmiştir. Gutenberg, hareketli harfleri bulması nedeniyle aynı zamanda matbaayı da bulan kişi olarak tanınmıştır. Gutenberg'in yaptığı iş tipografi olarak adlandırmıştır. Çünkü Gutenberg, hareketli metal harfleri oluşturduktan sonra onları

dizerek, bir kitabın birçok kopyalarını yeniden basmıştır (Pollard, 1992, s. 26). Gutenberg'in geliştirdiği tipografik baskı yönteminde, kâğıda aktarılması gereken bütün görsel unsurlar, baskı kalıbındaki diğer bölümlere göre daha yüksekte yer almaktadır. Tipografik baskı yöntemi en basit şekliyle patates baskı yöntemine benzemektedir. Bu yöntem, ağaç baskıda olduğu gibi, kâğıdın mürekkebi metal kalıbın yüksekte kalan noktalarından almasına, çukur olan yerlerinin ise beyaz kalmasına dayanmaktadır (Özer, 1995, s.12). Gutenberg'in, tipografik baskı yöntemi ile gerçekleştirdiği en tanınmış çalışması "42 Satırlı İncil" dir (Resim 7). "Gutenberg İncili" ya da "Mazarin İncili" olarak da bilinen bu kitabın her bir sayfası kırk iki satırdan oluşmuştur. Gutenberg, Mainz de 1452 yılında başladığı bu çalışmayı 1455'de tamamlamıştır (Adams ve Dolin, 2002, ss.17-18).

Resim 7. Gutenberg İncili

(www.hrc.utexas.edu/exhibitions/permanent/gutenberg/html/images/mainpgimage.jpg)

Gutenberg'in geliştirdiği baskı yöntemi, beraberinde diğer buluşları ve yenilikleri getirmiştir. Gutenberg, Erken Yunan ve Roma yazısındaki farklı yazı yazma biçimlerinden (kimi yazıların soldan sağa, kimilerinin sağdan sola yazılması) doğan birtakım anlaşmazlıklara çözüm getirmiştir. Noktalama işaretlerinin kullanılmaması, sözcükler ya da cümleler arasında boşluk bırakılmaması gibi nedenlerle bütün yazı sisteminde oluşan düzensizlikleri, geliştirdiği noktalama işaretleriyle gidermiştir. Böylece noktalama işaretlerinde bir örneklik elde edilmiş ve cümle yapıları düzeltilebilmiştir (Adams ve Dolin, 2002, s.5). Bu yolla metinlerin daha kolay okunabilmesi ve anlam kaymalarının engellenmesi sağlanmıştır. Gutenberg ayrıca,

hareketli tipografik elemanların yerini, çerçeve içinde belirleyerek sabitlemiş ve böylece grid sisteminin (grafik tasarım yüzeylerinde elemanların yerini belirlemede kullanılan yatay ve dikey eksenler) doğuşunu sağlamıştır. Özellikle bu gelişmeler 500 yıldan daha fazla bir süre sonra da grafik tasarımın başlıca iki unsuru olmuştur. Gutenberg'in basımcılığa sağladığı katkıların yanı sıra büyük bir ustalıklı bastığı "42 Satırlı İncil"deki başarısı, kimi kaynaklarda grafik tasarımın babası olarak nitelendirilmesine yol açmıştır (Newark, 2002, s.15). Gutenberg'in geliştirdiği tipografik baskı yöntemi 1783 yılına kadar kullanılmıştır.

1.1.2. Tipografi Terimi ve Boyutları

Fransızca "typographie" kelimesinden Türkçe'ye tipografi olarak geçen terim, Yunanca "τύπος=basmak" ve "graphia=yazmak" kelimelerinin birleşiminden türemiştir. Tipografi terimi, Gutenberg'in geliştirdiği, bir çerçeve içine yerleştirilen ve değişebilen harf sisteminden oluşan baskı tekniğiyle başlayan sürecin ve bu süreci takip eden diğer gelişmelerin etkileriyle tanımlanmaktadır. Önceleri teknik anlamda bir zanaat alanı olarak bir baskı ve dizgi tekniğini açıklamakta kullanılan bu terim, günümüzde yazı karakterlerinin, noktalama işaretlerinin, metin düzenlemelerinin sanatsal ve tasarıma dayalı bilgi ve teknolojisini içeren daha geniş bir anlamı içermektedir. Bununla birlikte tipografi, el yazıları ve kaligrafi, grafitiler, mimarideki yazı uygulamaları, afiş, simge sistemleri, reklâmcılık, sinema ve televizyonda izlenen hareketli yazılar gibi farklı alanda harf kullanılarak yapılan bütün uygulamaları kapsamaktadır (Becer, 2007, s.14). Tipografi, kapsamı ve anlamı bakımından çeşitli biçimlerde şöyle tanımlanmaktadır:

Sarıkavak (2004, s. 231) tipografiyi, genel olarak belirlenmiş bir yüzey üzerinde harufatlar, boşluklama unsurları ve çizgilerle yapılan görsel, işlevsel ve estetik düzenlemeler biçiminde tanımlarken; metnin okur tarafından anlaşılmasına en yüksek katkıyı sağlamak amacıyla yapılan bir düzenleme anlayışı olduğunu belirtmektedir. Başlangıçta teknik bir terim olan tipografinin, zaman içerisinde modernizmin de etkileriyle birlikte değişen ve gelişen anlamına dikkati çekerek, tipografinin bir tasarım diline ve kavramsal bir duruma dönüştüğünü belirtmektedir. Tipografi teriminin, günümüzde bütün baskı yazıları ve noktalama işaretlerinin sanatsal ve tasarıma dayalı

özelliklerini ve üretim teknolojilerini konu alan bir uzmanlık alanı olduğunu belirten Becer (2005, s.176), tipografinin işlevsel yönüne dikkati çekerek, tipografinin birincil işlevinin “okunmak” olduğunu vurgulamaktadır. Tipografik iletişimde güzellik ve estetik kavramlarının, tipografinin temel işlevini engelleyecek biçimde kullanılmaması gerektiğini belirterek, güzellik ve estetiğin tipografinin yan ürünü olduğunu belirtmektedir. Becer’e (2007, s.15–17) göre tipografi, 20.yüzyıl başlarında modernizmin etkisiyle yaratıcı, dinamik ve iletişime dayalı bir evrime uğramış, geleneksel tipografinin sınırlamalarına karşı olarak gelişen “Yeni Tipografi” hareketiyle başlayan süreçle ve bilgisayarın tipografik tasarımı diline etkileriyle birlikte tipografi yeni bir boyut kazanmıştır. Becer (2007, s. 286) bu gelişmelerin tasarım ve tipografinin işlevsel niteliğine ilişkin olumsuz etkilerine dikkati çekmekte, ancak günümüzde tipografinin daha açık ve anlaşılır bir iletişim diline dolayısıyla asıl amacına yöneldiğini ifade etmektedir. Solomon (1986, s. 8), ise tipografi terimini, tasarım temel elemanlarının, ilkelerinin ve bunların tasarıma katkılarının kavranması yoluyla harflerin, rakamların, sembollerin ve şekillerin mekanik olarak üretilmesi sanatı olarak tanımlamaktadır. Solomon, tipografiyi bir sanat biçimi olarak ele almakta ve “tipoikonografi” (typoiconography) terimini, tipografinin sembolizm ve sanatla olan ilişkisini açıklamakta kullanmaktadır. Uygungöz (1996, s.193) ise tipografinin, grafik tasarımın yanı sıra özellikle soyut resmin anlatım olanaklarını zenginleştirdiğini ifade etmektedir. Tipografinin asıl amacının serbest grafik şekillendirme yöntemine ulaşmak olduğunu ve bu yönüyle de tipografinin sadece grafiğin bir alanı olmaktan çıkıp, soyut resmin bir elemanı olarak da kullanılabileceğini belirtmektedir.

Tepecik (2002, ss. 84–85), tipografi terimini, matbaa işaret sistemi ve yazı düzenleme sanatı olarak tanımlamaktadır. Tipografinin harf, matbaa ölçü birimleri ve baskı tekniklerinde kullanılan tüm işaretlemelerle ilgili bilgi ve teknolojisinden oluştuğunu belirtmektedir. Tasarımda tipografinin işlevsel niteliğine de dikkat çekerek, tipografi bilgisinin tasarımın niteliğini arttırmadaki önemini vurgulamaktadır. Bir başka tanıma göre tipografi, “*yazı aracılığı ile gerçekleştirilen grafik iletişimdir*” ve tipografinin başlıca amacı okunmak ve okuyucuya bir mesaj iletmektir. Bu yönüyle tipografi, düşünce ve bilgi aktarımını sağlayarak insanlar arasında iletişim kurmaya yardımcı olmaktadır (Teker, 2002, s.219). Uçar (2004, ss. 106–108) ise tipografiyi, tasarlanmış

yazının sanatı olarak tanımlarken; tipografinin işlevsel ve kültürel boyutunu vurgulamaktadır. Klasik anlamda tipografinin, okunabilirlik ve estetik bakımdan işlevsel niteliklerine; çağdaş anlamda tipografinin ise işlevselliğinin yanı sıra, kendi başına görsel bir dil ve bir kişilik oluşturmaya dikkati çekmektedir. Tipografinin kültürel boyutta taşıdığı niteliği ise, tipografinin doğuşuna zemin hazırlayan yazının bulunuşu, basım tekniklerinin gelişmesi ve basımcılığın doğuşu gibi gelişmelerle ilişkilendirmektedir. Bu yönüyle tipografinin sosyal ve kültürel bir boyuta da sahip olduğunu belirtmektedir. Heller (2004, s. 2) ise tipografiyi, bilgi ve anlam içeren harflerin ve kelimelerin düzenlenmesi olarak tanımlamaktadır. Heller'e göre tipografinin amacı, tipografik iletişim sağlamaktır. Tipografik iletişim çeşitli biçimlerde (ikna, eğlence, bir yanıtı ortaya çıkarma vb.) gerçekleştirebilir. Tipografi, görsel bir biçimde dikkat çekmeye yardım eder, etki yaratır ve işaretler göndererek iletişime katkı sağlar.

Tipografi temelde iki boyutlu yüzeylerde, işlevsel ve estetik nitelikleriyle birlikte durağan bir biçimde konumlandırılmaktadır. Bununla birlikte günümüzde üç boyutlu tipografik biçimlendirmeler, tipografiye biçimsel ve düşünsel yeni anlamlar yükleyerek, tipografi teriminin kapsamını genişletmektedir. Abbot (1996, s.1), teknolojinin gelişmesiyle birlikte tipografinin, üç boyutlu biçimlendirmelerle çeşitlilik gösterdiğini ve tipografinin üç boyutlu düzenlenmesinde, sanal ortamlardan ve değişik malzemelerden yararlanılabileceğini ifade etmektedir. Üç boyutlu tipografinin, harflerin geleneksel düz ve hareketsiz yapılarına dinamik ve seyirlik boyutlar kattığını belirtmektedir. Üç boyutlu tipografinin en önemli özelliğinin, kendine has olan özgünlüğü olduğunu ifade eden Lanham (2001, s. 27), üç boyutlu tipografinin çoğaltılması ve taklit edilmesinin sayısal ortamlara göre daha zor olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca üç boyutlu tipografinin insanı okumak yerine düşünmeye yönlendirdiğini ifade etmektedir. Tipografik elemanlar iki boyutlu herhangi bir yüzey üzerinde durağan bir izlenim vermekte; üç boyutlu biçimlendirmede ise daha deneysel ve hareketli bir etki yaratmaktadır. Ayrıca algılamada da farklılık göstermekte; iki boyutlu tipografinin içerdiği bilgi göze, üç boyutlu bilgi ise beyne hitap etmektedir. Böylece hafızada daha kalıcı olabilmektedir.

Öte yandan üç boyutlu olması nedeniyle heykelsi bir nitelik kazanan harfler, birbirleriyle ve bulunduğu ortamla ilişkiye girerek daha yaşamsal bir farkındalık kazanmaktadır. Bu nedenle harfleri iki boyutlu düzlemde çıkararak günlük hayata ve yaşamın kendisine sunduğu anlamı sorgulamak gerekmektedir. Günümüzde tipografi, yalnızca okumak ve okurken vurgulanmak amacının ötesinde bakılmak ve izlenmek için de tasarlanmalıdır (Uygungöz ve Kılıçkaya, 2008, ss. 172-179). Tipografi teriminin anlamı ve kapsamı üzerine görüşler incelendiğinde, tipografinin geçirdiği teknik aşamaların, bu aşamalara bağlı olarak temellenen işlevsel niteliklerinin, tasarım ve sanatla olan birlikteliğinin ve çok boyutluluğunun vurgulandığı görülmektedir.

1.1.2.1. Grafik Tasarım Elemanı Olarak Tipografi

Grafik, Yunanca el yazısı anlamına gelen graphikos (γραφικός) kelimesinden türemiştir. Türkçe'ye "graphique" kelimesinden geçen terim, biçim desen ya da çizgilerle gösterme anlamını taşımaktadır (TDK, 2009, www.tdk.gov.tr). Latince *designare* kökünden gelen ve İngilizce karşılığı *design* olan tasarım kavramı, göstermek, işaret etmek, tanımlamak, tayin etmek anlamı taşımaktadır. Türkçede fiil olarak "tasarlama", isim olarak "tasarım" kavramlarına karşılık gelmektedir. Tasarım kelimesi bir ürünü ortaya koymaya yönelik düşünsel ya da maddi çalışmalar süreci olarak da tanımlanmakta, bunu ürünün geliştirilmesi aşaması izlemektedir (Bayazıt, 1997, s.1746). Grafik tasarım ise, resim ve yazıyı estetik bir biçimde düzenleyerek, bir mesajı görsel iletişim yoluyla hedef kitleye duyurma işlevini yerine getiren bir anlatım dilidir (Bektaş, 1997, ss.701-702). Günümüzde kullanılan grafik tasarım teriminin günümüzdeki anlamını bulması ve gerçek anlamda tasarım kelimesinin kullanılmaya başlanması 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında gerçekleşmiştir. Bir tasarımcı olarak afiş, broşür, gazete ve süreli yayın reklâmı gibi alanlarda çalışan Amerikalı William Addison Dwiggins, grafik tasarım terimini ilk kez 1922 yılında kullanmıştır (Newark, 2002, ss.6-15). Grafik tasarımla ilgili tanımlar incelendiğinde, grafik tasarımın "*görsel iletişim*", "*grafik iletişim araçları*" ve "*estetik düzenleme*" olarak üç temel kavramı içerdiği görülmektedir.

Görsel iletişim, sözün yerini her türlü görüntünün aldığı ve bu görüntüler yoluyla insanlar arasında bilgi alışverişinin yapıldığı bir iletişim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Becer, görsel iletişimi grafik iletişim kavramıyla açıklamaktadır.

Becer'e (2005, s.28) göre grafik, görsel olarak algılanan şeylerle, görüntülerle ilgili bir kavramdır. İletişim ise, insanlar arasındaki bilgi alışverişidir. Bu nedenle grafik iletişim resim, fotoğraf ve yazı gibi görsel grafik iletişim araçlarından oluşan bilgilerin değiş-tokuşu olarak tanımlanabilir. Bu nedenle grafik tasarım, günümüzde iletişimi görsel yollarla sağlaması nedeniyle, görsel iletişim tasarımı olarak da adlandırılmaktadır. Yol işaretleri, afiş, el ilânı, basın ilânı, dergi ve kitap tasarımı, takvim, pul, amblem, giysilerdeki logotype ve yıkama etiketi, ilaç kutusu, etiket, ambalaj gibi birçok grafik tasarım ürünü, dünyanın her yerinde *grafik iletişim aracı* olarak günlük yaşamda yer almaktadır. Grafik tasarımda estetik düzenleme ise, çizgi, ton, renk, biçim, ölçü gibi görsel tasarım elemanlarının denge, orantı ve görsel hiyerarşi, görsel devamlılık, bütünlük ve vurgulama gibi grafik tasarım ilkelerine göre düzenlenmesine yönelik bir kavramdır. Grafik tasarımın içeriğini oluşturan bu temel kavramlar, grafik ürünün anlaşılabilirliğini ve etkisini arttırmaktadır. Bununla birlikte iletişimi görsel yollarla sağlaması nedeniyle grafik tasarım, tüm sanatların en evrenseli olarak kabul edilebilir.

Grafik tasarımın doğasında var olan görsel iletişimi sağlama ve bir bilgi tasarımı olma özelliği, grafik iletişim araçları arasında yer alan yazının, dolayısıyla tipografinin de önemini arttırmaktadır. Uçar'a (2004, s.162) göre tipografi, grafik tasarımla ilgilenen herkesin üzerinde titizlikle durması gereken çok önemli ve gerekli bir konudur. Resim, illüstrasyon, diyagram ya da renk kullanmadan grafik ürün tasarlanabilir. Ancak yazı ve tipografi grafik tasarımın temel ögesidir. Sadece tipografik elemanlar kullanılarak grafik ürün tasarlanabilmektedir. Grafik tasarımda görsel iletişim aracı olarak yazı, düz bir metin biçimi olma niteliği dışında, güçlü bir tasarım elemanı olarak kullanılmaktadır.

Tipografi, görsel iletişimi sağlayan yazının düzenlenmesine dayalı bir uzmanlık alanı olarak grafik tasarımın, düşüncüyü ifade edebilmek, anlayabilmek ve bilgilendirmek gibi çok yönlü ve çok boyutlu iletişimi sağlama amacına hizmet etmektedir. Tipografik karakterleri oluşturan harf, sayı, sembol, çizgi ve noktalama işaretleri iletişimi sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Bu nedenle grafik tasarımda, yazının iletişimi başarıyla sağlaması tasarımına ve yüzeyde nasıl kullanıldığına bağlı olarak değer kazanmaktadır. Kaptan'ın (2005, s.56) da belirttiği gibi tasarım sürecinde çözülmesi gereken en önemli sorun yazı ve tipografidir.

Grafik tasarım elemanı olarak tipografinin taşıdığı önem, kullanılma amacı ve grafik tasarıma katkısı bakımından iki boyutta ele alınabilir. İlki, tipografinin okunma ve böylece görsel iletişimi sağlamaya yönelik katkısıdır. Becer'in (2005, ss.28-185) de belirttiğine göre, bir iletinin açık, ekonomik ve estetik bir yolla iletilmesi, grafik iletişimin başlıca amacıdır ve başarı ölçütüdür. Tipografinin işlevi; okuyucu ile belirli bir amaç doğrultusunda bilgi alışverişi sağlamaktır. Karmaşık bir bilgi, yalın ve dekoratif unsurlardan uzak biçimlerle aktarılmalıdır. Örneğin; politik, ekonomik ve kültürel haberlerin yer aldığı yayınlarda, yalın ve anlaşılır bir tipografik düzenleme temel alınmalıdır.

Tipografinin okunabilir olması görsel iletişimi sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Tipografik düzenlemede “okunurluk” ya da “okunabilirlik” yazının ne kadar kolay ve hızlı okunduğu ile ilgilidir. Bununla birlikte tipografik anlatım dilinin iyi bilinmesi ve grafik ürünün sunulduğu okuyucu kitlesinin analizi okunurluğun gücünü arttırmaktadır. Afiş, kitap kapağı, basın ilanı, broşür gibi grafik tasarım ürünlerinde ve grafik tasarımın uygulandığı Web sayfalarında yer alan tipografik bir düzenlemede, okuyucu kitlesini bilmek ve yazı karakterinin gücünü doğru kullanmak, mesajın doğru iletiminde büyük önem taşımaktadır. Tipografik düzenlemede bilgi metninin sıralanması, uygun yazı karakteri seçimi, doğru renk ilişkilerinin kurulması gibi hem okunurluğu sağlayan hem de görsel yapıyı sürekli kılan bir anlayışla ele alınmalıdır. Deneyimler sonucu belirlenen tipografik düzenleme ilkeleri bu noktada rehberlik görevi üstlenmektedir. Tipografik düzenleme ilkelerinden birisi olan basitlik ve yalınlık ilkesi, bilginin ya da iletinin kolay okunabilir ve anlaşılabilir olmasına en büyük katkıyı sağlamaktadır. Ayrıca tipografik düzenlemede, yazı karakterlerinin taşıdığı kimlik, grafik ürünün amacına ve içeriğine göre biçimlendirilmesinde dolayısıyla tasarıma kimlik kazandırılmasında oldukça önemlidir.

Tipografinin bir diğer önemi, tasarım elemanı olarak bulunduğu yüzeye sağladığı estetik katkıdır. Tipografi, bilginin uygun bir anlatım biçimiyle iletilmesini sağlamakla birlikte, grafik tasarım içerisinde yeni bir görsel dil yaratarak tasarımı zenginleştirmektedir. Bu yönüyle tipografi, tek başına bir grafik tasarım elemanı olma özelliği taşımaktadır. Uçar'ın (2004, s.109) da belirttiğine göre “tipografik bir çalışma bir taraftan kendisine

yüklenen pratik bir iletişim amacına hizmet etmeye çalışırken, öte yandan biçime dayalı bir sanat dalı olarak dile gelir”. Tipografi bu özelliği nedeniyle, farklı dile ait bir alfabeyle tasarlandığında, öncelikle bir iletişim aracı olarak değil, yaratıcı ve estetik biçimde düzenlenmiş bir grafik tasarım elemanı olarak ele alınmaktadır. Bilinen ya da farklı dillere ait alfabeyle gerçekleştirilmiş tipografik bir düzenlemede; resim, illüstrasyon, fotoğraf ya da renk kullanılmadan grafik ürün tasarlanabilmektedir. Bu tür tasarımlarda tipografi, okunabilirlik özelliğinden çok, yüzeye hareket, denge, zıtlık ya da ritim sağlayan bir tasarım elemanı olarak kullanılmaktadır.

1.1.2.2. Grafik Tasarım Eğitiminde Tipografi

Grafik tasarım eğitimi, grafik-yazı ilişkisinin tasarım ilkeleriyle kurulmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmaları içermektedir. Grafik tasarım eğitiminin önemli bir boyutunu oluşturan tipografi eğitimi, grafik ürün tasarımında görsel iletişimi sağlamak için gereksinim duyulan yazının düzenlenmesine ilişkin bilgi ve becerilerin öğretimini kapsamaktadır. Grafik tasarım eğitiminde yazı ve tipografi, grafik tasarım konularının ve uygulamaya yönelik çalışmaların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Günümüzde grafik tasarım eğitimi veren tüm kurumlar, öğrencilerine yetkin bir tipografi eğitimi vermeye çalışmaktadır. Tipografi, grafik tasarım eğitiminin vazgeçilmez bir unsuru ve görsel iletişim tasarımcısı kültürünün de ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle kimi okullarda tipografi kültürü “grafik sanatlar tarihi” ile birlikte verilmekte; böylece her akım, üretilen yazı karakteri ya da eserin var olduğu çağ ile birlikteliğinin daha anlaşılır boyutta incelenmesi sağlanmaktadır. Kimi yazı karakterlerinin günümüzde geçerliliğini nasıl koruyabildiğinin anlaşılmasında, tarihsel ilişkilerin kurgulanmasında ve form dilinin iyi okunabilmesinde bu eğitim oldukça önemlidir (Uçar 2004, s.108). Tipografi eğitimi ile ilgili olarak Heller (2004, s.vii), öğrenciye grafik tasarım öğretmeden önce öncelikle basım harflerinin ve tipografinin öğretilmesi gerektiğini belirtmektedir. Heller, tipografi öğretilmeden önce grafik tasarım öğretmeyi bir bebeğin emeklemeden önce yürümeyi öğrenmesine benzetmektedir. Heller’e göre harf, oldukça önemli bir grafik tasarım elemanıdır ve tipografi, bu alanda öğrenim gören üniversite öğrencisinin en önemli dersidir. Bu

nedenle grafik tasarım eğitiminde yazıyı oluşturan basım harflerinin ve tipografinin öğretilmesi, grafik tasarımın öğretilmesinin ön koşuludur denilebilir.

Tipografi öğretiminin amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

- Tipografinin ne olduğu ve amacını kavratma
- Tipografinin grafik tasarımdaki yerini ve önemini kavratma
- Tipografi ile ilgili terim, ölçü ve tanımları öğretme
- Tipografinin uygulama alanlarını ve uygulama ilkelerini öğretme
- Tipografinin grafik tasarım elemanı olarak doğru kullanılmasını öğretme
- Tipografinin yazı ile ilişkisini kavratma
- Temel harf biçimlerini ve yazı çeşitlerini öğretme
- Yazı-resim ilişkisini kavratma
- Baskı yazıları ve gelişimini öğretme

Bu amaçlar, öğrencinin tipografi dilini iyi tanımasına, diğer grafik elemanlarla birlikte tipografiyi bir bütün olarak algılayabilmesine ve grafik ürün tasarlama sürecinde bu dili estetik bir biçimde kullanabilmesine yöneliktir. Bu amaçlar aynı zamanda, tipografi ile ilgili konuların başlıklarını ve içeriklerini de belirlemektedir. Tipografi eğitimi oluşturan konular arasında, baskı yazıları, gelişimi ve tipografi teriminin doğuşu, tipografinin grafik tasarım elemanı olarak yeri ve önemi, yazı karakteri seçimi, yazı karakterlerinin sınıflandırılması, yazının uygun satır uzunluğunda dizilmesi, espasların düzenlenmesi, sayfa kenarı boşlukları, uygun yazı ölçüsünün seçimi, tipografik ölçü ve tanımlar, yazı karakteri tür ve stillerinin karşılaştırılması, tipografik rezonans, yayın grafiği ve tipografi, tipografi ve kurumsal kimlik ilişkisi, tipografi ve renk ilişkisi; yazı karakteri tasarımı ve uyarlanması, harf anatomisi gibi konular yer almaktadır.

Belirlenen amaçlar ve konular doğrultusunda gerçekleştirilen tipografi eğitimi, öğretim elemanının bilgi ve deneyimleri doğrultusunda farklılık gösterebilir. Heller (2003) ve Resnick (2003) grafik tasarım derslerinde görseller ve tipografi arasındaki ilişkinin niteliğinin öğretilmesine önem verdiklerini belirtmektedir. Derslerinde öğrenciye, tipografik elemanların yalnızca mesaj ileten yazılar olmadığını, görseller gibi kendilerine özgü biçimlere, renklere, büyüklük ve konumlara sahip olan görsel elemanlar oldukları kavratılmaktadır. İzleyenle grafik ürün arasındaki başarılı iletişimin

sağlanması görsellerle tipografi elemanların uyumun öneminin anlaşılmasına yönelik uygulamalar yaptırılmaktadır. Tipografi alanında çalışmalarıyla tanınan Young (2004, s.180), öğrencilere harf tasarımı öğretirken öncelikle harflerin ve logotype tasarımının temel bilgilerini verdiğini belirtmektedir. Büyük harften küçük harfe oran, aralık, görsel denge ilişkilerini genel çerçevede içinde öğrettiğini; öğrencilere harfleri elle çizdirerek harfin biçimini, harf eğrisinin niteliğini, harfin nasıl düzleştiğini ya da keskin dönüşlerini, kısaca bir harfi nasıl göreceklərini kavratmaya çalıştığını belirtmektedir. Grafik tasarım ve yazı karakteri tasarımı alanında çalışmalar yapan Keedy (2004, s.187) ise, tipografi eğitimine harflerin yapılarını öğretmek için mürekkep ve kesik uçla kâğıt üzerinde kaligrafi çalışmaları yaptırarak başladığını belirtmektedir. Böylece öğrenci hem harfin anatomisi ile ilgili terimleri öğrenmekte hem de harfi yazı, dil ve tarih bakımından anlamaktadır. Ancak tipografi eğitiminde modernist yaklaşımlara da dikkat çeken Keddy, bu yaklaşımda yazı karakteri ailesi ile öğretime başlanarak, endüstrileşmenin yazı karakteri tasarımına ilişkin etkilerine, tarihsel çerçevede yer verildiğini belirtmektedir. Sarıkavak (2006), yazı ve tipografi eğitiminde öncelikle kuramsal bilgi ve konu ile ilgili örneklere, ardından uygulama çalışmalarıyla konunun kavranmasına yönelik çalışmalara yer verdiğini belirtmektedir. Tipografi derslerinde; birinci dönem hazırlamış olduğu “*Kaligrafi Ders Notları*” ile yazının ortaya çıkışından Gutenberg’in ‘hareketli’ ya da ‘değiştirilebilir hurufat’ı bulduğu 1450’lere kadar olan tarihsel ve biçimsel gelişim sürecine yer vermektedir. Ders notlarının yanı sıra “*A History of Calligraphy (1994)*”, “*A History of Writing (2002)*”, “*Calligraphy & Illumination (2005)*” gibi yabancı kaynaklardan da yararlanarak kaligrafinin Batı dünyasındaki gelişimi incelenmektedir. Ayrıca dünyanın çeşitli kültür bölgelerinde yazının nasıl geliştiğı, coğrafi özelliklerin kültür tarihi açısından belirleyiciliğı ve Latin abecesinin ayrıntılı gelişimi ele alınmaktadır. Verilen örnek yazılar üzerinden kaligrafi uygulamaları yaptırılarak, kaligrafı bakımından öğrencinin kendini geliştirmesi ve dönem sonunda bir kaligrafik yazıyı gündelik yaşamında kullanabilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, Hat Sanatı’na Osmanlı tarafından yapılan katkılara da değinilerek, Latin abecesi temelindeki harflerle sanatsal yazabilmenin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

İkinci dönemde, “Klasik Basımcılık Çağı” sürecinde (1450’den 20. yüzyıl başına kadar olan dönem) tipografik tasarım, basım teknik ve teknolojilerinin gelişimi ile tipografinin önemli öncüleri, “*Latin Abecesinde Evrimi (2004)*” ve “*Görsel İletişim ve Grafik Tasarımda Çağdaş Tipografinin Temelleri (2004)*”, “*The History and Technique of Lettering (1998)*”, “*A Short History of the Printed Word (2000)*” gibi çeşitli kaynaklardan yararlanılarak anlatılmaktadır. Uygulama çalışmalarında ise ‘klasik tipografi’nin görsel, kavramsal ve estetik değerleri gözden geçirilerek, bu değer bilincini pekiştirecek projeler gerçekleştirilmektedir.

Üçüncü dönemde, 20. yüzyılın deneysel tipografi alanında çalışmalar yapan sanatçıları incelenerek, modern tipografinin görsel, kavramsal ve estetik değerlerinin kavranılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda 20. yüzyılın deneyselliğinin, yaratıcı tipografiyi nasıl beslediği ve tipografik tasarıma getirdiği yeni boyutlar ele alınmaktadır. 20.yüzyıl modernizmi, “*Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi (1992)*”, “*Görsel İletişim ve Grafik Tasarımda Çağdaş Tipografinin Temelleri (2004)*” “*Pioneers of Modern Typography (2004)*” ve “*Twentieth Century Type Designers (1995)*” gibi kaynaklardan incelenmektedir. Uygulama çalışmalarında ise ‘deneysel’ kavramı temel alınarak, bilgisayar ortamında deneysel tipografi çalışmaları yapılmaktadır.

Son dönemde ise dersler “*Dijital Tipografi Ders Notları*” ile bilgisayar teknolojisinin metal ve fotodizgi tipografisi karşılaştırılmasına dayalı olarak bilgisayar ortamında yürütülmektedir. Uygulama çalışmaları ‘sayısal font’ ve ‘sayısal tipografi’ ürünlerine yönelik projelerden oluşmaktadır. Konu ve konuya ilişkin uygulamalarla ilgili olarak “*Sayısal Tipografi 1; Basımcılık ve Yayıncılıkta Aygıt, Donanım ve Yazılım Teknolojisinin Gelişimi (2005)*”, “*Sayısal Tipografi 2; Batı’da ve Ülkemizde Sayısal Harf/Font Tasarımcıları (2005)*”, “*Calligraphic Type Design in the Digital Age (2002)*”, “*Digital Calligraphy (2003)*” gibi çeşitli kaynaklardan yararlanılmaktadır.

Belirlenen amaçlar doğrultusunda verilen tipografi eğitimi sonucunda öğrencilerin kazanımları ise şöyle sıralanabilir:

- Konuya ve amaca uygun font seçimini öğrenir.
- Metnin okunurluğunu ve okuturluğunu arttırmayı öğrenir.
- İletişimi sağlayan sözcükleri basit anlamı dışında, yaratıcı biçimde tipografik bir eleman olarak kullanmayı öğrenir.
- Tasarım yüzeyi üzerinde, diğer grafik elemanları ekleyerek ya da grafik elemanlar olmadan harfleri düzenlemeyi öğrenir.

Grafik tasarımda tipografi eğitimi, öğrencilerin tipografinin önemini kavramasını ve tipografik düzenleme ilkelerini tasarım ilkeleriyle birlikte yorumlayarak kullanabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin tipografi ile ilgili temel bilgi ve beceriye sahip olması, meslek hayatlarında doğru tasarımların topluma sunulmasına ve görsel kirliliğin engellenmesine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte yukarıda örnekleri verilen tipografi öğretimine ilişkin çeşitli yaklaşımların, günün gelişmeleri ve beklentileri doğrultusunda güncellenerek, geleceğe taşınması da büyük önem taşımaktadır.

1.1.3. Türkiye’de Tipografi Eğitimi

Araştırmada, genel bir bilgi verilmesi bakımından lisans ve lisansüstü düzeyinde yazı ve tipografi eğitimi verilen en eski yükseköğretim kurumlarının ve ilgili liselerin öğretim programları örnek olarak alınmıştır. Yazı ve tipografi arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak, adı geçen kurumların öğretim programlarında yer alan yazı derslerine de yer verilmiştir.

Türkiye’de Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Programı dışında, lisans düzeyinde yazı ve tipografi eğitiminin verildiği yükseköğretim kurumları arasında Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik (Grafik Tasarımı/Görsel İletişim Tasarımı Bölümü) Bölümü ve Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Eğitimi Bölümü yer almaktadır. GSF Grafik Bölümü öğretim programlarında yazı ve tipografi ile ilgili

dersler, ders içerikleri ve derslere ayrılan süre farklılık göstermektedir. Örneğin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi GSF Grafik Tasarım Bölümü 2008–2009 öğretim yılı öğretim programında dört dönem tipografi, iki dönem Tipografik Tasarım ve bir dönem Yazı Karakteri Tasarımı dersleri bulunmaktadır. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarımı Anasanat Dalı 2008–2009 öğretim yılı yüksek lisans ve sanatta yeterlik programında ise bir dönem Tipografi dersi yer almaktadır (<http://www.msgsu.edu.tr/>).

Anadolu Üniversitesi GSF Grafik Bölümü, 2008–2009 öğretim yılı ders programında, bir dönem Tipografiye Giriş ve üç dönem Tipografi, iki dönem İleri Tipografi, iki dönem Bilgisayar Destekli Yazı Tasarımı ve iki dönem Kaligrafi dersleri yer almaktadır. Lisansüstü eğitim düzeyinde ise, Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı 2008–2009 öğretim yılı yüksek lisans programında iki dönem Yazı-Tipografi Tasarımı derslerine, sanatta yeterlik programında iki dönem Deneysel Tipografi derslerine yer verilmektedir (<http://www.anadolu.edu.tr>). Hacettepe Üniversitesi GSF Grafik Bölümü 2008–2009 öğretim yılı öğretim programında ise Yazı, Tipografi, Yazı ve Tipografi dersleri yer almaktadır. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2008–2009 öğretim yılı yüksek lisans ve sanatta yeterlik Grafik Programında ise Tipografi-Kaligrafi dersi bulunmaktadır.

Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Eğitimi Bölümü 2008–2009 öğretim programında yazı ve tipografi konularına iki dönem Grafik İletişim derslerinde yer verilmektedir (<http://www.tef.gazi.edu.tr/matbaa/>). Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Eğitimi Bölümü'nün tüm programlarında 2008–2009 öğretim yılı ders programında ise Yazı ve Tipografi ile Genel Dizgi Teknolojisi adlı derslerde yazı ve tipografi eğitimi verilmektedir. Ayrıca lisansüstü eğitim olarak doktora düzeyi öğretim programında Uygulamalı Tipografik Tasarım dersi bulunmaktadır.

Yükseköğretim kurumları dışında, yazı ve tipografi eğitimi verilen Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumları arasında, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi Baskı Matbaa Bölümü, Anadolu Kız Meslek ve Anadolu Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi Grafik Tasarım Bölümü, Çok Programlı Lise ve Matbaa

Meslek Lisesi bulunmaktadır. Bu liselerin 2008–2009 öğretim yılı ders programları incelendiğinde, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi öğretim programında iki dönem Yazı Sanatı dersine; Grafik Tasarım dersinde ise, Grafik Sanatlarda Tipografi, Tipografik Düzenlemeler, Tipografinin Reklâm Çalışmalarındaki Görsel Etkisi gibi başlıklar altında tipografi konularına yer verildiği görülmüştür. Meslek Liselerinin, Matbaa ve Grafik Bölümlerinin öğretim programında Yazı ve Tipografi dersi bulunmaktadır. Bununla birlikte Bilgisayar Destekli Tasarım ve Tipografi, Bilgisayarda Yazı ve Grafik derslerinde yazı ve tipografi eğitimi verilmektedir (<http://ogm.meb.gov.tr/programlar>).

1.1.3.1. Resim-İş Öğretmeni Yetiştiren Kurumlarda Yazı ve Tipografi Eğitiminin Tarihçesi

Araştırmanın bu bölümünde, Resim-İş öğretmeni yetiştirilen programlarda tipografi eğitiminin tarihçesine yer verilmektedir. Bu bölümde, tarihsel açıdan öğretim programlarında tipografi derslerinin yeri incelenirken yazı ile ilgili derslere de yer verilmesinin nedeni, yazı ve tipografinin birbiri ile olan yakın ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Yazı ve tipografi derslerinin öğretim programlarındaki yerinin tarihsel bakımdan incelenmesi, sanat eğitimcisi yetiştirmede en eski ve köklü kurumlar olması ve gerekli verilere ulaşılabilmesi bakımından Gazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Gazi Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı ders programında yer alan yazı ve tipografi öğretimine yönelik ders bilgileri alan yazın taramasından, Anadolu Üniversitesinin RİE-Anabilim Dalı ders programında yer alan bilgiler, öğrenci kütük defterlerinden ve öğrenci transkriptlerinden elde edilmiştir. Derslerin içerikleri ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılammış ancak her iki üniversitenin 2008–2009 öğretim programında yer alan Yazı dersi ve Anasanat Atölye (Grafik Tasarımı) dersi içerikleri örnek olarak verilmiştir.

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı

Türkiye’de ilk kez Resim-İş öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1932–1933 öğretim yılında Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü’nde (Gazi Eğitim Enstitüsü), Resim-İş şubesi (Resim-İş Bölümü) açılmıştır. Öğretim süresi üç yıl olan bu kurumda, Resim-İş bölümünün 1932–1933 öğretim yılında uyguladığı ilk programın içeriği ile ilgili basılı belge bulunmamaktadır. GEE-RİB’nün 1941, 1944, 1946, 1947 yıllarına ait öğretim programlarında Yazı dersinin, 1., 2. ve 3. sınıflarda haftada iki saat olarak yer aldığı görülmektedir. Kitap olarak basılan 1941 yılı GEE-RİB öğretim programında yer alan Yazı dersinin amacı, içeriği ve uygulamalara ilişkin bilgiler şu şekilde yer almaktadır:

YAZI

I.,II. ve III. sınıflarda

(Haftada 2 şer saat)

Yazı tekniği ve yazı derslerinin hedefi.

Çocuk yazılarının tetkiki.

Ortaokula gelen talebenin o zamana kadar elde ettiği okunaklı, güzel el yazısının bozulmadan daha işlek hale getirilmesi.

Sanat yazıları ve dekoratif yazılarla muhtelif blok şekillerinin hazırlanmasındaki esaslar.

Yazı yazarken çarpık ve kambur oturuşların vücut teşekkülâtında yaptığı zararlar ve fena itiyatlar.

Yazı malzeme ve aletlerinin kâğıt, mürekkep, hokka, tebeşir, kalem, kalem sapı, kâğıt kalem, tahtadan uç, noktalı, tablalı ve yassı uçların vasıfları.

Temizlik, malzeme israfında fena itiyatlar.

Bütün yazıların temelini teşkil eden temel yazısının tetkiki.

Temel yazısı harflerinin esas şekilleri, kalem kalınlığına göre harf büyüklükleri ve her harfin kapladığı saha ve yazılar.

Yazıda istif, harf aralıklarını teşkil eden boşlukların tanzimi.

Yazıda blok fikri, satır aralıkları, kelime aralıkları ve şekilleri. Tenkit işretleri.

Blokta renk tesiri, satır aralıklarında çizgi, bazı harflerin içlerinin renk doldurulmuşu. Harf kenarlarının boyanışı ve gölge vuruluşu, yazı arasında resim...

Küçük harfler, harflerin esas şekilleri, kalem kalınlığına göre harflerin boyu.

Yassı uçlarla Grotesk yazılar.

Kalemi dik tutarak büyük ve küçük harfler.

75 derece meyilli yazı. Tablalı ve yassı uçlarla gösterilen bütün yazı ve sayılar.

Kalemi çevirerek blok yazısı.

Noyland yazısı.

Bitişik alfabe, el yazısı.

Sanatkarane yazı örnekleri: Antik Roma yazıları, Latin yazısı, Kurzif, Unziyal, Gotik yazıları.

Dekoratif yazı örnekleri: İnce Fransız yazısı, Şablon yazısı. İçi dolu harfler. Bir tarafı ince bir tarafı kalın alfabe. Reklâm yazıları, tersim ederek muhtelif yazı şekilleri. Muhtelif yazıların rakamları ve yazı hususiyetlerine göre tenkit işaretleri. Türk alfabesinde olmayan harfler. (X,Q,W) Şifr Romen ve Matematik derslerinde geçen Yunan alfabesinin basit şekilleri, Alfa, Beta, Gama...gibi.

1941 yılı öğretim programında yer alan Yazı dersinin içeriği incelendiğinde günümüzde uygulanan Yazı dersinin içeriği ile kimi benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Örneğin çeşitli yazı türleri ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırılması ve blok yazı düzenlemeleri gibi konu ve uygulamalar her iki içerikte de yer almaktadır.

1941 ve 1947 yılları arasında uygulanan öğretim programlarında Yazı dersine oldukça önem verildiği söylenebilir. Bu önem RİB'nün yalnızca resim öğretmeni değil aynı zamanda yazı öğretmeni yetiştirme amacı taşımasıyla da ilişkilidir. Telli'nin (2006, s.27) belirttiğine göre RİB ortaöğretimin bütün kurumlarına, Resim-İş ve Yazı öğretmeni yetiştirmekte ve Resim-İş öğretmenlerinin görevleri arasında, öğretmen ya da ilköğretim müfettişi olarak çalıştıkları yerlerde, ayrıca İş, Resim Yazı öğretimi kursları açarak, ilgililerin bu alandaki yetkilerini geliştirmek yer almaktadır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, RİB'nün 1945 yılında düzenlediği sergide yaptığı açılış konuşmasında, Resim-İş şubesinin orta dereceli okullara resim, iş ve yazı öğretmeni yetiştirme amacı taşıdığını ve bu derslerin pedagojik anlayışın oluşmasında oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir (Etike, 2001, ss.117-121). Bu bakımdan öğretim programlarında her yıl Yazı derslerine yer verilmesi, yazı eğitime verilen önemin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. RİB öğretim programları 1963 yılına kadar önemli bir değişiklik göstermemiştir. RİB'nün 1975 -1978 yılları arasında uygulanan öğretim programlarında Yazı dersi, 1. 2. ve 3. sınıflarda iki kredilik bir ders olarak yer almıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü 1978 yılında Gazi Yüksek Öğretmen Okulu'na dönüştürülmüş ve öğretim programı dört yıla çıkarılmıştır. Yeni ismiyle Resim-İş Eğitimi Bölümü'nde 1978–1982 yılları arasında uygulanan öğretim programında, Yazı ve Tipografi dersi, 2. sınıflar için dört kredilik bir ders olarak yer almıştır. Bu dönemde yazı dersine ayrılan süre azalmakla birlikte, ilk kez tipografi teriminin bir dersin isminde kullanıldığı

görülmektedir. Gazi Yüksek Öğretmen Okulu 1982 yılında Fakülteye dönüştürülmüştür. 1982 yılından itibaren Resim-İş Eğitimi Bölümü Resim, Grafik, Heykel, Tekstil, Seramik Anasanat dallarına ayrılarak, yeni bir öğretim programı hazırlanmıştır. 1983–1986 yıllarında uygulanan öğretim programında 2. sınıf dersleri arasında üç kredilik Yazı dersi, 1987–1990 yılları arasında uygulanan programda ise 2. sınıf dersleri arasında dört kredilik Yazı-Tipografi dersi yer almaktadır. 1994–1997 yılları arasında uygulanan programda ise 2. sınıflara yönelik iki dönem iki kredilik Yazı dersi yer almaktadır (Özsoy, 2004, ss. 18–24). 1998 yılında Türkiye’deki tüm Resim-İş Eğitimi Bölümleri, Yükseköğretim Kurulu’nun Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırması ile birlikte, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü bünyesinde bir anabilim dalı olarak Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı adını almıştır. YÖK tarafından belirlenen Resim-İş Öğretmenliği lisans programında Yazı dersi, bir dönem, üç saat ve iki krediden oluşan bir ders olarak yer almaktadır.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi EF-GSEB-RIÖP Resim İş Eğitimi Bölümü olarak 1985–1986 öğretim yılında eğitime başlamıştır. 1985–1986 öğretim yılından, 2005–2007 öğretim yılına kadar olan öğretim programları içerisinde yer alan yazı ve tipografi dersleri ile ilgili bilgiler, Eğitim Fakültesi Dekanlığının izniyle elde edilmiştir. Not İşleri’nde bulunan Öğrenci Not Kütük Defterleri ve öğrenci transkriptleri 3 Mayıs Perşembe, 4 Mayıs Cuma, 7 Mayıs Pazartesi, 8 Mayıs Salı ve 9 Mayıs Çarşamba 2007 tarihlerinde, taranmıştır. Derslerin içerikleri ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamış, yalnızca öğretim programlarında, hangi dönemlerde yazı ve tipografi ile ilgili derslerin yer aldığı belirlenebilmiştir.

1985–1989 yılları arasında uygulanan öğretim programında Yazı dersi 2. sınıfta iki dönem zorunlu, Tipografi dersi 3. sınıf dördüncü dönemde grafik anasanat dalı öğrencilerine yönelik zorunlu ders olarak yer almıştır. Derslerin süresi ile ilgili bir bilgi kayıtlarda yer almamaktadır. 1986–1990 yılları arasında uygulanan programda Yazı dersinin tüm öğrencilere zorunlu olduğu, grafik anasanat dalı öğrencilerinin tümünün iki

dönem Tipografi dersini aldığı belirlenmiştir. 1987–1991 yılları arasında uygulanan programda Yazı dersi 2. sınıfta iki dönem tüm öğrencilere zorunlu, Tipografi dersi 3. sınıfta grafik anasanat dalı öğrencilerine yönelik iki dönem zorunlu ders olarak yer almıştır. 1988–1992 yılları arasında uygulanan öğretim programında Yazı ve Tipografi dersi 2. sınıfta tüm öğrencilere zorunlu ve iki dönemlik bir ders olarak yer almıştır. 4. sınıfta iki dönemlik Tipografi dersi, yalnızca grafik anasanat dalı öğrencilerine yönelik zorunlu bir ders olarak yer almıştır. Program incelendiğinde, tipografi derslerine ayrılan sürenin artmış olduğu görülmektedir.

1989–1993, 1990–1994, 1991–1995 ve 1992–1996 yılları arasında uygulanan ders programı incelendiğinde yazı ve tipografi ile ilgili derslere ayrılan sürenin aynı olduğu görülmektedir. 2. sınıfta iki dönem tüm öğrencilere Yazı ve Tipografi dersi zorunlu ders, 4. sınıfta grafik anasanat dalı öğrencilerine iki dönem zorunlu ders olarak yer verilmiştir.

1993–1997 yılları arasında uygulanan program incelendiğinde Yazı dersine ayrılan sürenin aynı olduğu ancak, Tipografi dersine ayrılan sürenin azaldığı görülmüştür. 1994–1998 yılları arasında uygulanan programda yazı ve tipografi ile ilgili dersler incelendiğinde, Yazı dersinin “Serbest Yazı” olarak adlandırıldığı, 2. sınıfın üçüncü döneminde zorunlu, 4. döneminde seçmeli ders olarak programda yer aldığı görülmüştür. Tipografi dersi ise 2. sınıfta iki dönem seçmeli ders olarak yer almıştır. 1995–1999 yılları arasında ise yazı derslerine ayrılan sürenin artırıldığı, “Temel Yazı” ve “Serbest Yazı” dersi olarak 1. ve 2. sınıflarda iki dönem yer verildiği görülmüştür. Tipografi dersine bir dönem yer verilmiştir. 1996–2000 yılları arasında uygulanan öğretim programında 1.sınıfta zorunlu ve iki dönem Temel Yazı I ve Temel Yazı II derslerinin, 2. sınıf ikinci dönemde zorunlu Serbest Yazı derslerinin yer aldığı görülmüştür. Ayrıca seçmeli olarak “Tipografi” ve “Güzel Yazı Teknikleri ve Öğretimi” derslerinin bulunduğu görülmüştür. 1997–2001 yılları arasında uygulanan öğretim programı incelendiğinde yazı ve tipografi derslerine ayrılan sürenin 1996–2000 yılları arasında uygulanan programla benzer olduğu görülmüştür. 1998–1999 öğretim yılından itibaren YÖK’ün belirlediği öğretim programı uygulanmaya başlanmıştır. Yazı dersi yeni programda bir saat teori, iki saat uygulamadan oluşan üç kredilik bir ders olarak

yer almıştır. Öğrenci not kütük defterleri incelendiğinde 1998–2002 ve 1999–2003 yılları arasında uygulanan programda Yazı dersi, 1. sınıfın ikinci döneminde zorunlu olarak yer almıştır. 2000–2004 yılları arasında uygulanan program incelendiğinde 1. sınıfın ikinci döneminde bulunan zorunlu Yazı dersi dışında, 2. sınıfın dördüncü yarıyılında grafik tasarımı Anasanat Atölye öğrencilerine yönelik olarak seçmeli ve iki kredilik Tipografi dersinin yer aldığı görülmüştür. 2001–2005 ve 2002–2006 yılları arasında 1. sınıfın ikinci döneminde bulunan zorunlu Yazı dersi dışında seçmeli olarak yazı ve tipografi ile ilgili herhangi bir ders bulunmamaktadır.

Ele alınan kurumların öğretim programlarında yer alan yazı ve tipografi dersleri ile bu derslere ayrılan sürenin genel bir değerlendirmesi yapıldığında, zaman içerisinde değişiklik göstermekle birlikte zorunlu ya da seçmeli olarak *Yazı*, *Serbest Yazı*, *Temel Yazı*, *Yazı Eğitimi*, *Güzel Yazı Teknikleri*, *Yazı/-Tipografi*, *Yazı ve Tipografi*, *Tipografi* gibi derslerin programda yer aldığı görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu tarafından 1998 yılında gerçekleştirilen yeniden yapılanma programına bağlı olarak düzenlenen öğretim programlarında, yazı ve tipografi derslerinin ders sayısı ve ders saati olarak azaltıldığı ya da var olan derslerin kaldırıldığı görülmektedir. YÖK’ün 2006–2007 öğretim yılında, öğretim programlarıyla ilgili olarak yaptığı değişikliğe göre Yazı dersinin 2. sınıf ikinci döneminde yer almasına, bu değişikliğin 2007–2008 öğretim yılından itibaren uygulanmasına karar verilmiştir. YÖK’ün yaptığı son değişiklikle Yazı dersinin 2008–2009 öğretim programında üçüncü yarıyıl da yer almasına karar verilmiştir.

Öğretim Programlarında Yazı Dersinin ve Tipografi Eğitiminin Verildiği Anasanat Atölye (Grafik) Dersinin İçeriği

Yükseköğretim Kurumu; 1998–1999 Öğretim Yılı Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Yazı dersinin içeriği ‘*Yazı dersinde düzgün el yazısı yazma çalışmaları yaptırılır*’ biçiminde ifade edilmektedir (Kaptan, 2005, s.54–55). 2006–2007 öğretim yılında, YÖK tarafından ders programlarıyla ilgili olarak yapılan son değişikliklere göre Yazı dersinin içeriği şu şekilde belirlenmiştir:

“Çeşitli yazı türleri ile ilgili (dik temel yazı büyük ve küçük harfler, eğik temel yazı büyük ve küçük harfler, dik el yazısı, eğik el yazısı, dik ve eğik dekoratif yazılar, noylantı yazı vb.) bilgi ve beceriler, yazı türleri ile blok uygulamaları, gelişen teknoloji içerisinde yazının kullanımı, grafikte yazının yeri ve önemi, kitap kapağı, afiş vb. çalışmalar için yazı uygulamaları, üsluplaşma ve güzel yazı yazma becerisi kazandırmaya dönük çalışmalar” (http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/resim_is.doc).

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi GSEB-RİE-Anabilim Dalı 2008–2009 öğretim programında yer alan Yazı dersinin içeriği *“Sanat öğretmeni adaylarının düzgün el yazılarına sahip olmaları için gerekli alıştırmaları ve uygulamaları içerir. Düzgün el yazısı. Sanatsal yazı uygulamaları”* biçiminde ifade edilmektedir. Yazı dersinin amacı *“Sanat öğretmeni adaylarının düzgün el yazılarına sahip olmalarını sağlamak ve öğrencide güzel yazı yazma zevkini geliştirmek”* olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin kazanımları ise *“Güzel yazı yazma becerisi kazanırlar. Güzel yazı araç gereçlerini tanırlar”* biçiminde belirtilmiştir. Haftalara göre konular ise şu şekilde belirlenmiştir:

“Çizgi alıştırmaları, temel yirmi dokuz harfin öğretimi, dik büyük temel harfler, dik küçük temel harfler, geniş harfler, normal harfler, dar harfler, eğik yazı, eğik yazı (büyük ve küçük temel harfler), bitişik eğik yazı (büyük ve küçük temel harfler), blok yazılar” (<http://www.guzelsanatlar.gazi.edu.tr>).

Anadolu Üniversitesi EF- GSEB-RİE Anabilim Dalı öğretim programında yer alan Yazı dersinin içeriği 2000 yılından itibaren bir değişiklik göstermemiş, 2008–2009 öğretim programında yer alan Yazı dersinin içeriği şu şekilde belirlenmiştir:

“Latin alfabesi harf anatomilerinin oluşumlarını kavratma: harf yapılarında meydana gelen göz aldanmalarının tespiti ve hataların düzeltilmesine karşı bilgilendirilmeleri; alet kullanma alışkanlıklarını edindirme ve gelişimlerini sağlama, yazı biçimleri, yazı ve grafik tasarımları, çağdaş basım ve yayınların tanıtılması yoluyla günümüz gereksinmelerine yönelik çalışmalar yapabilmek”

Yazı dersinin amacı , *“Harf anatomilerinin oluşumlarını kavrayarak, yazı tekniklerine ilişkin bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktır”* biçiminde ifade edilmekte; Yazı dersi sonucunda öğrenci kazanımları ise şu şekilde belirtilmektedir:

“Harf anatomilerini açıklayabilecektir. Temel dik harflerin özelliklerini açıklayabilir. Yazının özelliklerini ve önemini kavrar. Yazı araç ve gereçlerini kullanma becerisi edinir. Yazı araç ve gereçlerini tanıır. Farklı araç gereçlerle, farklı yazı türlerini yazabilir. Farklı kompozisyonlar oluşturur. Yazıda blok düzenleme uygulayabilir. Estetik ve dekoratif yazılar oluşturabilir”

Yazı dersinde haftalara göre işlenecek konular ise şöyle belirlenmiştir:

“Yazının önemi ve özellikleri, dik temel büyük harflerin öğretimi, tablalı uç kullanımı, tablalı uç kullanarak temel büyük/küçük harflerin öğretimi, tablalı uç kullanarak blok düzenleme, kesik uç kullanımı, kesik uç kullanarak kompozisyon oluşturma”
(<http://www.anadolu.edu.tr>).

Yeniden yapılanma ile birlikte tipografi ile ilgili konu ve uygulamalara Anasanat Atölye (Grafik) ve Seçmeli Sanat Atölye (Grafik) derslerinde yer vermeye başlanmıştır. YÖK tarafından belirlenen Anasanat Atölye Grafik Tasarımı I-II-III-IV-V-VI derslerinin içeriği, *“Çeşitli yazı formları, tipografi, görsel iletişim, bilgisayar destekli grafik tasarım, kurumsal kimlik, afiş, kitap kapağı, ambalaj, illüstrasyon ve animasyon çalışmaları, grafik tasarımın günlük yaşamdaki kullanım alanları”* olarak belirlenmiştir (http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/programlar_aciklama.doc).

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi GSEB-RİE Anabilim Dalı 2008–2009 öğretim programında yer alan Anasanat Atölye II (Grafik) dersinin içeriği *“Grafik tasarım temel bilgiler, temel grafik eğitimi, basım ve yayım teknikleri”* olarak belirlenmiş, haftalık ders planında tipografi konuları ise şu şekilde yer almıştır:

Tipografik çalışmalar başlığı altında;

Tipografi nedir? Tipografi tarihi. Tipografik çalışma örneklerinin incelenmesi. Tipografide temel harf biçimleri. Yazı çeşitleri, bilgisayarda kullanılan temel yazı tipleri. Harfin anatomik yapısı, ölçüleri ve punto ölçü sistemi. Tipografik tasarım elemanı olarak kullanılması.

Tipografide resim ve yazı ilişkisi başlığı altında;

Sayfa tasarımı bilgisi. Sayfada tipografik unsurların kullanım biçimleri (sütun-kolon dizilimi). Yazıların sayfa içerisinde istifi. Konuya uygun yazı karakteri seçmek. Sayfada kullanılan resimlere uygun yazı karakteri seçmek. Çizgi ve çizgi çeşitlerini tipografik bir unsur olarak kullanma. Tipografide renk doku ve leke ilişkisi. Tipografik elemanları kullanarak sanatsal düzenleme oluşturmak (<http://www.guzelsanatlar.gazi.edu.tr>).

Anadolu Üniversitesi EF-GSEB-RİE Anabilim Dalı 2008–2009 öğretim programında yer alan Anasanat Atölye II (Grafik) dersi konularının haftalara göre dağılımına bakıldığında, tipografi ile ilgili *“Yazının kısa tarihi, yazı tipleri ile harf çeşitliliğinin tanıtılması ve örneklendirilmesi. Font Tipleri ve tipografik düzenlemeler. Tipografik kompozisyon oluşturma (karışık teknik ile koyu-orta-açık dengesinin verilmesi. Tipografik düzenlemelerin farklı malzemelerle uygulanması”* gibi konu başlıklarının yer aldığı görülmektedir. Öğrenci kazanımları arasında ise *“Tasarım, grafik ve tipografi gibi kavramları bilir. Yazının tarihsel gelişimini öğrenerek çalışmalarında uygular”* maddeleri yer almaktadır. Anasanat Atölye III (Grafik) dersinin konuları arasında *“Belirlenen bir ürün veya kuruma yönelik yazı tipi geliştirilmesi. Geliştirilen yazı tipine ait alfabenin oluşturulması”* yer almaktadır. Öğrenci kazanımları arasında ise tipografi ile ilgili olarak *“Tipografinin anlamını ve yazı tiplerini bilir”* yer almaktadır. Anasanat Atölye IV (Grafik) dersinin konuları arasında *“Karakter oluşturma (üç boyutta tasarlanması). Karakter-tipografi ilişkisi ile ipek baskı tekniği. Karakter-öykü ilişkisi. İpek baskı-tipografi-renk-mekân oluşumu”* yer almaktadır. Anasanat Atölye VI (Grafik) dersinin konuları arasında ise *“Tipografi-resim ilişkisi içinde exlibris”* yer almaktadır (<http://www.anadolu.edu.tr/>).

1.1.4. İnternet Temelli Eğitim

Uluslararası ağ (İnternational Network) anlamını taşıyan İnternet, çok sayıda bilgisayarın birbirine bağlı olduğu büyük bir bilgisayar ağı olarak tanımlanabilir. İnternet, milyonlarca alt ağdan oluşan ve ağlar içerisinde etkin olarak bulunan insanları yazılı, görsel ve işitsel olarak bir araya getiren ve birbirleriyle etkileşim halinde bulunmasını sağlayan bir ağ protokolüdür (Uşun, 2006, s.93). Bilişim teknolojisinin en önemli aracı olan bilgisayarların birbirlerine bağlanmasıyla oluşan İnternet, dünyanın en büyük iletişim ağı ve bilgi bankası olması nedeniyle, bilgidен yararlanma ve bilgiye ulaşmada en önemli kaynak haline gelmiştir. Yazılı ve görsel veri sağlaması, sunduğu iletişim olanakları, bilgiye erişimde sağladığı kolaylık ve bilgisayar destekli öğretim yöntemlerinin kullanımının yaygınlaşması, İnternet’ten bir eğitim aracı olarak yararlanılmasında etkili olmuştur. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, internet aracılığıyla daha geniş kitlelere eğitim verilmesi sağlanmış ve böylece “internet temelli eğitim modeli” doğmuştur. Aydın (2004) İnterneti, ‘öğrenmenin kolaylaştırılmasını

sağlayabilecek etkileşim süreçlerinin bilgisayar ve World Wide Web gibi bilgisayar ağları yardımıyla gerçekleştirildiği bir eğitim teknolojisi anlamında ele almaktadır. İnternet gibi çağdaş bilgi teknolojilerinin eğitim alanında kullanımı, öğrenmenin temel alındığı yaşam boyu öğrenme, öğrenci merkezli eğitim, öğrenmeyi öğrenme gibi yeni eğitim yaklaşımları ve öğretim yöntemlerinin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Yeni anlayış doğrultusunda öğrenciler “öğrenmeyi öğrenme” sürecinde başkalarına bağımlı kalmadan öğrenebilmeli, kendi öğrenme süreçlerini denetleyebilmeli, öğrenmeleriyle ilgili sorumluluğu taşımali ve buna yönelik etkinlikleri gerçekleştirebilmelidirler (Güven, 2004, s.3). Bu bağlamda İnternet yoluyla eğitim, bireyin kendi öğrenme özelliklerini tanıması, öğrenmede yararlanılan stratejileri bilmesi, seçmesi ve kullanabilmesi olarak tanımlanan öğrenmeyi öğrenme (Özer, 1998, ss.149–150) yaklaşımına bir örnek olarak gösterilebilir. İnternet yoluyla eğitim, öğrencinin bireysel öğrenme etkinliklerini gerçekleştirmede önemli bir yöntem olma özelliği taşımaktadır. İnternetin eğitim amaçlı kullanılmaya başlanması ile birlikte bu yeni eğitim aracının, öğrenme kuram ve kurallarına dayandırılması zorunluluğu doğmuştur. Öğrenmenin ne olduğu ve nasıl oluştuğunu açıklayan öğrenme kuramları arasında yer alan yapısalcı kuram incelendiğinde, öğrenmeye aktif olarak katılma, yaparak öğrenme, gerçek hayatla ilişkilendirme, öğrenmeyi kontrol etme gibi kavramların internet temelli eğitim ile örtüştüğü görülmektedir. Dünyadaki değişim ve dönüşümlere koşut olarak eğitimin yeni amacının; bilgiyi edinmeyi ve kullanmayı bilen, kendi öğrenme yöntemlerini tanıyıp etkili bir biçimde kullanan, önceki bilgilerinden yeni bilgiler üretmek için yararlanan ve değişen koşullara uyum sağlayabilen bir insan modeli yaratma olduğunu ifade eden Boyacı (2007, s. 636), eğitimin bu amacına ulaşmasında yapısalcı öğrenme yaklaşımının önemini vurgulamaktadır. Var olanlarla yeni olan öğrenmeler arasında bağ kurma ve her yeni bilgiyi var olanlarla bütünleştirme sürecini açıklayan yapısalcı kuram; kimi kaynaklar ve araştırmacılar tarafından “oluşturmacılık”, “yapılandırmacılık”, “yapısalcılık”, “yapıcılık”, “inşacılık” ya da “kurgulamacılık” olarak adlandırılmaktadır. Bu araştırmada ise yapısalcı terimi tercih edilmiştir.

19. yüzyılda Piaget ve Bruner’in çalışmalarıyla başlayan yapısalcılık, insanın nasıl öğrendiği üzerine geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Yapısalcı kurama göre bireyler, yeni bilgileri zihinlerinde yaptıkları yapılandırmalar sonucu öğrenirler. Yeni bilgileri

öğrenirken, öğrenecekleri bilgileri daha önceki öğrendikleri ile ilişkilendirerek uygun biçimde yapılandırır ve etkin öğrenmeler gerçekleştirirler (Durmuş, 2001, s. 94; Yaşar, 1998, s. 69). Yapısalcı kuram, dışarıda bir yerde öğrenenden bağımsız bir bilgi olmadığını ve bu bilginin dışardan bireyin zihnine aktarılmadığını, yalnızca öğrenirken kendi kendimize yapılandırıdığımız bilginin var olduğunu savunmaktadır (Özden, 2003, s.57; Deryakulu, 2000, s.61). Ataizi (2002), yapısalcı kurama göre, öğrenmenin kolaylaştırılması için gerekli olan kaynakların; gerçek dünya ortamı ya da onun sanal bir kopyası, birinci derecede zengin öğrenme kaynakları (araştırma raporları ve sonuçları, filmler, kitaplar, gerçek nesneler ya da onların sanal birer kopyası vb.), insanların bir araya gelerek birbirlerine sorular sorabildiği, yarışabildiği, konuşabildiği ve sorunları birlikte çözebildiği ortamlar olduğunu belirtmektedir. Bir öğretim ortamı olarak Web, gerçek dünya ortamının benzerlerinin yaratılmasını olanaklı kılmaktadır. Çeşitli yazılımlar yardımıyla yaratılmış benzetimler, Web üzerinden öğrencilere aktarılabilmekte, öğrenciler bu benzetimler üzerinde çalışabilmektedirler. Bu bağlamda öğrencilerin bilgiye erişme, kendi bilgilerini yorumlama, düzenleme ve bilgilerini diğerleriyle paylaşma amacıyla İnterneti kullanmaları, öğrencilerin bilgileri etkin bir biçimde yapılandırmalarını sağlayacaktır (Kılıç, Karadeniz ve Karataş, 2003, s.153).

İnternetle yapılan eğitimle ilgili alanyazında kullanılan farklı kavramlar bulunmaktadır. İnternet destekli eğitim/öğretim, İnternete dayalı eğitim/öğretim, e-öğrenme, e-eğitim, sanal eğitim, sanal öğrenme, çevrimiçi eğitim, Web destekli öğretim, Web'e dayalı öğretim, bilgisayar destekli uzaktan eğitim bunlardan bazılarıdır. Tüm bu kavramlar ve benzerleri, farklı uygulamaları içermekle birlikte, temelinde bilgisayar ağlarından öğrenme-öğretme süreçlerinde yararlanılmasına ilişkin uygulamaları ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak her kavrama ilişkin farklı algılamalar bulunmaktadır. Örneğin herhangi bir kurum kendi içinde, dışa kapalı İnternet üzerinden öğretim etkinlikleri gerçekleştiriyorsa bu kurumda "İnternete dayalı eğitim" yapıyor demek yanlış olabilir. Diğer kavramlara ilişkin de benzer kuşku ve çelişkiler bulunmaktadır (Aydın, 2002). İnternet yoluyla eğitim, öğrenen ve öğretmenin zaman ve mekân olarak birbirlerinden farklı durumlarda bulunduğu ve altyapı olarak İnternet tabanlı ortamların kullanıldığı istendik davranışlar geliştirme süreci olarak tanımlamaktadır (Uşun, 2006, s.123). Kaya'nın (2002) ifade ettiğine göre; geleneksel ortamda sunulan derslerin İnternet

olanakları kullanılarak zenginleştirilmesi şeklinde tanımlanan eğitim, İnternet yoluyla eğitim ya da Web üzerinden eğitim olarak tanımlanmaktadır. İnternetin eğitim ortamlarında kullanılmasında yararlanılan Web, içerdiği bilgi ve grafik destekli olması nedeniyle kullanım kolaylığı, resim, müzik, animasyon ve video görüntülerinin birleşmesi sonucunda öğrenmeyi daha çekici hale getirmektedir (Hoşcan, 2000, s.147). Khan (1997) Web destekli öğretimi, öğrenmeyi artıran ve destekleyen anlamlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için Web'in kaynaklarını ve niteliklerini kullanan etkileşimli bir öğretim programı olarak tanımlamaktadır. Web destekli öğretim ders malzemesinin dağıtımını, eğitimin yönetimini, öğrencinin değerlendirmesini ve öğrenci ile iletişimi İnternet hizmetleri kullanarak gerçekleştirmektedir (Mutlu ve Öztürk, 1999). Web, kolay ve çabuk ulaşılabilen, farklı uygulamalar geliştirme ve sunma olanağı sağlayan, güncellemesi kolay bir öğretim ortamıdır (Koçoğlu ve Sezgin, 2000). Geleneksel sistemde dersler belirli bir saat aralığında ve belirli bir ortamda (sınıf, atölye, laboratuvar) yapılmaktadır. Öğretici ders içeriğini çeşitli öğretim yöntemleri ve araç-gereçleriyle öğrencilere aktarmaktadır. Web destekli öğretim ortamında ise öğretici bilginin tek kaynağı değildir.

Web destekli öğretim, iletişimin gerçekleştiği an dikkate alınarak eşzamanlı (senkron) ve eşzamansız (asenkron) iletişim araçları olarak ikiye ayrılan çoklu ortam olanaklarıyla geleneksel sistemlere ve diğer uzaktan eğitim sistemlerine göre daha dinamik bir yapıya sahiptir. Sohbet, elektronik posta, eşzamanlı ve eşzamansız konferans sistemleri, elektronik bülten tahtaları, tartışma, grup tartışmaları bu teknolojilerden bazılarıdır (Coomey ve Stephenson, 2001). İnternet'in bir eğitim aracı olarak kullanılmasının olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemek amacıyla İnternet ve eğitim konularında birçok araştırma yapılmaktadır. Bununla birlikte Web sitelerinin, büyük ölçüde yazılı ve görsel veri sağlaması, bu verileri sesli ya da sessiz, durağan ya da hareketli görüntülerle desteklemesi, sunduğu iletişim olanakları ve bilgiye erişimde sağladığı kolaylık, Web'in öğretim amaçlı kullanımını giderek artırmaktadır.

1.1.4.1. Bilgisayar Destekli Görsel Sanatlar Eğitimi

Bilişim ve iletişim teknolojilerine verilen önemin artması ve bu teknolojilerin sağladığı olanaklar nedeniyle, çağdaş eğitim anlayışı çağdaş bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin bir biçimde kullanılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, geleceğin eğitimcilerinin yetiştirildiği eğitim fakültelerinde de, eğitim-öğretim sisteminin çağın gereklerine uygun biçimde yapılandırılması ve çağdaş eğitim teknolojilerine yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Özden'in (2003) de belirttiği gibi, yirmi birinci yüzyılda eğitim programlarının öğrencilere çok yönlü soyut, eleştirel, yaratıcı, bağımsız düşünme, problem çözme ve iletişim becerisi kazandırmasının yanı sıra, bilgiyi üretmeyi ve öğrenmeyi öğretmesi; kendilerini değerli bir insan olarak hissetme, yeteneklerine güvenme ve farklılıklara değer vermede rehberlik etmesi beklenmektedir.

Bilgi çağının en önemli araçlarından biri olan bilgisayarlar, birçok alanda olduğu gibi sanat eğitiminin de vazgeçilmez bir parçası durumundadır. Bilgisayar teknolojisi tasarımın işlevsel hale dönüşmesinde birçok olanak yaratmaktadır. El ile yapılması zor olan şekil, doku, renk, perspektif, hacim ve animasyonların çeşitliliğine izin vererek, yaratma sürecinde çok sayıda ve hızlı bir biçimde tasarım yapılmasına katkı sağlamaktadır (Bölükoğlu, 2002, s.255). Sanat eğitiminde bilinçli kullanıldığı sürece, teknolojik temelli eğitim öğrencilere yarar sağlamaktadır. Bilgisayar, İnternet ve CD-ROM çağdaş bilgi ve öğretim teknolojileri olarak, görsel sanatlar eğitimi süresince öğretim ve öğrenmenin bir oyun biçimine dönüştürülmesini, öğrencinin ilgisini daha çok çekebilmeyi ve böylece bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, teknoloji destekli öğretim ortamı öğrencilere, bireysel eğitim olanağı sağlamaktadır. Öğrenciler, teknoloji destekli öğretimle birlikte, bireyselleştirilmiş öğrenme etkinliklerini gerçekleştirebilmektedirler. Eğitim ortamı, yalnız sınıf ile sınırlı kalmamakta; öğrenciler sayısal ortamın sağladığı ölçüde geniş bir öğrenme ortamı ile karşı karşıya bulunmaktadır. Teknoloji destekli öğretimin başarıyı arttırdığı; bununla birlikte, öğrencilerde üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesini sağladığı, dolayısıyla öğrencilerin ezberleyerek değil kavrayarak öğrendikleri görülmektedir (Renshaw ve Taylor, 2000). Çeşitli bilgisayar programları, etkileşimli bilgisayar ortamı ve İnternet bu anlamda, görsel sanatlar eğitimi alan öğrencilerin öğrenmesine olumlu yönde katkı

sağlamaktadır. Ayrıca Alakuş (2005, ss.139-141) sanat eğitimcilerinin de mesleki işbirliği ve gelişimlerinde bilgisayar ve İnternetin sayısız katkısı olduğunu belirtmekte; geleneksel araç-gereçlerde ısrar eden sanat eğitimcilerinin bilgisayarın kazandırdığı eğitimsel olanakları keşfetmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Öte yandan, teknolojinin sanat alanında kullanılması, sanatçı ve sanat eğitimcisi tarafından sorgulanmaktadır. Görsel sanatlar alanında teknoloji kullanımının yol açtığı temel endişe, bu teknolojilerin görsel sanatlar tanımına ve bu alandaki üretime olan etkileri konusundadır. Bu konudaki ortak kanı, gerekli dengenin sağlanamaması durumunda, alana yönelik olumsuz etkilerinin olabileceği yönündedir. McCullough, bilgisayar yazılımı kullanarak taslakları tarama yöntemiyle sanatsal çalışmalar yapan öğrenci kuşağının, geleneksel eğitim görmüş sanatçılar tarafından kaygıyla izlendiğini belirtmektedir (Drucker, 1999, s.108). Teknolojinin sunduğu hazır ortamların bireyin yaratıcılığına ve özgünlüğüne engel olabileceği, hayal ve düşünsel yetinin ikincil duruma düşebileceği gibi kaygılar duyulmaktadır. Ancak, Genç'in de (1998) belirttiği gibi "...bu olguyu görmezden gelme ve çekince koyma yerine makine-insan ilişkileri sisteminde sanatsal yaratıcılığı eşzamanlı olarak hem yok edip, hem de destekleyen çağdaş teknolojik araçların bu ideolojik kullanımları karşısında bağımsız ve objektif bir tavır almak" bir çözüm getirebilir. Teknolojinin bireysel düşünce ve anlatım özgünlüğünün yerini alamayacağı gerçeği, teknolojinin araç olarak kullanılmasına bir engel oluşturmamalıdır. Alakuş (2005, s.124), teknolojinin sanatçının sanatsal söylemlerine olduğu kadar, sanat eğitimi verilen bireyin kendini ifade etmesine katkı sağlayabileceğini ve nitelikli insan gücünün oluşması için öğretmenlerin okul ortamında teknolojiyi bilinçli kullanmaları gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle, görsel sanatlar eğitiminde de bilgisayar ve İnternet gibi çağdaş eğitim teknolojilerinden yararlanılması giderek önem kazanmaktadır.

İnternet, sürekli gelişen alt yapısı ve sunduğu olanaklar nedeniyle, eğitimin vazgeçilmez bir aracı haline gelmektedir. Görsel sanatlar eğitiminde de bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak, İnternetin eğitim aracı olarak kullanılması giderek önem kazanmaktadır. İnternet üzerindeki etkileşimli teknolojide meydana gelen son gelişmeler, görsel sanatlar alanında milyonlarca Web kullanıcısına ve bu alanda eğitim

alan öğrencilere birçok olanak sağlamaktadır. Görsel sanatlar öğrencisi İnternet aracılığıyla, alanlarıyla ilgili son gelişmeleri takip edebilmekte, sanal galerilerde açılan sergileri izleyebilmekte, çok sayıda ve çeşitte kuramsal ve görsel veriye ulaşabilmekte, alan uzmanları ve diğer öğrencilerle bilgi alışverişinde bulunabilmektedir.

İnternet, dünyanın birçok ülkesinde görsel sanatlar eğitimi alanında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Sanat Tarihi, Estetik, Sanat Eleştirisi gibi kuramsal derslerin yanı sıra Grafik Tasarımı, Fotoğraf, Kaligrafi, Heykel, Resim gibi uygulamalı derslerin öğretimi İnternet aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. İnternet aracılığıyla görsel sanatlar alanında eğitim veren kurum ve kuruluşlar arasında, Academy of Art University (www.academyart.edu), Gatlin Education Services (<http://www.gatlineducation.com>), World wide learn (<http://www.worldwidelearn.com>) örnek olarak gösterilebilir. Dünya üzerindeki herhangi bir yerde bulunan öğrenciler, görsel sanatlar alanında verilen bu derslerden yararlanabilmekte, bilgilerini güncelleyebilmekte ve çalışmalarını paylaşabilmektedirler. Görsel sanatlar eğitimcilerinin geleneksel araç-gereçleri kullanmalarının yanı sıra, bilgisayar ve İnternetin sağladığı olanaklardan da yararlanmaları öğretimin zenginleştirilmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca, sanat eğitimcisinin nitelikleri de bunu gerektirmektedir. Kınıklı'nın da (2005, ss.438-439) belirttiği gibi, sanat eğitimcileri uygulayan ve uygulatan, çok yönlü, eleştirel ve gelişmelere açık olma gibi nitelikleriyle, çağdaş eğitimin gereklerine uygun bir biçimde öğretimi zenginleştirmelidirler.

Özellikle grafik tasarım eğitimi, teknolojiyle olan yakın ilişkisi ve bilgisayardan yararlanma düzeyi bakımından, görsel sanatların resim, heykel, seramik gibi diğer sanat dallarından ayrılmaktadır. Grafik tasarımın yaygınlaşması ve gelişmesi bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ile yakından ilişkilidir. Grafik tasarım sürecinin doğasında var olan, güncel teknolojiyi kullanma gerekliliği, grafik tasarım eğitiminde de güncel teknolojiyi kullanmanın önemini arttırmaktadır.

1.1.4.2. Web Destekli Öğretim Materyali Tasarımı

Web, üst metin belgelerinin (hiper metin) hazırlanması için bir dil (HTML) ile bu belgelerin aktarılması için bir yöntemin (HTTP) kullanılmasıyla oluşturulan sanal ortama verilen genel bir terimdir (Mutlu ve Öztürk, 1999, s.2). Öğretim amaçlı Web materyali tasarımının iki boyutu bulunmaktadır. İlki, öğretim tasarımı, ikincisi ise öğrencinin öğretimde birebir olarak karşı karşıya kaldığı Web sayfasının tasarımıdır (Karataş, 2003, s.140). Web’e dayalı öğretimin tasarımılanması “neyin, nasıl öğretilceği” ile ilgili olup, öğretim materyali temelinde; öğretim gereksinimi, öğretim amaçları, öğretim stratejileri, öğretimi değerlendirme olmak üzere dört ana bileşeni kapsamalıdır (Doolittle, 2002, s.3). Web sitelerinin oluşturulmasında, diğer öğretim materyallerinde olduğu gibi en önemli ölçüt, “öğrenciye görelilik”tir. Bu ölçüte göre, öğrenci grubunun özellikleri (yaş, cinsiyet, hazır bulunuşluk, ilgi, gereksinim, beklenti vb. faktörler), öğrencilerin bilgileri, yetenekleri, ilgileri, öğrenme stilleri gibi nitelikleri dikkate alınmalıdır (Uşun, 2006, s.258). Öğretim materyalinin geliştirilmesinde göz önüne alınması gereken temel ilkeler ise şunlardır (Şahin ve Yıldırım, 1999, ss.27–31):

- Öğretim materyali, basit, sade ve anlaşılır olmalıdır.
- Öğretim materyali, dersin hedef ve amaçlarına uygun seçilmeli ve hazırlanmalıdır.
- Öğretim materyali, dersin konusunu oluşturan bütün bilgilerle değil, önemli ve özet bilgilerle donatılmalıdır.
- Öğretim materyalinde kullanılacak görsel özellikler (resim, grafik, renk vb.), materyalin önemli noktalarını vurgulamak amacıyla kullanılmalı ve aşırı kullanımdan kaçınılmalıdır.
- Öğretim materyalinde kullanılan yazılı metinler ve görsel-işitsel öğeler, öğrencinin eğitimsel özelliklerine uygun olmalı ve öğrencinin gerçek yaşamı ile tutarlılık göstermelidir.
- Öğretim materyali, öğrenciye alıştırmaya ve uygulama olanağı sağlamalıdır.
- Öğretim materyali, mümkün olduğunca gerçek yaşamı yansıtmalıdır.
- Öğretim materyali, her öğrencinin erişimine ve kullanımına açık olmalıdır.

- Öğretim materyali, öğretmen ve öğrencilerin kullanabileceği düzeyde basit olmalıdır.
- Öğretim materyali, gerektiğinde kolaylıkla geliştirilebilir ve güncellenebilir olmalıdır.

Bent (1998, s.22–28), öğretim amaçlı Web sitelerinin içeriğini oluşturmada dikkat edilmesi gereken noktaları ise şu şekilde ifade etmektedir:

- İçerikle ilgili Web sayfaları hazırlamadan önce İnternet’te araştırma yapılmalı ve sitelerin içeriğinde neler olduğu incelenmelidir. Bu yolla eğer konuyla ilgili hazır materyal varsa, tekrar yazılması yerine ilgili siteye bir ilişim (link) vermek daha pratik olacaktır.
- Sayfalar herkesin ulaşabileceği basit bir şekilde hazırlanmalıdır.
- Öğrenciler için hazırlanmış Web sayfasında değişik konular için verilen ilişimlerin kolay fark edilir ve çalışıyor olmasına dikkat edilmelidir. Sayfaların hızlı yüklenmesine önem verilmelidir. Bunun nedeni, öğrencinin sayfayı gezerken sıkılarak, ders notlarının kâğıt baskısına ulaşmayı tercih etmesine yol açmasından kaynaklanmaktadır.
- Hazırlanan sayfa yalnızca o dersi alacak öğrenciler için değil, konuya ilgi duyan herkese açık olmalıdır.

Kullanılabilirliği yüksek bir Web sitesi, bir arada düzgün çalışan parçalardan oluşan, ortalama bir yetenek ve deneyim seviyesine sahip bir kişinin rahatlıkla kullanabileceği bir özelliğe sahip olmasını gerektirmektedir. Web sitesindeki sayfalar, öğrencilerin kaybolmasını önlemek amacıyla ana sayfa etrafında düzenlenmelidir. Ana sayfadan ilgili sayfalara verilecek ilişimlerle bağlantı kurulmalı, Web sitesindeki tüm sayfalardan ana sayfaya doğrudan geri dönüşü sağlayan bir bağlantı olmalıdır. Tasarlama sürecinde basitlik ilkesine göre, Web sayfasında iletinin ya da konunun en etkili biçimde algılanırlığını sağlayacak bir düzenlemenin yapılması, görsel elemanların yeterli oranda kullanılması, açık ve anlaşılır bir metin, grafik ya da etkileşimin bulunması gerekmektedir. Tasarım elemanlarının uyumu ilkesine göre, kullanılan yön düğmeleri, canlandırmalar, metinler, resimler ve diğer elemanların arasındaki renk ilişkisi, beyaz

alanların dengesi, komut ve yönlendirmelerde kullanılan simgeler arasında bütünlüğün sağlanması Web sitesinin tutarlılığı için büyük önem taşımaktadır. Rengin Web sayfasında kullanılma biçimleri ve etkileri şöyle sıralanabilir:

- Dikkat çekilmesi istenen bir elemanın rengi (metin, tablo, grafik vb) diğerlerinden farklı bir renge boyanabilir.
- Metnin okunurluğunu arttırmak için arka plan ve metin arasındaki renk kullanımı farklı olabilir. Örneğin arka plan rengi koyu ise metin açık renk olmalı ya da metin koyu renk ise arka plan açık renk olmalıdır.
- Konu başlıklarını alt başlıklardan ayırmak amacıyla farklı renk kullanılabilir.
- Renk psikolojik etki yaratmakta kullanılabilir. Parlak renkler, mutlu ve coşkulu bir etki yaratırken, puslu, gri renkler karamsar bir etki yaratmaktadır.
- Renk maddeleri, yerleri, bölgeleri, doğal varlıkları kodlamak için kullanılabilir. Örneğin bir haritada mavi renk suyu, yeşil ve kahverengi renkler kara parçasını, beyaz renk ise bulutları temsil edebilir.
- Renk, farklılıkları belirtmede kullanılabilir. Örneğin iyi ile kötü, kadın ile erkek gibi (Bender, 1998).

Renk kullanımı ile ilgili ilkeleri Greenwood (2001) ise, şu şekilde ifade etmektedir:

- *Güçlü ve parlak renk kullanımı:* Saf, parlak ve çok güçlü renkler az kullanılmalı ya da sönük arka plan tonları ile kullanılmalıdır. Ayrıca, güçlü renkler metnin okunmasını zorlaştırmaktadır. Öğrencinin dikkati metin yerine renklerde toplanmaktadır.
- *Açık ve koyu renklerin birlikte kullanımı:* Açık, parlak renkler ile koyu renkler birbirleriyle kullanıldıklarında en iyi zıtlığı sağlamakta ve vurgulanmak istenen öğeyi belirlemektedirler. Koyu bir arka plan üzerinde, yeterince zıtlık yaratmayan renk kullanımı, karışıklığa neden olmakta ve gözü zorlayabilmektedir.
- *Arka Plan:* Arka planda kullanılması gereken renk yumuşak, doğal ve mat bir renk olmalıdır. Böylece, arka plan üzerinde yer alan resim, metin ve diğer görsellerin yüzeyden ayrılması sağlanabilir.

- *Birlik:* Geniş yüzeylerde birbirinden farklı renkler kullanılmamalı ya da farklı renkler birbiriyle karıştırılarak birlik sağlanmalıdır.

Web sitesinin farklı bilgisayarlarda farklı renkte görülmesini engellemek amacıyla, tarayıcıya (browser) ya da bilgisayara göre değişmeyen, 216 güvenli renkten oluşan renk paleti kullanılmalıdır (Krause, 2002, s.340). Öğretim amaçlı bir site tasarlamada kullanılacak renklerin uyumu, doğru etkiyi verebilecek renklerin kullanımı ve okunabilirliğin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, belirlenen renklerin siteyi oluşturan sayfalarda tutarlı bir biçimde kullanılmasına dikkat edilmelidir.

Web sayfalarında yer alan hipermetinlerin kontrolü öğrenci, sistem ya da hem öğrenci hem sisteme verilecek biçimde tasarlanabilmektedir. Bu nedenle site haritaları, yardım, site turları, öğrencinin site içinde nerede olduğunu gösteren ipuçları ve yer imleri (bookmark) gibi öğrenciye yol gösteren öğelerin kullanılması gerekmektedir (Chou ve diğerleri, 2000). Web sayfasının tasarımında oldukça önemli olan navigasyon sistemi (dolaşma çubukları), sayfanın en üstünde resimli bir dolaşma çubuğu, en altında düz bir metin çubuğu olarak yer almalıdır. Bilgi enformasyonunun önemli olduğu bu tür sitelerde genellikle menüler ters L tipinde olmalıdır (Özcan, 2003, s.152). Ekran tasarımında, renk bilgisinden yararlanılması ve bu bilgiler doğrultusunda renk seçiminin yapılması büyük önem taşımaktadır.

Web sayfalarının kullanıcı tarafından hızlı, kolay ve ilgi çekici biçimde tasarlanması, sitenin kullanılabilirliği bakımından büyük önem taşımaktadır. Bir Web sayfasının tasarlanmasında kabul edilen belli standart yapılar bulunmamaktadır. Tasarımcının bakış açısına bağlı olarak farklı şekillerde bu ortam tasarlanabilir (Theng, Rigny, Thimbley ve Jones, 1997). Ancak Web sayfası tasarımında tasarım öğeleri ve ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Web sayfaları hazırlanırken arka planda yer alan görsel öğeler, tasarım elemanları ve ilkelerine göre düzenlenmelidir. Öğretim amaçlı bir web sitesinin tasarımında grafik tasarım ilkeleri temel alınmaktadır. Bu ilkeler, tasarımda yer alması düşünülen tasarım öğeleri arasında yer alan metin, çizim ve grafik, resim, hareketli görüntülerin sunumunda kullanılacak renk, biçim, boşluk, yön, doku, denge ve benzeri tasarım ilkeleriyle, amacına uygun olarak bir arada kullanılmasına yönelik

özellikleri içermektedir (Becer, 2005, ss.56–70). Bunların düzenlenmesinde orantı, görsel basamak, devamlılık, bütünlük, vurgulama ve özgünlük büyük önem taşımaktadır.

Metnin Tipografik Düzeni: Tipografik düzenlemelerde yazının algılanabilirliği ile ilgili dikkat edilmesi gereken temel ilkeler, yazı karakteri seçimi, sayfa düzenlemesi, boşluk ve satır uzunluğudur (Becer, 1999, ss.177–188). Web ortamında yer alan metnin okunabilir ve okutulabilir olması, bunun yanı sıra uygun yazı karakteri seçimi oldukça önemlidir. Yazı karakterinin çeşitliliği, gereksinimler doğrultusunda olmalıdır. Eğer sayfa büyük, metin uzun ve farklı vurgular gerekiyorsa yazıda çeşitliliğin olması, zenginlik ve renklilik getirir. Her yazı karakteri farklı mesajlar ileteceğinden çok fazla yazı karakteri kullanılmamalıdır. Geneva, Helvetika, Arial ve Times gibi ekran fontları daha okunaklıdır. Web’de özellikle koyu zeminlerde serifsiz karakterler tercih edilmektedir. Bir sözcük vurgulanmak isteniyorsa karakteri bold yapmak yerine, puntosunu ve rengini değiştirmek tercih edilmelidir. Yazının sola blok olması, harf aralarının daha düzgün olmasını, daha az kesme işaretinin yer almasını sağlar. Beyaz nehirlerin oluşmasını önler. Özellikle dar sütunlarda idealdir. Koyu renkli zeminler üzerinde açık renkli yazılar tercih edilmelidir. Daha ışıklığı olması nedeniyle koyu zemin üzerindeki yazılar, özellikle de serifsizler daha iyi görünürler. Okunurluk açısından harf ve zemin arasında en az %70 ton farkının gerekli olduğu da unutulmalıdır. Zemin 100 değer ise harf 30 değerden fazla olmamalıdır. Tersini için de aynı şey geçerlidir. Karışık doku ve biçimlerin olduğu bir zeminde yazının okunurluğu azdır. Açık, konturlu ya da gölgeli bir yazı böyle durumlarda etkiyi artırır. Koyu zeminde açık, açık zeminde koyu yazı; zıtlık yaratması nedeniyle daha kolay algılanır. Yazının fazla daraltılmış (condensed) olması, harflerin birleşmesine, iç boşluklarının zayıflamasına neden olur. Fazla genişletilmesi (expanded) ise her bakışta okunan sözcük sayısını düşürerek, okuma sürecinin olumsuz etkiler. Web sayfalarındaki en önemli sorunlardan biri yazı satırlarının uzunluğudur. Basılı yayınlarda olduğu gibi satır arası ayarlama yapılamaz. Fakat satır uzunluğu istenildiği gibi düzenlenebilir. Satır uzunluğu, tek sütunlu metin gruplarında 8-12 sözcüğü, birden fazla sütunlu metinlerde 6-7 sözcüğü geçmemelidir. Rahat okuma için ise bir satırdaki harf ve boşluk sayısı 40 civarında olmalıdır. Bu da ortalama 6 sözcüğe karşılıktır. Satırlar arasındaki beyaz boşluk, sözcükler arasındaki

boşluktan fazla olmalıdır. Satırlar arası boşluğun aşırı olması metnin leke etkisini, zıtlığını azaltır, daha yumuşak görünümlü yapar. Web sayfasında yazı ve görüntüyü gösteren boşluktur. Fazla boşluk dinlendirir, rahat algılama sağlar. Az boşluk ise karışıklık ve karmaşa yaratır, algılamayı güçleştirir. Yazı alanına çok yaklaşmış görüntü öğeleri, hem yazının hem kendinin algılanmasını zorlaştırır. Okuyucunun dikkatini dağıtır. Yazı ile görüntü arasında en az 4 mm. boşluk olması gerekir. Yazı ve resim alanları ile kenar boşlukları önceden saptanmalıdır. Resimlerin, metni ikiye bölmesi zorunluysa, tümceyi değil, paragrafı bölmesi tercih edilmelidir (Pektaş, 2008).

Görseller: Web sayfalarında metni destekleyici resim, grafik, fotoğraf ve animasyon gibi görsellerin amaca uygun seçilmesi ve kullanılması son derece önemlidir. Görseller mesajın doğru iletilmesi ya da bir metni açıklaması amacıyla kullanılmaktadır. Görseller Web sayfasında yer alan diğer elemanlarla bütünlük içerisinde olmalıdır. Tasarımda kullanılan görsel elemanların yoğunluğu, büyüklüğü ve rengine hedef kitleye anlatılmak istenenler doğrultusunda karar verilmelidir. Tasarlama sürecinde önemli olan nokta; her bir sayfa içeriğinde verilmek istenen mesajın ya da bilginin ne olduğu ve bu doğrultuda tasarımda vurgunun nerede olması gerektiği sorularının yanıtlanmasıdır (Erişti, 2005, s.46) Tasarımda kullanılan resimlerin, grafiklerin ve fotoğrafların mesajı anlamlı vermesi ve öğrenciler için anlamlı olması gerekir (Şahin ve Yıldırım, 1999, ss. 43–44). Web sayfalarının geç açılmaması için kullanılan görsellerin boyutlarının büyük olmamasına ya da Web tarayıcı tarafından desteklenmeyen bir formatta olmamasına dikkat edilmelidir. Verilen bir metnin gerektirdiği görseller metinle birlikte aynı ekranda yer almalıdır. Kullanılan görseller gereksiz ayrıntıdan arındırılmalı; yazı ile görseller arasında zaman kaybı ve anlam bozulmasını önlemek için butona basıldığında ekrana görselleri getiren (Picture Popup) pencereler kullanılmalıdır. Öğrenmeyi daha iyi gerçekleştirmek amacıyla kullanılan animasyonlar, gereğinden fazla kullanılmamalıdır (Bülbül, 1999). Web sayfasında yer alan metnin ve görsellerin yerleştirilmesinde tutarlılık bilgi transferini kolaylaştırır ve öğrenmeyi sağlar (Aspillaga, 1991, s.53). Bu nedenle Web sayfasının başarısı, görsellerin ve bilginin yerleştirilmesinde bütünlüğün, vurgulamanın, devamlılığın ve gerekli boşlukların bulunmasına bağlıdır.

Kısaca, yazının bir tasarım elemanına dönüştürülerek kullanılması biçiminde tanımlayabileceğimiz tipografinin, bir grafik tasarım elemanı olarak görsel iletişimi sağlaması, yaşamın her alanında var olmasına yol açmıştır. Bu nedenle çevremizde tipografinin yer almadığı bir grafik tasarım ürünüyle karşılaşmak neredeyse olanaksızdır. Tipografi, işaretler, tabelalar, kitaplar, ambalajlar, etiketler, reklâmlar, film tanıtım yazıları gibi grafik ürünlerin yanı sıra kişisel bilgisayarların ve İnternetin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte yaşamımızdaki etkisini ve önemini giderek arttırmaktadır. Tipografi, günümüzde dizgici, sanat yönetmeni, reklâmcılık gibi birçok mesleğin alanı içine girmekte; yazının kullanıldığı her ortamda karşımıza çıkmaktadır. Tipografi, grafik tasarım içerisinde taşıdığı öneme bağlı olarak grafik tasarım eğitiminin de önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, grafik tasarım eğitimi sürecinde öğrencilere, tipografinin tarihsel gelişim süreci ve tipografiye katkı sağlayanlar, tasarıma etkileri, tipografik karakterler, düzenleme ilkeleri, tipografik tasarımlarda özgünlük ve yaratıcılık gibi tipografi temel bilgi ve becerilerin kazandırılması gerekmektedir. Tipografi temel bilgisi, öğrencilerin tasarımlarının niteliğini arttırması bakımından oldukça önem taşımaktadır.

Grafik tasarım eğitimi veren tüm kurumların öğretim programlarında tipografi, tasarım eğitiminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. GSEB-RİE Anabilim Dalı Lisans Programında, ASA (Grafik) ve SSA (Grafik) derslerinin temel amacı öğrencilere, grafik tasarım eleman ve ilkelerini kullanarak, çeşitli tekniklerle grafik ürün tasarlama becerisi kazandırabilmektir. Öğrenciler tipografik çalışmalarını geleneksel tekniklerin yanı sıra önemli ölçüde bilgisayar teknolojisinden yararlanarak gerçekleştirmektedirler. Böylece öğrencinin, tipografinin yer aldığı mesleki uygulamaları geleneksel ve çağdaş tekniklerle gerçekleştirebilecek düzeyde donanıma sahip olması amaçlanmaktadır. Bu derslerde öğrencilerin öncelikle iyi bir görsel sanatlar eğitimcisi ve grafik tasarımcı olarak yetiştirilmelerinde temel sorumluluk öğretim elemanlarına düşmektedir. Öğrencilere belirlenen yeterliliklerin kazandırılmasında öğretim elemanlarının bu derslerde tipografi eğitime yönelik gerçekleştirdikleri uygulamalar büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan etkili bir tipografi eğitiminin gerçekleştirilebilmesi için öğretim elemanlarının, tipografi eğitiminin amacı ve kapsamı dışında, nasıl yapılması gerektiği konusunda da yeterli bilgi ve deneyime sahip olmaları gerekmektedir. Öte

yandan öğretim elemanlarının derslerinde, çağdaş öğretim teknolojilerinden yararlanarak öğretimi zenginleştirmesi giderek önem kazanmaktadır. Eğitim alanında İnternet gibi içeriğinde resim, metin, grafik, ses, video gibi birçok görsel ve yazılı veri barındıran, etkileşim olanağı sunabilen eğitim materyallerinin kullanılması hızla yaygınlaşmaktadır. Öğreticiler, İnternetin sunduğu eğitim olanaklarından yararlanarak eğitim ortamlarını zenginleştirebilmektedirler. Böylece, bireysel öğrenme etkinliği çerçevesinde dersleriyle ilgili bilgilere zaman ve ortam sınırlaması olmadan istediği zaman ulaşabilmekte, güncel gelişmeleri takip ederek bilgilerini güncelleyebilmekte ve bilgilerini kalıcı hale getirebilmektedirler. Görsel sanatlar eğitimi alanında da geleneksel öğretim yöntemlerinin yanı sıra çağdaş öğretim yöntemlerinin kullanılması giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda tipografi konularının öğretiminin, yüz yüze öğretime destek olacak biçimde İnternetin sağladığı eğitim olanaklarından yararlanılarak gerçekleştirilmesi, öğrencilerin tipografi ile ilgili konuları bireysel öğrenme etkinliği çerçevesinde öğrenebilmesine, bilgilerini güncelleyebilmesine, öğrenmenin kalıcılığına, öğretimin etkili kılınmasına ve öğrencinin başarısına katkıda bulunabilir.

1.1.5. İlgili Araştırmalar

Yücebaş (2006) tarafından gerçekleştirilen “*Grafik Tasarımda Görsel Bütünlük Oluşturmada Tipografi İle Görseller Arasındaki İlişki ve Sanat Eğitimindeki Yeri*” adlı araştırma, tipografi ve görseller (illüstrasyon ve fotoğraflar) arasında bütünlük sağlamak için gerekli koşulları belirlemek ve sanat eğitimindeki önemini vurgulamak amacıyla yapılmıştır. Araştırma betimsel yöntemle, ilgili alanyazın ile yerli ve yabancı basılı örneklerin taranması sonucu seçilen örneklerin çözümlenmesinden oluşmaktadır. Araştırmada tipografinin sanat eğitimindeki yeri ve önemine dikkat çekilmiştir. Araştırmanın sonucunda grafik tasarımcının, görsel algılamının doğasını bilmesi, grafik tasarım eleman ve ilkelerini tanıması gerektiği belirtilmiştir. Öğretim elemanlarının grafik tasarım eğitimindeki önemi ve rolü vurgulanarak, grafik tasarım Anasanat Atölye derslerinde, tipografi konularının ağırlıklı olarak yer alması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca grafik tasarımda görsel bütünlüğün oluşturulması için, görseller ve tipografi

arasında kurulacak ilişkinin önemi vurgulanarak, bu ilişkinin niteliğinin artırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Armutçu (2006) tarafından gerçekleştirilen “*Eğitim Fakülteleri Grafik Tasarım Ana Sanat Atölyeleri Ders İçerikleri*” adlı araştırma, GSEB- RİÖP Anasanat Atölye (Grafik) derslerinde verilen eğitimin grafik tasarımıyla ilgili beklentileri karşılayıp karşılamadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel yöntem kullanılarak, GSF lisans eğitiminde uygulanan grafik tasarım ders programları ile EF-GSEB-RİÖP Anasanat Atölyelerinin (Grafik) ders içerikleri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda RİÖP Anasanat Atölye (Grafik) ders içeriklerinin ve gerçekleştirilen uygulamaların yetersiz olduğu belirtilmiştir. Tipografi öğretimine ayrılan süre ile ilgili olarak, tipografi konularının ilgili derste tüm yarıyıllarda verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Var olan uygulamalar çerçevesinde ve programda zorunlu olarak yer alan Yazı dersinin içeriğiyle grafik tasarımın gereksinim duyduğu tipografi bilgisinin sağlanamayacağı vurgulanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi GSF Grafik Tasarım Bölümü, Marmara Üniversitesi GSF Grafik Bölümü, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi GSEB Anasanat Atölye (Grafik) ve Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi GSEB Anasanat Atölye (Grafik) ders içerikleri oluşturmaktadır.

Ünalın (2005) tarafından gerçekleştirilen “*Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Grafik Eğitimi Dersinde Bilgisayar Destekli Eğitimin Etkililiği*” adlı araştırma, öğrencilerin renk ve tipografi ile ilgili konuları öğrenme ve uygulamalarda kullanma becerisine yönelik olarak, bilgisayar destekli eğitimin etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma deneme modellerinden kontrollü ön test ve son test modele göre desenlenmiştir. Araştırmaya Anadolu Üniversitesi EF-GSEB RİÖP’de Anasanat Atölye I (Grafik) dersini alan toplam 29 öğrenci katılmıştır. Anasanat Atölye I (Grafik) dersini alan iki sınıftan biri deney diğeri kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubuna WebCt üzerinden “Renk” ve “Tipografi” ile ilgili dersler verilmiştir. Kontrol grubuna geleneksel yöntemle “Renk” ve “Tipografi” ile ilgili konular anlatılmıştır. Araştırma sonucunda, Anasanat Atölye I (Grafik) dersini bilgisayar destekli alan deney grubu ile geleneksel yöntemle alan kontrol grubu arasında, renk ve

tipografi konularını öğrenme, kullanma ve uygulama becerilerinin gelişimi bakımından deney grubu lehine anlamlı fark bulunmuştur.

Güz (2005) tarafından gerçekleştirilen “*İnteraktif ortamda tipografi eğitimi ve değerlendirilmesi*” adlı araştırma, grafik bölümü tipografi dersinin, interaktif ortamda verilmesine yönelik öğrenci görüşlerinin alınması amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara merkezinde yer alan ve uzaktan eğitim uygulayan ODTÜ ve Bilkent Üniversiteleri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise Ankara merkezinde yer alan üniversitelerin GSF ve EF’nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Dersle ilgili rastlantısal olarak örneklem kapsamına giren 100’den fazla öğrenciye İnternet üzerinden anket uygulanmıştır. Anket aracılığıyla elde edilen veriler doğrultusunda araştırmada, öğrencilerin İnternet temelli öğretimle derslere daha iyi hazırlanabildikleri, istenildiği zaman tekrarlama olanağı nedeniyle tipografi konularını daha iyi kavrayabildikleri, ilgi çekici buldukları, diğer etkinlikler için zaman ayırabildikleri, yüz yüze eğitimin yetersiz olduğu ve artırılması gerektiği, derslere ait tüm uygulamaların ders süresince yapılamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kaygusuz (2001) tarafından yapılan “*Meslek Liselerinin Matbaa ve Grafik Bölümlerinde Tipografi Eğitiminin Niteliği ve Öğretim Yöntemlerinin İncelenmesi ve Öneriler*” adlı çalışmada, öğrencilerin temel tipografik terimler, görsel ve grafiksel tanımlarla ilgili bilgilerinin ölçülmesi ve tasarım eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, meslek okullarında uygulanan öğretim programı kapsamında bilgi ölçüm anketi hazırlanmıştır. Bu anket 2000–2001 öğretim yılında, İstanbul ve Bursa ilinde bulunan üç meslek lisesinin Grafik ve Matbaa Bölümlerinde okuyan toplam 277 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada uygulanan anketten elde edilen bulgular ışığında, öğrencilerin aldıkları tipografi eğitiminin oldukça yetersiz olduğu, ders kitaplarında bulunan bazı ifadelerin yanlış anlaşıldığı, kimi öğrencilerin seçmiş oldukları meslek dalına ilgisiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğretim elemanlarının, Anasanat Atölye (Grafik) ve/veya Seçmeli Sanat Atölye (Grafik) derslerinde, tipografi eğitimi uygulamalarını, tipografi eğitimi konusunda önerilerini ve tipografi konularının öğretiminde İnternet'ten yararlanılması konusuna ilişkin düşüncelerini belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretim elemanlarının Görsel Sanatlar Eğitimsi yetiştirmede, tipografi eğitiminin rolüne ve önemine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretim elemanlarının görüşlerine dayalı olarak Yazı dersinin tipografi öğretimine etkileri nelerdir?
3. Öğretim elemanlarının ASA (Grafik) ve SSA (Grafik) derslerinde tipografi konularının öğretiminde gerçekleştirdikleri uygulamalar (süre, planlama, gerçekleştirilen etkinlikler, araç-gereçler, atölye ortamı ve değerlendirme) nelerdir?
4. Öğretim elemanlarının tipografi konularının öğretimi sürecinde yaşadıkları sorunlar ve tipografi öğretiminin daha iyi gerçekleştirilmesine yönelik önerileri nelerdir?
5. Öğretim elemanlarının tipografi eğitiminin İnternet temelli öğretim yöntemiyle gerçekleştirilmesine ilişkin görüşleri ve eğitim amaçlı Web sitesinin içeriğine ilişkin önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

RİE Anabilim Dalı'nda tipografi öğretimi, öğrencilerin mesleki anlamda donanım kazanması ve tipografi bilgilerini gelecek nesillere aktararak tipografinin işlevsel ve estetik bakımdan önemini kavratması bakımından oldukça önem taşımaktadır. Bu bakımdan RİE Anabilim Dalı'nda gerçekleştirilen uygulamaların, yaşanan sorunların ve çağdaş öğretim teknolojilerinin kullanılmasına ilişkin görüşlerin belirlenmesi tipografi öğretimine katkı sağlayabilir. Özellikle İnternet üzerinden, öğretim

elemanlarının görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanacak bir Web sitesi ile atölye derslerine destek olacak biçimde tipografi öğretimi verilebilir. RİE Anabilim Dalında tipografi öğretimi ve öğretim elemanlarının tipografi öğretimi uygulamalarına ilişkin yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır. Araştırma bu gereksinimlerden doğmuştur. Bu araştırma ile RİE Anabilim Dalı öğretim elemanlarının tipografi öğretimine ilişkin gerçekleştirdikleri uygulamalar, sorunlar ve İnternet temelli tipografi eğitimine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın RİE Anabilim Dalında tipografi öğretiminin temel boyutlarının, tipografi öğretiminde uygulamalardaki farklılıkların ve sorunların belirlenmesine ve tipografi öğretimi uygulamalarına katkı getirmesi beklenmektedir.

1.4. Sayıtlılar

Araştırma sürecinde yararlanılan alanyazından, araştırma raporlarından ve alan uzmanlarından elde edilen veriler geçerli ve güvenilirlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın temel sınırlılıkları şunlardır:

1. Araştırma, Türkiye’de 24 Üniversitenin Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda Anasanat Atölye (Grafik) ve /veya Seçmeli Sanat Atölye (Grafik) dersini veren ya da vermiş olan 55 öğretim elemanı ile sınırlıdır.
2. Araştırma, 2007–2008 öğretim yılı bahar dönemi ile sınırlıdır.
3. Araştırma, öğretim elemanlarından anket yoluyla ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada yer alan temel kavramlar ve anlamları şöyledir:

Grafik Tasarım: Metin ve görsellerin, masaüstü yayıncılık yazılımları ya da geleneksel teknikler kullanılarak, baskı öncesi özgün tasarıma dönüştürülmesidir.

Tipografi: Harflerin ve yazınsal-görsel iletişime ilişkin diğer öğelerin görsel, işlevsel ve estetik düzenlemesidir.

Web Destekli Öğretim: Web kaynaklarının ve sunduğu olanakların kullanılması ile gerçekleştirilen öğretim yöntemidir.

Web Sayfası: Web’te yer alan, içinde HTML yazılımları ile düzenlenmiş metin ve resim bulunan dokümandır.

Web Sitesi: Bir ya da daha fazla Web sayfası ve bu sayfalarla ilgili dokümanları barındıran ortamlardır.

1.7. Kısaltmalar

EF	: Eğitim Fakültesi
GSF	: Güzel Sanatlar Fakültesi
GSEB	: Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
GEE-RİB	:Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümü
ASA	: Anasanat Atölye
SSA	: Seçmeli Sanat Atölye
RİÖP	: Resim İş Öğretmenliği Programı
RİE	: Resim İş Eğitimi

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin çözümlemesinde yararlanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda birey ya da kurumlar kendi koşulları içerisinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009). Tarama modeli nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının birlikte kullanılabilmesine olanak sağlayan bir modeldir (Kırcaali-İftar, 1997, s.5). Bu model çerçevesinde, GSEB-RİE-Anabilim Dalı öğretim elemanlarının ASA (Grafik) ve/veya SSA (Grafik) derslerinde tipografi eğitimi uygulamalarına, tipografi eğitimi konusunda önerilerine ve tipografi konularının öğretiminde İnternet'ten yararlanılması konusuna ilişkin görüşlerine dayalı olarak var olan durumun betimlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın genel amacına ulaşılabilmek için tarama modeli kapsamında yöntem çeşitlemesinden yararlanılmıştır. Yöntem çeşitlemesi, aynı araştırma sorusunu yanıtlamak amacı ile birden çok araştırma yöntem ve tekniğinin kullanılmasıdır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması, yöntem çeşitlemesi olarak ifade edilebilir (Denzin, 1994, Akt. Türnüklü, 2001, s.9). Araştırmada nicel verilere destek olması bakımından nitel araştırma yöntemlerinin kullanılma nedeni şöyle açıklanabilir: Nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilecek nitel araştırma sonuçları, nicel verilere derinlik, ayrıntı ve anlam kazandırmak amacıyla çok etkili bir biçimde kullanılabilir. Bir evrene ya da duruma yönelik genel bazı temaların bulunmasına, anket sonuçlarının daha anlamlı ve derinlemesine yorumlanmasına olanak verir (Yıldırım ve Şimşek 2000, s. 311). Bu bağlamda araştırmacı, her iki araştırma yönteminin birbirine sağlayacağı yararları göz önünde bulundurarak ve araştırmanın amacına göre her iki yöntemi kullanabilmektedir. Bu çalışmalarda betimsel istatistik ve nitel bulgular birlikte sunulmaktadır (Bogdan ve Biklen,1992). Araştırmanın nicel boyutunda, evreni oluşturan öğretim elemanlarının ASA (Grafik) ve SSA (Grafik)

derslerinde tipografi eğitimi uygulamalarını, sorunlarını, gereksinimlerini, tipografi öğretme-öğrenme sürecinin geliştirilmesine yönelik görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla anket tekniğinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular yüzde ve frekans olarak verilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda ise, evrenden örneklem alınarak, öğretim elemanlarının görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenerek veriler sayısallaştırılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, 2007–2008 öğretim yılında Türkiye’de EF-GSEB-RİE-Anabilim Dalı’nda ASA (Grafik) ve/veya SSA (Grafik) dersi bulunan 24 üniversite ve bu dersleri veren ya da daha önce vermiş olan toplam 55 öğretim elemanı oluşturmaktadır. Araştırma evreni ile ilgili bilgiler Ek 2’de verilmiştir. Yöntemin tarama modeli olması, araştırma evreninin çok büyük olmaması ve daha güvenilir verilerin elde edilmesi amacı ile örneklem alma yoluna gidilmeyip “kendini örnekleyen evren” çalışma evreni olarak kabul edilmiştir (Çilenti, 1979, s.102). Araştırmanın çalışma evreni ile ilgili bilgilere Çizelge 1’de yer verilmiştir.

Çizelge 1. Araştırmanın Çalışma Evreni

<i>Araştırmaya katılan öğretim elemanı sayısı</i>		<i>Araştırmaya katılmayan öğretim elemanı sayısı</i>		<i>Değerlendirmeye alınan anket sayısı</i>		<i>Toplam</i>	
Sayı n	Yüzde %	Sayı n	Yüzde %	Sayı n	Yüzde %	Sayı n	Yüzde %
45	81.82	10	18.8	45	81.82	55	100

Çalışma evrenini oluşturan öğretim elemanlarının özellikleri ise Çizelge 2’de verilmiştir. Çizelge 2’de görüldüğü gibi, ASA (Grafik) ve/veya SSA (Grafik) dersine giren ve araştırmaya katılan öğretim elemanlarından % 28.89’u kadın, % 71.11’i erkektir. Öğretim elemanlarının akademik unvanlarına göre dağılımına bakıldığında çoğunlukla yardımcı doçent (Dr.) (% 35.56) ya da öğretim görevlisi (% 35.56) olup, yapılan incelemede 7 öğretim görevlisinin doktora ya da sanatta yeterlik derecesinin olduğu, 9 öğretim görevlisinin ise doktora ya da sanatta yeterlik derecesinin olmadığı görülmüştür.

Çizelge 2. Çalışma Evrenini Oluşturan Öğretim Elemanlarının Özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kadın	13	28,89
	Erkek	32	71,11
Unvan	Prof.(Dr.)	3	6,67
	Doç.(Dr.)	3	6,67
	Yrd.Doç. (Dr.)	16	35,56
	Öğr.Gör. (Dr.)	16	35,56
	Okutman	5	11,11
	Uzman	1	2,22
	Araş. Gör.	1	2,22
Eğitim	Lisans	5	11,11
	Yüksek Lisans	11	24,44
	Doktora	12	26,67
	Sanatta Yeterlik	17	37,78
Anasanat Dalı	Resim	5	11,11
	Grafik Tasarım	39	86,67
	Özgün Baskı	1	2,22
Verdikleri Atölye Dersi	ASA (Grafik)	9	21,43
	SSA (Grafik)	10	23,81
	Her ikisi	23	54,76
Toplam		45	100

Genel toplam içerisinde doktora ya da sanatta yeterlik derecesi olmayan öğretim elemanı oranı % 20, doktora ya da sanatta yeterlik derecesi olan öğretim elemanı oranının ise % 15.56 olduğu söylenebilir. Uzman ve araştırma görevlisi olup, ASA (Grafik) ve/veya SSA (Grafik) dersine giren öğretim elemanlarının oranı ise genel toplam içerisinde yalnızca % 4.44'lük bir bölümü oluşturmaktadır. Öğretim elemanlarının büyük çoğunluğu doktora derecesine (%26.67) ya da sanatta yeterlik (% 37.78) derecesine sahiptir. Yüksek lisans derecesine sahip olanlar % 24.44 iken, yalnızca % 11.11'i lisans mezunudur. Öğretim elemanlarının mesleki deneyimlerinin incelenmesi sonucunda en az kıdemin 3 yıl, en yüksek kıdemin ise 41 yıl olduğu görülmüş, kıdem ortalaması 16.57 yıl (SS: 8.78) olarak bulunmuştur. Öğretim elemanlarına anket formunda da görüldüğü üzere birçok anasanat dalı seçeneği verilmiş; çoğunluğun anasanat dalının grafik tasarım olduğu (% 86.67), bunu az sayıda katılımcı ile Resim (% 11.11) ve Özgün baskı (% 2.22) Anasanat dallarının izlediği

görülmüştür. Öğretim elemanlarının yarısından fazlası (% 54.76) hem ASA (Grafik) derslerine, hem de SSA (Grafik) derslerine girmekte, bunlardan yalnızca bir tanesine giren katılımcı oranı ise % 21 ile % 24 arasında değişmektedir. Öğretim elemanlarının ASA (Grafik) ve/veya SSA (Grafik) dersine hangi sınıflarda girdiklerine dair yapılan incelemede göze çarpan bir dağılım farkı görülmemektedir. Yalnızca 2. sınıflara giren (%12.22), yalnızca 3. sınıflara giren (% 14.44), yalnızca 4. sınıflara giren (% 6.67), 2 ve 3. sınıflara birlikte giren (%14.44), 2 ve 4. sınıflara birlikte giren (% 3.33), 3 ve 4. sınıflara birlikte giren (%4.55) ve tüm sınıflara birlikte giren (% 13.33) öğretim elemanlarının dağılımları incelenmiş, göze çarpan bir dağılım farkı ile karşılaşılmamıştır.

2.3. Katılımcılar

Araştırmanın nitel bulgularının elde edildiği katılımcıların belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan ölçüt örneklemeden yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından belirlenen temel ölçüt doğrultusunda araştırmanın örneklemini; araştırmanın nicel verilerinin elde edildiği örneklemden öğretim elemanlarından seçilen 9 öğretim elemanı oluşturmaktadır. Öğretim elemanlarından 1'i ile ön uygulama yapılmış ve ön uygulamanın yapıldığı öğretim elemanından elde edilen veriler analize katılmamıştır. Görüşmeye katılan öğretim elemanlarının özellikleri Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Görüşmeye Katılan Öğretim Elemanlarının Özellikleri

No	Kod İsim	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Eğitim Durumu	Unvanı	Anasanat Dalı	Verdiği Atölye (Grafik) Dersi
1	ÖE1	Erkek	15	Doktora	Yard.Doç.Dr.	Grafik Tasarım	SSA (Grafik)
2	ÖE2	Erkek	21	Doktora	Prof.Dr.	Grafik Tasarım	ASA (Grafik)
3	ÖE3	Kadın	25	Doktora	Yard.Doç.Dr.	Grafik Tasarım	ASA (Grafik) SSA (Grafik)
4	ÖE4	Kadın	20	Sanatta Yeterlik	Prof.	Grafik Tasarım	ASA (Grafik) SSA (Grafik)
5	ÖE5	Erkek	9	Doktora	Araş. Gör.	Grafik Tasarım	ASA (Grafik) SSA (Grafik)
6	ÖE6	Erkek	21	Sanatta Yeterlik	Yard. Doç.	Grafik Tasarım	ASA (Grafik)
7	ÖE7	Erkek	27	Sanatta Yeterlik	Yard. Doç.	Resim	ASA (Grafik)
8	ÖE8	Erkek	7	Lisans	Öğr. Gör.	Grafik Tasarım	ASA (Grafik) SSA (Grafik)

Çizelge 3’te görüldüğü gibi, görüşmeye 2’si kadın 6’sı erkek olmak üzere toplam 8 öğretim elemanı katılmıştır. Görüşmeye katılan öğretim elemanlarının 2’si 1–10 yıl, 2’si 11–20 yıl, 4’ü 21–30 yıl mesleki kıdeme; 4’ü doktora derecesine, 3’ü sanatta yeterlik derecesine, 1’i lisans derecesine sahiptir. Öğretim elemanlarının 2’si Prof.(Dr), 4’ü Yard.Doç.(Dr), 1’i Öğretim Görevlisi, 1’i Araştırma Görevlisidir. Mezun oldukları anasanat dalları incelendiğinde 7’sinin grafik tasarımı anasanat dalından, 1’inin resim anasanat dalından mezun olduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarından 4’ünün ASA (Grafik) dersi ve SSA (Grafik) derslerini, 3’ünün ASA (Grafik) dersini, 1’inin SSA (Grafik) derslerini yürütmekte olduğu ya da daha önce bu dersleri vermiş olduğu görülmektedir.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında nicel ve nitel yaklaşımlar bir arada kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin verilerinin toplanmasında “*Grafik Tasarımı Dersi Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi ve İnternet Temelli Tipografi Öğretimine İlişkin Görüşleri Anketi*”, nitel boyutta verilerin toplanmasında ise “*Öğretim Elemanı Görüşme Formu*” kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının hazırlanma süreçlerine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.4.1. Grafik Tasarımı Dersi Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi ve İnternet Temelli Tipografi Öğretimine İlişkin Görüşleri Anketi

Araştırmanın nicel boyutta verilerini elde etmek amacıyla alanyazın taraması ve alan uzmanlarının görüşlerinden elde edilen verilerden yararlanılarak “*Grafik Tasarımı Dersi Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi ve İnternet Temelli Tipografi Öğretimine İlişkin Görüşleri Anketi*” hazırlanmıştır. Hazırlanan anketin geçerlik çalışmasında kapsam geçerliğinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda anketin kapsam geçerliğinin sağlanması için uzman* görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşüne sunularak alınan öneriler doğrultusunda ankette gerekli düzeltmeler yapılmış ve anket formu ön uygulama için hazır duruma getirilmiştir. Anket formunun ön uygulaması, çalışma evrenine benzer özellikler taşıyan dört öğretim elemanına uygulanmıştır. Ön uygulamaya katılan öğretim elemanlarının tümü erkek olup, anasanat dalları grafik tasarımıdır. Öğretim elemanlarından birinin mesleki kıdemi 23 yıl, diğerlerinin ise 30 yıl ve üzeridir. Öğretim elemanlarının görev yaptıkları üniversiteler ise Hacettepe Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi ve Doğu Üniversitesi’dir. Ön uygulamanın ardından gerekli düzeltmeler yapılarak anket formuna son biçimi verilmiştir. Anket formu üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümünde öğretim elemanının cinsiyetini, akademik unvanını, eğitim durumunu, mesleki kıdemi, anasanat dalını ve yürütmekte olduğu grafik atölye derslerini belirlemeye yönelik maddelere yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümünde tipografi öğretimi ile ilgili on beş soru ve maddeye, üçüncü bölümde tipografi öğretiminin İnternet ortamında verilmesine ilişkin görüşlerle ilgili sekiz soru ve maddeye yer verilmiştir. Anketin ikinci ve üçüncü bölümünde 5’li likert tipi maddeler, seçenekli sorular ve açık uçlu sorular yer almıştır. Anket toplam otuz sorudan oluşmuştur. Hazır duruma getirilen anket formlarının gönderilmesi için uygulamaların yapılacağı üniversitelerden gerekli izin alınmıştır. Araştırma sürecinde kullanılan izin örneği Ek-1’de, anket formu Ek-3’te verilmiştir.

* Prof. Dr. Gürhan Can, Yard.Doç. Mustafa Toprak, Yard.Doç.Dr. H.Turgay Ünal, Yard.Doç. Dilek Kıratlı, Yard.Doç. Mehtap Uygungöz, Yard.Doç.Dr. Ali Ersoy, Yard.Doç.Dr. Handan Deveci.

2.4.2. Öğretim Elemanı Görüşme Formu

Araştırmanın nitel verileri yarı yapılandırılmış görüşme yolu ile elde edilmiştir. Araştırma verilerinin toplamada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak, araştırmacı tarafından *Öğretim Elemanı Görüşme Formu* hazırlanmıştır. Görüşme formu, benzer konulara yönelerek farklı kişilerden aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanmaktadır. Böylece, araştırmacı, görüşme sırasında önceden hazırladığı soruları sormanın yanı sıra, daha ayrıntılı bilgi almak amacıyla ek sorular sorabilir, soruların sırasını değiştirebilir. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsamını güvenceye almak için geliştirilen bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.95). Görüşme formu, görüşmecinin kaynak kişi ile karşılaştığı anda başlayan ve ayrıldığında sona eren görevlerini ve değişen ayrıntıları içeren bir belgedir. Bu belgede, görüşmecinin kendisini nasıl tanıttacağı, amacını nasıl açıklayacağı, kaynak kişiden beklentilerinin neler olduğu, soruların nasıl ve hangi sırada sorulacağı, kayıt işlemlerinin nasıl yürütüleceği, görüşmenin hangi ifadelerle bitirileceği gibi ayrıntılar yer almaktadır (Karasar, 2009, s.169). *Öğretim Elemanı Görüşme Formu*'nun geliştirilmesi sürecinde öncelikli olarak ilgili alanyazın taranmış ve öğretim elemanlarıyla tipografi öğretimi ve uygulamalar hakkında ön görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda, tipografi öğretiminin değerlendirilmesini ve İnternet temelli tipografi öğretimine yönelik görüş ve önerilerin belirlenmesini amaçlayan görüşme soruları oluşturulmuştur.

Görüşme sorularının hazırlanmasında kimi ölçütler dikkate alınmıştır. Bu ölçütler, kolay anlaşılabilir sorular yazma, odaklı sorular hazırlama, açık uçlu sorular sorma, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu soru sormaktan kaçınma, alternatif sorular ve sondalar hazırlama, farklı türden sorular yazma ve soruları iyi bir biçimde düzenlemedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.101). Bu ölçütler doğrultusunda hazırlanan görüşme soruları uzman görüşlerine sunulmuştur. Görüşme soruları araştırmacı dışında, toplam 6 uzman tarafından değerlendirilmiştir. Hazırlanan görüşme soruları tipografi dersi veren bir öğretim elemanına gösterilmiş ve anlaşılmayan noktalar olup olmadığı sorulmuştur. Alınan öneriler doğrultusunda görüşme sorularına son biçimi verilmiştir.

Görüşme formu dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, araştırmacının kendisini tanıttığı, araştırmanın amacı ve görüşme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde öğretim elemanlarının araştırmaya gönüllü olarak katıldığına ilişkin imza atacağı bir izin belgesine, üçüncü bölümde öğretim elemanının kişisel bilgilerini yazabileceği maddelere, dördüncü bölümde ise görüşme sorularına yer verilmiştir. Görüşme formu oluşturulduktan sonra görüşmelerin yapılacağı üniversitelerden gerekli izin alınmıştır. Araştırma sürecinde kullanılan görüşme formu Ek-4'te, izin örneği Ek-5'te verilmiştir. Araştırma izni alındıktan sonra görüşmenin ön uygulaması bir öğretim elemanı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme belirlenen gün ve saatte, bire-bir olarak yapılmıştır. Görüşmenin ön uygulamasında, öğretim elemanına araştırmanın amacı ve nasıl bir süreç izleneceği açıklanmıştır. Öğretim elemanı görüşme formunu okuyup yazılı izin belgesini imzaladıktan sonra görüşme yapılmıştır. Görüşme sürecinde öğretim elemanına görüşme soruları, görüşme formunda yazıldığı biçimiyle sorulmuştur. Görüşme tamamlandıktan sonra, öğretim elemanına anlayamadığı bir soru olup olmadığı sorulmuş ve öğretim elemanı soruların anlaşılır olduğunu ifade etmiştir. Böylece görüşme formu uygulanmaya hazır hale getirilmiştir.

2.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanmasına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.5.1. Anketin Uygulanması

Anket uygulaması, evreni oluşturan tüm öğretim elemanlarına posta ve elektronik posta yoluyla gönderilen anket formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma evrenini oluşturan üniversitelerden uygulama için gerekli iznin alınmasının ardından, hazırlanan anket formu 2007–2008 öğretim yılı bahar döneminde Mart - Haziran ayları arasında araştırmacı tarafından, araştırma kapsamındaki tüm öğretim elemanlarına gönderilmiştir. Öğretim elemanları anket formunu yanıtladıktan sonra, posta ya da elektronik posta yoluyla formu araştırmacıya ulaştırmıştır. Gönderilen anket formunu

yanıtlamayan öğretim elemanlarına telefonla ulaşılmış; anket formu posta ve elektronik posta aracılığıyla tekrar gönderilmiştir.

2.5.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Yapılması

Araştırmanın nitel verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilmiştir. Görüşmeler, 15.03.2008 ile 19.06.2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin yapılabilmesi için gerekli resmi izin belgesi Fakülte Dekanlığından alınmıştır. Görüşme tarihinden önce öğretim elemanları ile yüz yüze, elektronik posta ya da telefon aracılığıyla görüşülerek, araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğretim elemanlarından randevu alınmıştır. Görüşmenin yapılacağı yer, öğretim elemanlarının isteği doğrultusunda belirlenmiştir. Öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelere ilişkin görüşme numarası, öğretim elemanlarının kod isimleri, görüşme tarihi ve görüşme yerine ilişkin bilgiler Ek-6'da verilmiştir. Görüşmeye gitmeden bir gün önce öğretim elemanları tekrar aranarak bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmede sorulacak sorular görüşülecek tüm öğretim elemanlarına bir gün öncesinden elektronik posta aracılığıyla gönderilmiştir. Görüşmeler, öğretim elemanlarından kendilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, önceden kararlaştırılan yer ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı her görüşme öncesinde, görüşeceği öğretim elemanına araştırmanın, grafik tasarımı atölye dersinde tipografi öğretiminin değerlendirilmesine ve İnternet ortamında tipografi öğretiminin verilmesine ilişkin, kendilerinin görüş ve önerilerini almak amacıyla yapıldığını belirtilmiştir. Ayrıca, öğretim elemanlarına, görüş ve önerilerini çok açık bir dille, çekinmeden ifade etmelerinin araştırmanın niteliği bakımından önemli olduğu vurgulanmıştır. Her görüşme öncesinde öğretim elemanlarının görüşme formunu okuması, izin belgesini imzalaması ve kişisel bilgilerini yazması istenmiştir. Kendisiyle görüşülecek öğretim elemanına, görüşme sonuçlarının daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi ve görüşme sırasında akıcılığının bozulmaması için teyp kullanılarak görüşmenin kaydedileceği belirtilmiştir. Ayrıca bu kayıtların ve dökümlerin güvenilirlik çalışması yapacak uzmanın dışında hiç kimse tarafından dinlenmesinin ya da okunmasının olanaklı olmadığı vurgulanmıştır. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından ve birebir olarak gerçekleştirilmiştir.

2.6. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Anket verilerinin çözümlenmesine ilişkin bilgiler, anket yoluyla elde edilen verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ve görüşmeden elde edilen verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması başlıkları altında aşağıda yer almaktadır.

2.6.1. Anket Yoluyla Elde Edilen Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Araştırma verilerinin analizinden önce değerlendirmeye alınacak anketlere 1’den başlayarak 45’e kadar birer anket numarası verilmiştir. Öncelikle geri dönen anketlerde bulunan verilerin işlenebilmesi için anketlerin gerektiği biçimde doldurulup doldurulmadığı incelenmiştir. Gelen tüm anket formlarının gerektiği biçimde doldurulduğu ve araştırmaya uygun olduğu belirlenmiştir. Anket formlarındaki bilgiler kodlanarak bilgisayara veri girişi yapılmıştır. Anket yoluyla elde edilen nicel verilerin analizinde betimsel istatistik kullanılmıştır. Araştırma verilerinin tüm istatistiksel çözümlemeleri, SPSS (Statistical Package for the Social Science) paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Bilgisayara aktarılan veriler, araştırmanın amacı kapsamında yanıtları aranan sorulara yönelik olarak çözümlenmiştir. Veriler çözümlenirken öncelikle katılımcılara yönelik demografik bilgiler süresiz değişkenlerde yüzde ve frekans, sürekli değişkenlerde ise ortalama ve standart sapma biçiminde verilmiştir. Tipografi öğretimi ile ilgili var olan durumun değerlendirilmesine ve önerilere yönelik soruların incelenmesi amacıyla katılımcıların her soruya verdikleri yanıtlar yüzde ve frekanslar biçiminde rapor edilerek incelenmiştir. Beşli derecelendirmelerde olumlu yanıtların toplamı olarak, dört ve beş değerlerini işaretleyen katılımcıların yanıtları değerlendirmeye alınmıştır. Tipografi öğretiminin İnternet temelli öğretim yöntemiyle verilmesine ilişkin görüş ve önerilere yönelik bulgular da benzer biçimde incelenmiş, ağırlıklı olarak yüzde ve frekanslardan yararlanılmıştır. Anket formunda yer alan açık uçlu soru ve maddeler nitel veri olarak kabul edilmiştir. Açık uçlu soru ve maddelerden toplanan verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmış, bulgular nicel olarak sunulmuştur. Ankette yer alan açık uçlu soruların tümü tek tek okunarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda, araştırmaya katılan öğretim elemanlarının her bir açık uçlu soruya verdikleri yanıtların dökümü yapılmıştır.

Çıkarılan yanıtlar birkaç kez incelenip okunduktan sonra, her bir soru maddesinin altına soru ile ilgili yanıt seçeneklerinin yazılı olduğu “Kodlama Anahtarı” oluşturulmuştur. Kodlama anahtarında araştırmanın sorularına ve bu soruların yanıtlarını içerecek biçimde oluşturulan seçeneklere yer verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini gerçekleştirmek amacıyla, öğretim elemanlarının açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar araştırmacı ve bir uzman ile incelenerek “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan maddeler belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman’ın (1994, s.64) $Güvenirlilik = \frac{Görüş\ Birliği}{(Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı)} \times 100$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Değerlendirme sonucunda tüm maddelerde görüş birliği sağlanmış ve araştırma % 92,3 güvenilir kabul edilmiştir. Kodlama anahtarına son biçiminin verilmesinin ardından verilerin işlenmesi aşamasına geçilmiştir. Elde edilen veriler, frekanslarla birlikte çizelgeler biçiminde sunulmuştur. Daha sonra çizelgede yer alan bulgular açıklanarak yorumlanmıştır.

2.6.2. Görüşmelerden Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Nitel verilerin çözümlemesinde betimsel analiz ya da içerik analizinden yararlanılmaktadır. Betimsel analiz araştırmanın kavramsal yapısının belirgin olduğu durumlarda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.223). Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilen verilerin çözümlemesinde, betimsel analizin tercih edilme nedeni, çalışmada kuramsal çerçevenin temel boyutlarının oluşturulmuş olmasıdır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerin betimsel analizinde şu aşamalar uygulanmıştır:

Verilerin görüşme veri dökümü formuna yazımı: Öncelikle görüşme kayıtlarının dökümü yapılmıştır. Kayıtların dökümü sırasında her öğretim elemanı için ayrı bir görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından görüşmeler sırasında elde edilen ses kayıtları hiçbir değişiklik yapılmadan görüşme formuna dökülmüştür. Çalışmada kullanılan görüşme veri dökümü formu örneği Ek-7’de verilmiştir. Çalışma verileri görüşme veri dökümü formuna aktarıldıktan sonra yansız atama yoluyla seçilmiş 2 ses kaseti ve bu kasetlerin döküldüğü görüşme dökümü formları bir başka uzmana incelemesi için verilmiştir. Uzman tarafından yapılan incelemede ses kasetleri ile veri

dökümleri arasında çok büyük farklılıkların olmadığı anlaşılmış, dökümlerin yeniden yapılmasına gerek olmadığına karar verilerek, gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Görüşme kodlama anahtarının oluşturulması: Görüşme kodlama anahtarının oluşturulmasında araştırmanın kuramsal boyutu ve buna göre oluşturulan görüşme soruları dikkate alınmıştır. Yazılı hale getirilen görüşmeler tek tek okunarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın alt amaçlarını oluşturan sorulardan yola çıkılarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşamasında, daha önceden oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler tekrar okunmuş ve düzenlenmiştir. Görüşme verilerinin betimsel analizinde 2 uzmandan* yardım alınmıştır. Kodlama anahtarının oluşturulması için, yalnızca betimsel verinin yazıldığı görüşme veri dökümü formu diğer uzmanlara verilmiştir. Uzmanlar ve araştırmacı birbirlerinden bağımsız olarak görüşme dökümlerini kodlamışlardır. Her bir soru maddesinin altında soru ile ilgili yanıt seçeneklerinin yazılı olduğu “Görüşme Kodlama Anahtarı” kayıt formu oluşturulmuştur. Daha sonra uzmanlar ve araştırmacı ayrı ayrı bir araya gelerek, her sorunun yanıtını tek tek incelemiştir. Uzman ve araştırmacı arasında görüş birliği sağlanarak görüşme kodlama anahtarına son biçimi verilmiştir.

Görüşme verilerinin kodlama anahtarına kodlanması: Bu aşamada, araştırmacı yansız atamayla belirlediği iki görüşme veri dökümü formunu ve görüşme kodlama anahtarını bir uzmana vermiştir. Uzman ve araştırmacı birbirinden bağımsız olarak görüşme kodlama anahtarına her bir soru için işaretleme yapmışlardır. Betimsel analizde, bir uzman ve araştırmacı birbirlerinden bağımsız olarak, yansız atamayla belirlenen görüşme veri dökümü formlarının %20-25’lik bir bölümünü kodlama anahtarında her bir soru için uygun temaya işaretleme yaparlar (Gay, 1987, s.335). Bu aşamadan sonra kodlamaların karşılaştırılması ve güvenilirlik aşamasına geçilmiştir.

Kodlamaların karşılaştırılması ve güvenilirlik: Araştırmacı ve uzmanlar önce görüşme verilerinin %25’ini daha sonra bütün görüşme verilerini kodlamışlardır. Araştırmacı ve uzmanların kodlamaları karşılaştırılarak araştırmanın güvenilirliği hesaplanmıştır. Öncelikle araştırmacı ve uzman işaretlemelerinden “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan temalar belirlenmiştir.

* Öğr.Grv.Dr. Burçin Türkan, Arş.Grv. Fatih Yılmaz.

Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman'ın (1994, s.64) $Güvenirlik = \frac{Görüş Birliği}{(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)} \times 100$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Alanyazında güvenilirlik formülüyle hesaplanan sonucun %70 düzeyinde olması durumunda (Gay,1987, s.217; Miles ve Huberman, 1994, s.64) değerlendiriciler arası güvenilirliğin sağlanmış olacağı belirtilmektedir. Bu aşamada, güvenilirlik çalışması sonrasında görüşme sorularının güvenilirlik yüzdeleri hesaplanmıştır. Görüşme sorularının güvenilirlik yüzdeleri Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Görüşme Sorularının Güvenirlik Yüzdeleri

1.Uzman	
Sorular	Güvenirlik Yüzdeleri
	%
1	92,0
2	92,5
3	98,7
4	81,8
5	96,8
Ort. 92,39	
2.Uzman	
Sorular	Güvenirlik Yüzdeleri
	%
1	100,0
2	98,0
3	100,0
4	96,5
5	100,0
Ort. 98,9	

Çizelge 4'te görüldüğü gibi, araştırmacı ve uzmanlar arasındaki görüşme sorularının kodlamalarının karşılaştırılması sonrasında elde edilen güvenilirlik yüzdeleri incelendiğinde güvenilirlik oranlarının %81,8 - % 100 arasında değiştiği görülmektedir. Araştırmada her iki uzmanla yapılan güvenilirlik çalışması sonucunda elde edilen güvenilirlik yüzdelerinin ortalaması ise % 95,64 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç %70'den yüksek olduğu için araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

Bulguların Yorumlanması: Bu aşamada elde edilen bulgular, öğretim elemanlarının görüşleri doğrultusunda genel olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, araştırma verilerinin nicel ve nitel yöntemler ile çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir. Bulgular ve yorumların sıralanmasında, araştırmanın amacında belirtilen soruların sırası dikkate alınmıştır. Bu bölümden itibaren ASA (Grafik) ve SSA (Grafik) derslerini birlikte tanımlamak için kısaca Grafik Atölye dersi tanımı kullanılmıştır.

3.1. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Sanat Eğitimsi Yetiştirmedeki Yeri ve Öneme İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarına, tipografi öğretiminin sanat eğitimsi yetiştirmedeki yeri ve öneme ilişkin görüşleri anket formunda II. Bölüm 22.soruda açık uçlu soru biçiminde sorulmasına karşın, araştırmanın amaçları göz önünde bulundurularak, bulgulara ilk başlıkta yer verilmiştir. Araştırmanın 1. amacına ilişkin olarak, öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda da aynı konuya ilişkin elde edilen bulgular ve frekans dağılımları Çizelge 5’te verilmiştir.

Çizelge 5. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Sanat Eğitimsi Yetiştirmedeki Yeri ve Öneme İlişkin Görüşleri

Anket verilerinden elde edilen bulgular	
Sanat Eğitimsi Yetiştirmede Tipografi Öğretiminin Rolü	f
Sanat eğitimi ve eğitimsi için çok önemli ve gerekli	14
Sanat eğitimcisinin mesleki gelişimine katkı sağlar	10
Grafik tasarım eğitimi için çok önemli ve gerekli	10
Sanat eğitimcisinin bireysel gelişimine katkı sağlar	8
Görüşler Toplamı	42
Görüşme verilerinden elde edilen bulgular	
Tipografi Öğretiminin Yeri ve Önemi	
Sanat eğitimsi yetiştirmede önemli ve gerekli	8
Grafik tasarım eğitimi için önemli ve gerekli	3
Toplumun estetik beğeni düzeyini geliştirmede önemli	2
Görüşler Toplamı	13

Çizelge 5’te görüldüğü gibi, anket verilerine göre tipografi öğretiminin sanat eğitimsi yetiştirmedeki yeri ve öneme ilişkin olarak öğretim elemanlarından 14’ü “*Sanat eğitimi ve eğitimsi için çok önemli ve gerekli*”, 10’u “*Sanat eğitimcisinin mesleki*

gelişimine katkı sağlar”, 10’u “Grafik tasarım eğitimi için çok önemli ve gerekli”, 8’i “Sanat eğitimcisinin bireysel gelişimine katkı sağlar” biçiminde görüş belirtmiştir. Öğretim elemanları tipografi öğretiminin, sanat eğitimi ve sanat eğitimcisi için önemine ilişkin olarak “Figür ne derece önemliyse, tipografi de aynı değerde önemlidir” (anket no. 25) ve öğrenci “ (...) tipografi ilgili temelleri almalı ve bunları sanat ortamı ya da öğretim ortamında kullanabilmelidir” (a.n.39) biçiminde görüş belirtmişlerdir. Tipografinin, görsel bir iletişim aracı olmasının yanı sıra kültürel ve estetik anlamda önemine değinen bir öğretim elemanı görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“Sanat eğitimcisi yetiştirme anlamında düşünüldüğünde ise elbette ki tipografi yalnızca bir iletişim aracı olarak değil aynı zamanda bir kültür, bir yaşam ve bir estetik araç olarak kabul edilmelidir (...) İyi bir sanat eğitimcisinin ise hem kendi kültürünü hem de diğer toplumların kültürlerini kavraması gerekir. Çünkü sanat üretmek ve eğitimi yapmak iyi bir kültürel donanım gerektirmektedir” (a.n.13).

Tipografi öğretiminin, sanat eğitimcisinin mesleki gelişimine katkı sağladığını belirten öğretim elemanları, öğrencinin mezun olduğunda tipografi bilgisinin mutlaka gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Öğrenci profili birinci derecede görsel sanatlar öğretmeni olmak üzere öğrenci yetiştiriyoruz. Bazıları serbest grafiker ya da tasarımcı olarak (tekstil) çalışıyorlar. Dolayısıyla yaptığı işle tipografiyi ve tipografinin ağırlıklı kullanıldığı okulun grafik işleri, tahtaya düzgün yazı yazması, duyuru panolarını hazırlaması öğretmenlikte çok önemli. Hangi alanda çalışırsa çalışsın tipografi bilgisi çalışmaların her alanında ağırlıklı olarak kullanılacaktır” (a.n. 10).

Öte yandan kimi öğretim elemanları “Tipografi öncelikle grafik tasarımcıyı ilgilendiren bir konudur” (a.n.17) ve “Tipografi öğretiminin sanat eğitimcisi yetiştirmek için çok gerekli olduğunu düşünmüyorum. Grafik tasarım eğitimi için daha gerekli buluyorum” (a.n.15) biçiminde görüş belirtmiştir. Öğretim elemanları tipografi öğretiminin öğrenciye geniş bir bakış kazandırması ve öğrencinin bireysel gelişimine katkı sağlamasına ilişkin görüşlerini “(...) tipografi, görsel kültürün geliştirilmesine katkı sağlayarak, sanat eğitimcisinin beğeni düzeyini artırır” (a.n.38), ve “Tipografi öğretimi sanat eğitimcisinin yetişmesinde, eğitimcinin bakış açısını zenginleştirebilir” (a.n.9) biçiminde ifade etmişlerdir.

Çizelge 5’te görüldüğü gibi tipografi öğretiminin sanat eğitimcisi yetiştirmedeki yeri ve önemine ilişkin olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretim elemanlarının 8’i tipografi öğretiminin “*Sanat eğitimcisi yetiştirmede önemli ve gerekli*”, 3’ü “*Grafik tasarım eğitimi için önemli ve gerekli*”, 2’si “*Toplumun estetik beğeni düzeyini geliştirmede önemli*” olduğu biçiminde görüş belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarından ÖE2, sanat eğitiminde tipografinin çok önemli bir yeri olduğunu ifade ederek görüşlerini “(...) yazıyı iyi kullanabilen, estetik kurallarını iyi bilen, yazı yazabilen ve bunu öğrencilere aktarabilen bir eğitimcinin, tipografi konusunda gerekli ve yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir” (ÖE2, st.5–8) biçiminde dile getirmiştir. Tipografinin sanat eğitimcisinin yetiştirilmesinde ve grafik tasarım eğitiminde önemine ilişkin olarak öğretim elemanları görüşlerini şu şekilde getirmişlerdir:

“Günüümüze baktığımızda çevremizdeki tüm etkenler tipografinin olmazsa olmazlığı konusunda bize çok doğru bilgilerin giderek daha çok yaşamımıza girdiğini göstermektedir. Dolayısıyla sanat eğitimcisi mutlaka tipografi dersini almalı yani bunu yalnız grafik tasarımı dersleri içinde değil genel öğretim yaşamının mutlaka olmazsa olmazlardan bir tanesi olarak değerlendirmeli (...) Biz çağın insanı olacaksak, sanat eğitimcisi çağın insanı olaksa tipografi öğretimi mutlaka bizim yaşantımızda yararlı olur diye düşünüyorum” (ÖE6, st.3-15, 33-35).

“Elbette ki sanat eğitimcisi yetiştirmede tipografi öğrenimi son derece önemli (...) Yalnız tipografi eğitimi veya tipografi öğrenimi resim bölümünün tüm elemanları ya da öğrencilerine açık değil. Sadece grafik anasanat dalını seçen öğrencinin artık bir yerde branşıyla ilgili uzmanlaşması gibi bir şey diye düşünüyorum. Elbette ki bir grafik anasanat dalını bitirmiş olan ya da anasanat dalından mezun olmuş olan bir öğrencinin tipografiyi mutlaka bilmesi gerekiyor” (ÖE7, st.23–29).

Öğretim elemanları “*Toplumun estetik beğenisini geliştirme*” bakımından da tipografi öğretiminin önemini vurgulamışlardır. Öğretim elemanlarından ÖE1 ve ÖE4, tipografi öğretiminin sanat eğitimcisi yetiştirmedeki önemini ve sanat eğitimcisinin toplumun estetik beğeni düzeyini arttırması yönündeki görevini kültür ve günlük yaşamla ilişkilendirerek şu şekilde açıklamıştır:

“(...) eğer biz insanların estetik açıdan bir deneyim kazanmasını istiyorsak, başlangıçta sanat eğitimcisine, daha sonra da bireylere yansımaları gerekiyor. İşte bu noktada kültürün bir alanı olan tipografinin öğrenilmesi, iyi bir şekilde kavranılması ve bunun başka bireylere aktarılması, sanat eğitimcisinin bu alanda iyi yetiştirilmesini zorunlu kılıyor. Dolayısıyla tipografiyi iyi kavrayan bir sanat eğitimcisi, aynı zamanda bireylerin ve toplumların daha düzenli daha dengeli bir şekilde yeni ürünler ortaya koyabilmesine veya daha önce var olan ürünlere sahip çıkılmasına önemli katkılar sağlayabilir ve estetik beğenilerinin daha yüksek düzeyde oluşmasını sağlayabilir” (ÖE1, st.5–27).

“(...) Sanat eğitimcisinin, ülkenin sanatçısının, her konuda çalışan insanların, sanat tüketicisinin, sanattan anlayan insanların yetişmesinde çok önemli bir rolü var. O nedenle sanat eğitimcisi tipografiyi anlamalı ki, kendi yetiştirdiği öğrencilerine de anlatabilsin. Dolayısıyla, bu bence bu konunun en önemli maddesi. Şundan dolayı önemli sanat eğitimcisi, grafik tasarımın tipografinin önemini öğrencilerine anlattığı zaman, görsel bombardıman dediğimiz, birçok nesnenin üzerimizde yaptığı baskıyı, iyi ve kötü yönlendirmeleri doğru yöne yönlendirmiş olacak. Çevremizde tipografik anlamda ve grafik tasarım anlamında gördüğümüz birçok şey, gerçekten bizi rahatsız ediyor. Bunun çok da farkında olmadan belki rahatsız oluyoruz ve bizim aslında bu hayatımızı ve psikolojik durumumuzu da çok etkiliyor. Tasarım sanatlarının her biri, insanın yaşamını iyi ve kötü şekle sokan ve yönlendiren faktörlerdir. (...) Bunlar doğru olarak yapıldığı zaman, insan yaşamı görsel iletişim anlamında, bilgilendirme anlamında daha da kolaylaşacaktır. Sadece iletişimin doğru olması ve kolaylaşması anlamında değil, daha iyi, güzel olması ve psikolojik anlamda da bize yansıyacaktır. İşte bunu sanat eğitimcisi, öğrencisine anlattığı zaman, öğrenci, çevreyi oluşturan, bu çevredeki tasarımları oluşturan bütün bu bireyler çevreyi de güzelleştirecektir. Dolayısıyla sanat eğitimcisi, sadece tasarımcı ya da sanat eğitimcisini yetiştirmek anlamında önemli değildir; sanat tüketicisinin beğenisini yükseltme anlamında da çok önemlidir. O nedenle tipografiyi, mutlaka ve mutlaka sanat eğitimcisinin iyi bilmesi ve bunu iyi aktarabilmesi gerekiyor” (ÖE4, st.8-40).

Çizelge 5’teki nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgulara göre, her iki veri grubunda da öğretim elemanları tipografi eğitiminin sanat eğitimcisi yetiştirmede ve grafik tasarım eğitiminde çok önemli ve gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Öğretim elemanları iyi bir sanat eğitimcisinin tipografi bilgisine sahip olması gerektiğine, sanat eğitimcisinin yetiştirilmesinde tipografi öğretiminin öğrenciye titiz çalışma disiplini, görsel kültür ve zengin bir bakış açısı kazandırması bakımından bireysel gelişime katkı sağladığına, mesleki donanım bakımından gerekli olduğuna, kültür aktarımına ve toplumun estetik beğeni düzeyinin geliştirilmesine katkı sağlaması bakımından önemli olduğuna ilişkin görüş bildirdikleri görülmüştür. Araştırmanın ortaya koyduğu bu bulgu Kaptan’ın (2005) yazı ve tipografi eğitiminin sanat eğitimcisi yetiştirmedeki önemi konusundaki görüşleri ve Yücebaş’ın (2006) araştırmasında elde edilen sonuçlarla da örtüşmektedir. Öte yandan kimi öğretim elemanları, tipografi öğretiminin özellikle grafik tasarım eğitiminde önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda görüş bildiren öğretim elemanlarının GSF Grafik Tasarım Bölümünden mezun oldukları görülmüştür. Bu bağlamda tipografi eğitiminin sanat eğitimcisi yetiştirmedeki rolüne ilişkin görüş farklılıklarının, genellenememekle birlikte öğretim elemanlarının mezun oldukları okulların temel amaçlarından ve verilen eğitimden kaynaklandığı yorumu yapılabilir.

3.2. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlama Durumuna, Yaşanan Sorunlara ve Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarına, yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağlayıp sağlamadığı sorulmuş, öğretim elemanlarının görüşleri Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6. Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlama Durumu

Yanıt	f	%
Evet	28	62,22
Hayır	17	37,78
Toplam	45	100

Çizelge 6’da görüldüğü gibi öğretim elemanlarının 28’i (% 62,22) yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağladığını, 17’si (% 37,78) yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağlamadığını ifade etmişlerdir.

3.2.1. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamasına İlişkin Görüşleri

Çizelge 6’da yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağladığını belirten katılımcılara, verdikleri yanıtların nedenlerine ilişkin görüşleri açık uçlu soru ile sorulmuştur. Araştırmanın 2. amacına ilişkin olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden de bu konuya ilişkin bulgular elde edilmiştir. Anket ve görüşmelerden elde edilen bulgular ve frekans dağılımları Çizelge 7’de verilmiştir. Çizelge 7’de görüldüğü gibi anket verilerine göre öğretim elemanlarından 24’ü yazı dersi “*Tipografi öğretimine katkı sağlar*”, 6’sı “*Grafik tasarım çalışmalarına katkı sağlar*”, 4’ü “*Doğru ve güzel yazı yazma becerisini geliştirmeye katkı sağlar*”, 3’ü “*Bireysel gelişime katkı sağlar*”, 2’si “*Kısmen katkı sağlar*” biçiminde görüş bildirmiştir.

Çizelge 7. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamasına İlişkin Görüşleri

Anket verilerinden elde edilen bulgular	f
Tipografi öğretimine katkı sağlar	24
Öğrenci harflerin yapısını ve düzenleme ilkelerini kavrar	13
Tipografi öğretiminin temelidir	6
Öğrenci yazıyı kompozisyon içerisinde düzenleme becerisi kazanır	5
Grafik tasarım çalışmalarına katkı sağlar	6
Doğru ve güzel yazı yazma becerisini geliştirmeye katkı sağlar	4
Bireysel gelişime katkı sağlar	3
Kısmen katkı sağlar	2
Görüşler Toplamı	39
Görüşme verilerinden elde edilen bulgular	
Yazı dersi tipografi öğretiminin temelini oluşturur	3
Yazı dersi tipografi öğretimiyle ilişkilidir	3
Mesleki katkı sağlar	1
Görüşler Toplamı	7

Yazı dersinin, tipografi öğretimine katkı sağladığı yönünde **“Evet”** yanıtını veren ve nedenleri konusunda görüş bildiren öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu yazı dersinde öğrenilen harflerin temel yapılarının tipografik çalışmalarda yararlı olacağını ve temel oluşturacağını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak öğretim elemanları, *“Tipografinin ana elemanı olan harflerin temel yapısını çözümlemeleri ve tanımaları açısından başlangıç olarak kesinlikle önemlidir”* (a.n. 10) ve *“Yazı dersi öğrencilerin harf kavramını geliştirir, tipografide kullanacakları alfabelerin görsel olarak algılanmasını sağlar. Kullanacağı tasarımlarda kaligrafik özellikler arar, bunları estetik tipografi alanında kullanabilir”* (a.n.23) biçiminde görüş belirtmiştir. Yazı dersinin grafik tasarım çalışmalarına katkı sağlayacağını belirten öğretim elemanları görüşlerini *“Yazı dersinde harflerin temel yapılarını iyi öğrenmeleri (karakter, espas vb.) öğrencilerin tasarım süreçlerinde başarılarını arttırmaktadır”* (a.n.20) ve *“Tipografi yazı karakterleriyle sanatsal bir kompozisyon yaratma yetkinliğini aradığı için bu çalışmalar grafik düzenleme ya da diğer sanatsal çalışmaları desteklemektedir”* (a.n.29) biçiminde dile getirmiştir.

Yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağladığına ilişkin bulgular, araştırmanın 2. amacına ilişkin olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. Çizelge 8’de görüldüğü gibi yazı dersinin tipografi öğretimine katkısı ile ilgili olarak öğretim elemanlarından 3’ü *“Yazı dersi tipografi*

“öğretiminin temelini oluşturur” 3’ü “Yazı dersi tipografi öğretimiyle ilişkili”, 1’i “Mesleki katkı sağlar” biçiminde görüş belirtmiştir. Öğretim elemanları yazı dersinin tipografi öğretimine katkısı, yazı dersi ve tipografi öğretimi arasındaki ilişkiye ve mesleki katkısına yönelik olarak görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“(…) yazıyla ilgili temel konuları bilmeden tipografiyle ilgili çalışmaları yapmak aslında zor. Harf nedir, harf aralığı nedir, serifi var mı yok mu gibi. Ama bunu aşabilmek, tipografi öğretiminin kalitesini yükseltebilmek için mutlaka yazı dersinin hakkıyla yapılması gerekiyor ki, bunun üzerine kişiler tipografiyle ilgili düşüncelerini artık uygulama anlamında gerçekleştirebilsinler. Elbette ki bir sanat eğitimcisi yetiştirmede tipografi öğrenimi son derece önemli, ama bunun öncesinde yani tipografi eğitimine ya da öğretimine gelinceye kadar yazıyı temel olarak bilmesi gerekiyor ki, ondan sonra tipografi gelebilsin” (ÖE7, st. 13–23).

“Yazı derslerinin içerik olarak, müfredat veya ECST programlarına baktığımız zaman yazının karakteristik özelliklerinden başlayıp, font kullanımlarını, espas, pabuçlu veya pabuçsuz harfler, kalın ince harfler, tipografik veya kompozisyon içerisinde yazının kullanımıyla ilgili konulardan oluştuğunu görüyoruz. Bu nedenle yazıyı resim veya görsel tasarımın bir elemanı olarak düşünüp, yazıyı görsel tasarım elemanı olarak değerlendirmek gerekiyor (...) Yazı denince artık sadece metinle ilgili veya metnin içeriğini anlattığını düşünmemek gerekiyor. Nesne olarak da veya leke olarak, obje olarak da kompozisyon içerisinde değerlendirmek gerektiği kanısındayım” (ÖE5, st.62–84).

“(…) fakülte öğrencileri ilköğretim okullarına 1. ve 2. kademeye gitmektedirler. Buralara giden öğrencilere ya da öğretmen adaylarına bu kurumlarda, sanat eğitimi dersleri içerisinde yer alan yazı dersi ya da güzel yazı yazma teknikleri dersi verilmektedir. Öğrenci yazı tipografi dersini iyi almış ise, sağlam bir donanıma sahip ise bu dersi iyi vereceğini düşünüyorum. Dolayısıyla gelecek kuşaklar için de çok önemli bir ders niteliği taşımaktadır” (ÖE2, st. 24–29).

Çizelge 7’deki bulgular incelendiğinde, öğretim elemanları yazı dersi ile tipografi öğretimi arasında ilişki bulunduğunu ve yazı dersinin tipografi eğitimine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının yazı dersinin harflerin yapısının, düzenleme ilkelerinin ve yazıyı görsel bir eleman olarak kompozisyon içerisinde düzenleme becerisi kazanılması bakımından tipografinin temelini oluşturduğuna ilişkin görüş bildirdikleri görülmüştür. Öğretim elemanları ayrıca, yazı dersinin grafik tasarım derslerinde gerçekleştirilecek tasarım çalışmalarına temel oluşturduğu, doğru ve güzel yazı yazma becerisi ve disiplinli çalışma becerisi kazandırdığını belirtmişlerdir.

3.2.2. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamamasının Nedenlerine ve Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri

Çizelge 6’da yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağlamadığını belirten katılımcılara, verdikleri yanıtların nedenlerine ilişkin görüşleri açık uçlu soru ile sorulmuştur. Araştırmanın 2. amacına ilişkin olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden de bu konuya ilişkin bulgular elde edilmiştir. Anket ve görüşmelerden elde edilen bulgular ve frekans dağılımları Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinin Tipografi Öğretimine Katkı Sağlamamasının Nedenlerine ve Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri

Anket verilerinden elde edilen bulgular	f
Yazı dersinin içerik, amaç ve uygulamalar birbirinden farklı olması	10
Yazı dersinin süre, içerik ve uygulama bakımından yetersiz olması	9
Yazı dersini veren öğretim elemanının yeterli donanımına sahip olmaması	5
Görüşler Toplamı	24
Görüşme verilerinden elde edilen bulgular	
Yazı dersi içeriğinin yetersizliği ve güncellenmemesi	5
Sürenin yetersizliği	3
Yazı dersine gereken önemin verilmemesi	2
Öğretim elemanının nicelik ve nitelik bakımından yeterli olmayışı	2
Yeterli sayıda ve nitelikte kaynağın olmayışı	1
Görüşler Toplamı	13

Çizelge 8’de görüldüğü gibi anket verilerinden elde edilen bulgulara göre öğretim elemanlarının 10’u yazı dersinin “*İçerik, amaç ve uygulamalar birbirinden farklı*” olması, 9’u “*Süre, içerik ve uygulama bakımından yetersiz*” olması, 5’i “*Öğretim elemanının yeterli donanımına sahip olmaması*” nedeniyle katkı sağlamadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Yazı dersinin, tipografi öğretimine katkı sağlamadığı yönünde “**Hayır**” yanıtını veren, nedenleri ve yazı dersinde yaşanan sorunlara ilişkin görüş bildiren öğretim elemanları yazı dersinin içerik, amaç ve uygulamalar bakımından tipografi öğretimiyle bağdaşmayacağını, tipografinin ayrı bir uzmanlık alanı olarak farklı amaç ve uygulamalar içerdiğini belirtmiştir. Bir öğretim elemanı bu konudaki görüşlerini “*Yazı dersinde verilen eğitim yazıyı kavratma ölçülü ve güzel yazıyı öğretme üzerine. Tipografi ise başlı başına bir kompozisyon ve yaratıcılık; yazıyı eğip bükme yeniden*

şekle sokmayı gerektiriyor” (a.n.7) biçiminde belirtmiştir. Aynı konuyla ilgili olarak bir diğer öğretim elemanı “Yazı dersleri genellikle kaligrafi ağırlıklı yürütülmekte ve çoğunlukla temel yazı karakterlerini içermektedir. İlköğretim müfredatlarına uygun olarak sürdürülmesi nedeniyle tipografiyle bağdaşmamaktadır” (a.n.17) biçiminde görüş belirtmiştir. Temel olarak harfleri doğru ve okunaklı yazma becerisi kazandırılan yazı eğitimi ile yazıyı bir grafik tasarım elemanı olarak kullanabilmenin farklı olduğunu belirten bir öğretim elemanı ise görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“ Yazı dersi, yalnız öğretmen adaylarının harfleri doğru, okunaklı yazmalarını ve böylece öğrencilerine harfleri doğru yazmalarını öğretebilmelerini sağlamaktadır. (...) Ancak, grafik tasarımın temel elemanlarından biri olarak ele alınacak yazı, harfin anatomisini ve etkililiğini irdeleyerek, diğer görsel elemanlarla ilişkilendirilmeyecektir. Bu ayrı bir uzmanlık alanıdır” (a.n.45).

Öğretim elemanları yazı dersinin süre, içerik ve uygulama bakımından yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bir öğretim elemanı bu konudaki görüşlerini *“Yürütülen program; ağırlıkta temel yazı kurallarının öğretimine yoğunlaştığı için tipografinin hayat bulduğu çalışmalara, ders süresi bakımından yeteri kadar uygulamalı olarak değinilememektedir” (a.n.45) biçiminde dile getirmiştir. Bir diğer öğretim elemanı ise görüşlerini “Ders saat, kredi ve müfredat olarak yetersiz. Ders müfredatı harf anatomisi, belirli fontları tanıtmak ve bloklamayla sınırlı görünüyor. Ya da ders, veren elemanın sınırları çerçevesinde kalıyor” (a.n.1) biçiminde dile getirmiştir. Yazı dersini veren öğretim elemanının yeterli donanımına sahip olmaması nedeniyle tipografi öğretimine katkı sağlamayacağını açıklayan öğretim elemanlarından biri bu konuya ilişkin olarak görüşlerini, “Yazı dersini veren öğretim elemanlarının konunun uzmanı olmamaları. Bu nedenle yazı dersinin önemini kavramamış olmaları (...) Grafik tasarımda yazının öneminin bilinmemesi” (a.n.27) nedeniyle tipografi öğretimine katkı sağlamayacağını belirtmiştir. Bir diğer öğretim elemanı ise “(...) dersi veren öğretim elemanının sınırları çerçevesinde kalıyor. Oysa tipografi tarihi ve etimolojisi bilgisine de sahip olunması gerekiyor ki hangi grafik tasarımda hangi fontta yazı seçmesi gerektiğini bilebilsin” (a.n.1) biçiminde görüş bildirmiştir.*

Yazı dersinin tipografi öğretimine katkı sağlamamasına ve yazı dersinde yaşanan sorunlara ilişkin bulgular, araştırmanın 2. amacına ilişkin olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. Çizelge 8’de görüldüğü

gibi yazı dersi ile ilgili sorunlarla ilgili olarak öğretim elemanlarından 5'i "*İçeriğin yetersizliği ve güncellenmemesi*" 3'ü "*Sürenin yetersizliği*", 2'si "*Yazı dersine gereken önemin verilmemesi*", 2'si "*Öğretim elemanının nicelik ve nitelik bakımından yeterli olmayışı*" 1'i "*Yeterli sayıda ve nitelikte kaynağın olmayışı*" biçiminde görüş belirtmiştir. Aynı çizelgede yer alan yazı dersine yönelik önerilerle ilgili olarak öğretim elemanlarından 5'i "*Yazı dersinin içeriği güncellenmeli ve zenginleştirilmeli*" 4'ü "*Ders saati arttırılmalı*", 1'i "*Öğretim elemanları yeterli donanuma sahip olmalı*", 1'i "*Yazı dersine gereken önem verilmeli*", 1'i "*Kaynak sıkıntısı giderilmeli*" , 1'i "*El yazısına önem verilmeli*" biçiminde görüş belirtmiştir.

Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu yazı dersinin içeriğinin ve yazı dersine ayrılan sürenin yetersiz olduğunu, derse gereken önemin verilmediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca alan uzmanı olarak yazı dersini veren öğretim elemanı sayısının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

"Daha geçtiğimiz haftalarda önümüzdeki eğitim-öğretim döneminde yazı dersi için neler yapılabileceği konusunda, grafik dersine giren hocalarımızla bir araya geldik ve bunun çözümü konusunda tartışmalar yaptık, neler yapabiliriz diye (...) Tartışmalar yapılırken şu tür çıkmazlara giriliyor. İşte deniliyor ki, bilgisayarlar sonuçta birçok yazı karakterini bünyesinde barındırıyor. İstenildiği zaman istenilen karakter seçiliyor ve dolayısıyla böyle çok fazla yazı dersine önem vermenin artık günümüzde saçma olduğu veya yersiz olduğu buna harcanacak olan zamanın, farklı birtakım derslere verilmesi gerektiği söyleniyor. Örneğin dört saatlik bir yazı dersi yerine, iki saatlik yazı dersiyle bunu geçiştirebiliriz kalan iki saati daha önemli, artık parantez içerisinde söylüyorum hangi ders birbirinden daha önemliyse, o derse verilebileceği konusunda birtakım tartışmalar oluyor maalesef. Bunların yazı dersinin içeriğinin çok iyi bilinmemesinden kaynaklandığını düşünüyorum (...) bu dersi verecek, ciddi anlamda verebilecek eleman da yok. Türkiye genelinde belki yok. İşte isim sayabileceğimiz üç beş kişi anca vardır. Bunlarda artık hani bilmiyorum müfredat olarak bir şey öğretmiyorlar. Sadece belli kurallar vardır o kurallar içerisinde işte yazının nasıl kullanılması gerektiğini, kompozisyon içerisinde nasıl verilmesi gerektiği konusunda bilgiler veriliyor. Ama bizim ECST programlarına baktığımızda, böyle başlıklar halinde geçilmiş. O başlıkları işin açığı bu derslere giren hocalara söyleseniz hani açın ne demek istiyor deseniz, onlar bile belki çok iyi dolduramayacak (...)Hani yağlıboyada veya işte özgün baskı da kompozisyonun unsurları ne kadar önemliyse, sanatın ilke ve elemanlarından hareket ederek konuşuyorum ne kadar önemliyse, yazı da tasarımın bir parçası kompozisyonun bir parçasıdır ama buna gereken önem verilmiyor. Çünkü dersi hocalar yani bizler çok iyi bilmiyoruz bize çok iyi öğretilmediği için çok iyi bilmiyoruz ve bunu öğrencilerimize maalesef aktaramıyoruz belki ondan kaynaklanıyor (...) Sırf ders ücreti alınsın diye yazı dersinden haberdar olmayan bazı hocalarımız derse giriyor veya hoca bulamadıkları için yazı dersine çok da önemli değil şu hocamız girsin sonuçta yazı dersi denildiğini duyuyoruz (ÖE5, st.27-52, st. 106-114, st.441-447).

Çizelge 8’de yer alan nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular incelendiğinde kimi öğretim elemanlarının, yazı dersinin, içerik, amaç ve uygulamalar bakımından farklı olması nedeniyle tipografi konularının öğretimine katkı sağlamayacağını, yazı dersinin temel düzeyde verilen ve öğretmenlik mesleğine yönelik bir ders olduğunu, yazı dersinin alan uzmanları tarafından verilmemesi nedeniyle tipografi konularının öğretimine katkı sağlamadığını belirttikleri görülmüştür. Ayrıca öğretim elemanlarının yazı dersinin içerik ve süre olarak yetersizliğinden, yazı dersine gereken önemin verilmemesinden, yazı dersini veren öğretim elemanlarının bilgilerini güncellememesinden ve yazı dersine yönelik yeterli kaynağın olmamasından kaynaklanan sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre Yazı dersinin tipografi eğitimine katkısına yönelik görüşlerdeki temel farklılıkların, var olan Yazı dersi içeriğinin ve süresinin günün koşullarına ve beklentilerine yanıt verememesinden, öğretim elemanlarının Yazı dersinin içeriğini farklı biçimlerde yorumlamasından ve uygulamalardaki farklı yaklaşımlardan kaynaklandığı söylenebilir.

3.2.3. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanları yazı dersinde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Anket yanıtlarından ve görüşmelerden elde edilen bulgular ve frekans dağılımları Çizelge 9’da verilmiştir.

Çizelge 9. Öğretim Elemanlarının Yazı Dersinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşleri

Anketten elde edilen bulgular	f
Dersin içeriği zenginleştirilmeli ve güncellenmeli	6
Öğretim elemanı gerekli donanıma sahip olmalı	4
Süre arttırılmalı	2
El yazısına gereken önem verilmeli	2
Görüşler Toplamı	14
Görüşmelerden elde edilen bulgular	
Yazı dersinin içeriği güncellenmeli ve zenginleştirilmeli	7
Ders saati arttırılmalı	4
Öğretim elemanları yeterli donanıma sahip olmalı	3
Yazı dersine gereken önem verilmeli	1
Kaynak sıkıntısı giderilmeli	1
El yazısına önem verilmeli	1
Görüşler Toplamı	17

Çizelge 9’da görüldüğü gibi anket verilerine göre yazı dersi ile ilgili olarak öğretim elemanlarından 6’sının “*Dersin içeriği zenginleştirilmeli ve güncellenmeli*”, 4’ünün “*Öğretim elemanı gerekli donanımına sahip olmalı*”, 2’sinin “*El yazısına gereken önem verilmeli*”, 2’sinin “*Süre arttırılmalı*” biçiminde önerilerde bulundukları görülmüştür. “*Dersin içeriği zenginleştirilmeli ve güncellenmeli*” bulgusuna ilişkin olarak öğretim elemanlarından biri “*Yazı dersinin içeriğinin güçlendirilerek tipografi bilgilerinin verilmesi sağlanmalıdır*” (a.n.36) biçiminde görüşlerini ifade ederken, bir diğer öğretim elemanı görüşlerini “*...yazı dersinin içeriği, yetkili ve bu konuda deneyimli bir kurul tarafından hazırlanmalı (...) tarihsel gelişim süreçlerinin önemi öğrenciye kavratılmalı*” (a.n.8) biçiminde belirtmiştir.

Öğretim elemanları, yazı dersini veren öğretim elemanının gerekli donanımına sahip olması gerektiği konusunda öneride bulunmuşlardır. Bir öğretim elemanı, “*Yazı dersini anasanat alanı grafik tasarım olan bir öğretim elemanı vermelidir*” (a.n.11) biçiminde görüş belirtmiştir. Bir diğer öğretim elemanı ise “*Her şeyden önce bir sanat eğitimcisinin güzel yazı teknikleri hakkında mutlaka bilgi ve beceri sahibi olması gerekir. Harfleri tanımalı her birinin kendine has yapı ve özelliklerinin olduğunun farkına varabilmelidir*” (a.n.39) biçiminde görüş belirtmiştir.

Öğretim elemanları, yazı dersinin süresinin arttırılması yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Bir öğretim elemanı, yazı dersine yeterli süre ayrılmasına yönelik görüşlerini “*(...) bu dersin saati arttırılarak birkaç döneme yayılmalı*” (a.n.8) biçiminde belirtmiştir. Öğretim elemanları, öğretmen adaylarının ilgili derslerde öğrencilerine güzel ve doğru yazı yazmayı öğretebilmeleri için, yazı dersinde el yazısına önem verilmesi gerektiği belirtmişlerdir. Bir öğretim elemanı görüşlerini “*(...) içerik olarak yazı ve tipografiyi kapsayan derslerde, ilköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik uygulama ve el yazısı örnekleri yaptırılarak önemi kavratılmalıdır*” biçiminde belirtmiştir (a.n.8).

Öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerde araştırmanın 2. amacına bağlı olarak, öğretim elemanları, Çizelge 9’da görüldüğü gibi yazı dersi ile ilgili yaşanan sorunların çözümüne ilişkin olarak çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Öğretim elemanlarından 7’si

“Yazı dersinin içeriği güncellenmeli ve zenginleştirilmeli”, 4’ü “Ders saati arttırılmalı”, 3’ü “Öğretim elemanları yeterli donanımına sahip olmalı” önerisinde bulunmuşlardır. Öğretim elemanları, yazı dersinin içeriğinin güncellenmesi ve zenginleştirilmesine ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Çok sağlıklı bir içerik düzenlenmesi gerekiyor (...) Yazı dersi grafik anasanat atölyedeki öğrenciler açısından önemli değil, tüm öğrenciler açısından da önemli. Bunu da gördüğüm için bu dersin yenileştirilmesinde ve iyileştirilmesinde yarar var diye düşünüyorum. Ayrıca yazı dersinin adının Yazı ve Tipografi olarak değiştirilmesi gerekir” (ÖE4, st.63–75, st.215-218).

“(…) yazı dersinin isminin tipografi olması, yazı tasarımı olması, yazı olması, işte sanatta yazı, işte görsel sanatlarda yazı çok önemli değil isminin ne olduğu. Önemli olan içeriğinin nasıl olduğu. Dolayısıyla yani tipografi bilgisini öğrenciye hele hele sanat eğitimcisi olacak olan öğrenciye mutlaka verilmesi gerekiyor. (...) Mutlaka bunu bilmesi gerekiyor çünkü öğretmen olacak (...) Dolayısıyla ben mutlaka ve mutlaka içeriğin doldurulması ve doldurulduktan sonra böyle hani işte öğrenci öğrense de olur öğrenmese de olur mantığıyla değil de, bu dersi mutlaka ve mutlaka doğru düzgün öğrenmeli diyerek verilmeli(....)” (ÖE5, st.414–440).

“(…)Özellikle günümüzde bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ve hayatın her alanına girmesi nedeniyle tipografinin çok önem kazandığını düşünüyorum. Dolayısıyla öğrencinin tipografiyi tüm boyutlarıyla yazı dersinde öğrenmesi gerekiyor(...)Genişletmeli, çağa ve teknolojiye yaklaştırılmalı. Yazı dersinde öncelikle müfredatta yer alan belli yapıları ve tipografi bilgileri verilmeli. Benim çok önemsedğim şey özgün bir Türk tipografisi oluşturulamadı. Bunun için bu okulların böyle bir sorunu üstlenmesi en azından grafik tasarım eğitimi alan öğrenciler yazı derslerinde ya da adı ne olacaksa özgün harf karakteri yaratmaya çalışmalı. Öğretme biçiminde uygulamanın yoğun olması gerektiğini ama uygulamanın da tek boyutlu olmaması gerektiğini düşünüyorum. Hem tasarım programlarıyla bilgisayarda ama el ve küçük motor gelişimlerini hesabına tabi onların çok daha önceden hazır bir biçimde gelmesi işimizi kolaylaştırır ama eğer öyle bir eksiği varsa öğrencinin, hem kuram hem pratik ikisinin at başı gitmesi gerektiğini düşünüyorum (...) Yazı adının da tipografi olarak değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum” (ÖE3,st.22–27, st. 31-43, st. 162-164).

“Yazı dersinde her şeyden önce resim-iş alanından mezun olan öğrencinin uygun bir el yazısı geliştirmesi, bunu çevresine estetik olarak sunulması amaçlanmaktaydı. Yani genel olarak bu çıkış noktasından hareket edilmiştir. Yazı dersi tipografi öğretimiyle yakından ilişkili aslında günümüze baktığımızda. Ama geçmişteki genel tavrının hala sürdürüldüğü görülüyor. Yazı dersleri işte bu etkilerle yapılan bir ders ama yazı dersinin içeriklerini aslında tipografiyle çok kolayca ilişkilendirmekte gerekiyor. Bu açıdan bakıldığında zaman resim-iş öğretmenliği programı içinde yazı derslerinin ders içeriklerinin mutlaka güncellenmesi, tipografi açısından gerekli olduğu düşüncesindeyim (...) Yazı dersleri bu açıdan tipografiyle öğretimiyle birlikte olmalı ve geçmiş etkileri biraz daha kamufle etmeliyiz. Çünkü gelişim açısından bakıldığında bunun sağlamadığı çok açıkça görülebiliyor. Ders içerikleri konusunda da her öğretmene düşecek görevler olarak değil de bunun içeriği, yetişen tasarımcılar konusunda birlikte düşünülmeli. Tabi bu bir dünya görüşü, her şeyden önce yani sanat eğitimcisinin tipografi konusunda, görseller konusunda geniş bir vizyona sahip olması lazım (ÖE6, st. 40–60).

“(…)bir kişinin yazının uygulama anlamında temel noktalarını bilmesi gerekir. Ayrıca yazıyla ilgili teorik bilgilere bence sahip olması gerekiyor. Sadece alfabeyi, harflerini dizelemek bence yetmiyor. İşte onunla ilgili, yani yazının geçmişiyle ilgili ne zaman ortaya

çıkmuştur dediğimiz zaman ne düşünüyor? Gibi şeyler göz önüne getirilmeli. İlk yazının Sümerlerle beraber ortaya çıktığını, çivi yazısı olarak ve günümüze kadar gelişerek geldiğini bilmesi gerekir. Örnekleri, görmesinde fayda var diye düşünüyorum (ÖEn7,st. 50–57).

(...) Türklerinde yazıyla, kaligrafi demiş olduğumuz, yazı tasarımı konusunda epeyce bir geçmişleri var. Bu Arapça harfleriyle olmasına rağmen, özellikle estetik açıdan çok önem arz eden çalışmalar. Bunlar da incelenebilir. Avrupa'daki Latin alfabesinin kökeni olan işte Alman Gotikleri, İtalyan Latin alfabesi tasarımları ve diğer tasarım öğeleriyle ele alınabilir (ÖE2, st.84–89).

Öğretim elemanları, yazı dersine ayrılan sürenin dersin içeriğe göre yetersiz kaldığını ve ders saatinin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarından ÖE6, yazı dersinin tipografiyle birleştirilerek “(...) öğretme biçimleri arasındaki ilişkiler de kurularak ders saati sayıları arttırılabilir” (ÖE6, st.50–52) biçiminde görüş belirtmiştir. Öğretim elemanları yazı dersini veren öğretim elemanlarının yeterli donanımına sahip olması ve yazı dersine “(...) bu konuda uzman olan kişilerin, güncel tipografik ve tasarım anlamındaki birçok konudaki gelişmeleri ve ilerlemeleri takip eden birilerinin girmesi” (ÖE4, st. 58–63) gerektiği yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Yazı konusunda kaynak sıkıntısının giderilmesine ilişkin olarak öğretim elemanlarından ÖE5, görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“(...) yurt dışından kaynakların getirilerek çeviri bürolarında çevrilmesi veya bu işlerle ilgilenen sanat eğitimcilerine daha ciddi anlamda kitap olarak belki, çeviri işlerinin yaptırılması sağlanabilir. Görsel sanatlar derneği vasıtasıyla veya bazı fakülteler bunu üstlenerek yazı derslerinin bir müfredat içerisinde şu kitaplarla öğretilmesinde fayda vardır diye gerektiği şekliyle öğretilmesini sağlanmalı. Kaynak sıkıntısı belki bu şekilde aşılabılır” (ÖE5, st.461–467).

Çizelge 9'daki nitel verilerden elde edilen bulgulara göre öğretim elemanlarının, yazı dersi içeriğinin tipografi öğretimini destekleyecek biçimde zenginleştirilmesine ve güncellenmesine, ders saatinin arttırılmasına ya da yazı dersinin tipografi dersleriyle desteklenmesine, yazı dersine gereken önemin verilmesine, yazı dersini veren öğretim elemanlarının bilgilerini güncellemesine, yazı ile ilgili kaynakların arttırılmasına ve el yazısına önem verilmesine ilişkin önerilerde bulundukları görülmüştür.

3.3. Öğretim Elemanlarının Tipografi Konularının Öğretiminde Gerçekleştirdikleri Uygulamalar

Öğretim elemanlarının grafik atölye dersinde tipografi konularının öğretiminde gerçekleştirdiği uygulamalara ilişkin bulgular; süre, amaç, planlama, etkinlikler, çalışmalar, araç-gereçler, öğretim yöntem ve teknikleri, uygulamalar ve değerlendirme başlıkları altında verilmiştir.

3.3.1. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında ve Grafik Atölye Dersinde Tipografi Öğretimine Ayrılan Süre

Öğretim elemanlarına, RİE Anabilim Dalı lisans programlarında tipografi ile ilgili seçmeli ders olup olmadığı ve grafik tasarım derslerinde tipografi konularının öğretimine ne kadar yer verdikleri sorulmuştur. Çizelge 10’da görüldüğü gibi yalnızca 3 öğretim elemanı (% 6,7) bu soruya evet yanıtını vermiş, diğer 42 kişi (% 93,3) programlarında tipografi ile ilgili seçmeli ders olmadığını belirtmiştir. Programlarında tipografi ile ilgili seçmeli ders olduğunu belirten katılımcılara dersin adı, kaç dönem olduğu, derslerin saati ve kredisi sorulduğunda 1’i “*Bilmiyorum*” (a.n.1), 1’i “*Güzel Yazı Teknikleri 1+2 Güz Yarıyılı*” (a.n.22), 1’i “*Yazı. 3.sınıf. İlk dönem. 4 saat*” (a.n.37) biçiminde yanıt vermiştir.

Çizelge 10. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Lisans Programında ve Grafik Atölye Dersinde Tipografi Öğretimine Ayrılan Süreye İlişkin Görüşler

Lisans Programında Seçmeli Tipografi Dersine Yer Verme Durumu	f	%
Evet	3	6,7
Hayır	42	93,3
Toplam	45	100
Atölye (Grafik) Dersinde Tipografi Konularının Öğretimine Ayrılan Süre		
Haftada 1-2 saat	12	28,57
Gerekli olduğunda	19	45,24
Nadiren	3	7,14
Diğer	8	19,05
Toplam	42	100

Çizelge 10’da görüldüğü gibi katılımcıların önemli bir yüzdesi (% 45,24) grafik atölye dersinde tipografi konularının öğretimine gerekli olduğunda yer verdiklerini, % 7,14’ü

ise nadiren tipografi konularının öğretimine yer verdiklerini belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğretim elemanlarından, 3'ü atölye (grafik) dersinde tipografi konularının öğretimine “*Gerekli olduğunda*” (a.n.5,10,33), 1'i “*Yarıyıl planında belirtilen haftalarda*” (a.n.5), 1'i “*Her proje kapsamında*” (a.n.22), 1'i “*2 hafta*” (a.n.31), 1'i “*2.sınıfta 1 dönem*” (a.n.33), 1'i “*Dönem içinde 2 hafta 12 saat*” (a.n.45) yer verdiklerini belirtmiştir.

3.3.2. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında Tipografi Dersine Yer Verilmesine İlişkin Görüşler

Öğretim elemanlarının, “RİE Anabilim Dalı’nda tipografi ayrı bir ders olarak yer almalı mı?” sorusuna ve tipografinin ayrı bir ders olması gerektiğine ilişkin görüşleri Çizelge 11’de verilmiştir. Çizelge 11’de görüldüğü gibi öğretim elemanlarının 36’sı (% 80), tipografinin RİE Anabilim Dalı’nda ayrı bir ders olarak yer alması gerektiğini, 9’u (% 20) tipografinin ayrı bir ders olarak yer almaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 11. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında Tipografi Dersine Yer Verilmesine İlişkin Görüşler

Görüşler	f	%
Evet	36	80
Hayır	9	20
Toplam	45	100
Tipografinin Ayrı Bir Ders Olarak Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler		
Zorunlu ders olarak yer almalı	17	47,22
Seçmeli ders olarak yer almalı	16	44,44
Hem seçmeli hem zorunlu ders olarak yer almalı	3	8,33
Toplam	36	100

Tipografinin programda ayrı bir ders olarak yer alması gerektiğini düşünen öğretim elemanlarının görüşlerinin dağılımına bakıldığında, 17’si (% 47,22) tipografinin zorunlu ders, 16’sı (% 44,44) seçmeli ders, 3’ü (% 8,33) ise hem seçmeli hem de zorunlu ders olarak programda yer alması yönünde görüş belirtmişlerdir.

3.3.3. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri

Tipografi öğretiminin amaçlarına ilişkin görüşlerin verildiği Çizelge 12 incelendiğinde, hiçbir soruya öğretim elemanları tarafından çok önemsiz yanıtının verilmediği görülmektedir. Verilen tüm maddelerde dağılımın önemli ve çok önemli başlığı altında yoğunlaştığı görülmektedir. Tipografi öğretiminin amaçlarından “*Tipografinin grafik tasarımıdaki yeri ve önemini kavrama*” amacını öğretim elemanlarının % 77,78’i “çok önemli” olarak belirtmiştir. “*Tipografinin uygulama alanlarını ve uygulama ilkelerini öğrenme*” amacını, öğretim elemanlarının % 62,22’si “çok önemli”, “*Tipografinin tarihsel gelişimini öğrenme*” amacını ise öğretim elemanlarının % 55,56’sı “önemli” olarak belirtmiştir.

Çizelge 12. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri

Amaçlar	<i>f</i> %	Önemsiz	Ne önemli Ne önemsiz	Önemli	Cok Önemli	Toplam
Tipografinin grafik tasarımıdaki yeri ve önemini kavrama	<i>f</i> %	0 0,00	1 2,22	9 20,00	35 77,78	45 100
Tipografi ile ilgili terim, ölçü ve tanımları öğrenme	<i>f</i> %	0 0,00	3 6,67	20 44,44	22 48,89	45 100
Tipografinin uygulama alanlarını ve uygulama ilkelerini öğrenme	<i>f</i> %	0 0,00	3 6,67	14 31,11	28 62,22	45 100
Tipografinin tarihsel gelişimini öğrenme	<i>f</i> %	2 4,44	8 17,78	25 55,56	10 22,22	45 100
Sanat akımları ve tipografiye etkilerini öğrenme	<i>f</i> %	1 2,27	6 13,64	25 56,82	12 27,27	44 100
Tipografi ve renk ilişkisini kavrama	<i>f</i> %	0 0,00	1 2,22	19 42,22	25 55,56	45 100
Tipografi ve yazı ilişkisini kavrama	<i>f</i> %	0 0,00	0 0,00	14 31,11	31 68,89	45 100
Tipografi ve resim ilişkisini kavrama	<i>f</i> %	0 0,00	2 4,44	16 35,56	27 60,00	45 100
Temel harf biçemlerini ve yazı çeşitlerini öğrenme	<i>f</i> %	0 0,00	4 8,89	13 28,89	28 62,22	45 100
Tipografi ve kültürel yapı ilişkisini kavrama	<i>f</i> %	1 2,22	5 11,11	24 53,33	15 33,33	45 100
Tipografi ve görsel çevre ilişkisini kavrama	<i>f</i> %	4 9,09	2 4,55	21 47,73	17 38,64	44 100
Diğer	<i>f</i> %	0 0,00	0 0,00	1 33,33	2 66,67	3 100

Genel olarak öğretim elemanlarının, “*Tipografinin grafik tasarımdaki yeri ve önemini kavrama*”, “*Tipografinin uygulama alanlarını ve uygulama ilkelerini öğrenme*”, “*Tipografi ve yazı ilişkisini kavrama*” ve “*Temel harf biçimlerini ve yazı çeşitlerini öğrenme*” biçiminde belirlenen öğretim amaçlarına, diğer amaçlardan daha ağırlıklı olarak önem verdikleri söylenebilir. Bu amaçlar içerisinde yer alan “*Tipografi ve yazı ilişkisini kavrama*” amacının, önemli ve çok önemli yüzdelerinin toplamına bakıldığında (%100) oranında olduğu görülmektedir.

3.3.4. Öğretim Elemanlarının Tipografi Konularının Öğretiminin Planlanmasına İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarına tipografi konularının öğretimini planlarken nelere dikkat ettikleri açık uçlu soru ile sorulmuştur. Araştırmanın 3. amacına ilişkin olarak öğretim elemanlarına “*Grafik Tasarım derslerinde tipografi ile ilgili kuramsal ve uygulamalı konuları nasıl öğretiyorsunuz? Örnek vererek anlatabilir misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Anket ve görüşmelerden elde edilen bulgular ve frekans dağılımları Çizelge 13’te verilmiştir.

Çizelge 13. Öğretim Elemanlarının Tipografi Konularının Öğretiminin Planlanmasına İlişkin Görüşleri

Anket verilerinden elde edilen bulgular	f
Farklı konu ve tekniklerle uygulama yapılması	15
Konuya göre planlama yapma	9
Kuramsal bilgi verme	7
Tipografiyi kavratma	5
Proje çalışmaları yaptırma	5
Örneklerle konuyu açıklama	5
Çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma	4
Öğretim süreci	3
Araştırmaya yönlendirme	3
Olanaklar (fiziki donanım, araç-gereç, maliyet)	2
Diğer	3
Toplam	61
Görüşme verilerinden elde edilen bulgular	
Uygulama yaptırma	8
Uygulamada geleneksel yöntem ve/veya bilgisayardan yararlanma	6
Kuramsal bilgi verme	6
Araştırma ve incelemeye yönelik çalışma	3
Örneklerden yararlanma	3
Görüşler Toplamı	24

Çizelge 13'te görüldüğü gibi, anket verilerine göre tipografi konularının öğretiminin planlanmasında öğretim elemanlarının 15'i "*Farklı konu ve tekniklerle uygulama yapılması*" na, 9'u "*Konuya göre planlama yapma*"ya, 7'si "*Kuramsal bilgi verme*"ye, 5'i "*Tipografiyi kavratma*"ya yönelik çalışmalar yaptırmaya, 5'i "*Proje çalışmaları yaptırmaya*"ya, 5'i "*Örneklerle konuyu açıklama*"ya, 4'ü "*Çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanma*"ya, 3'ü "*Öğretim süreci*"ne, 3'ü "*Araştırmaya yönlendirme*"ye, 2'si "*Olanaklar (fiziki donanım, araç-gereç, maliyet)*"a dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretim elemanları tipografi konularının öğretiminde ve proje çalışmalarında farklı konu ve uygulamalarla tipografiyi kavratmaya önem verdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretim elemanlarının tipografi öğretiminin planlanması, gerçekleştirdikleri çalışmalar ve öğretim sürecine ilişkin olarak görüşleri şu şekildedir:

(...) farklı yazı yazma yüzeyleri hakkında düşünmesi ve kurşunkalem, mürekkep, pastel, yağlı boya, fotoğraf vb. farklı teknikler aracılığıyla projeyi deneyimlemesi konusunda öğrenciyi destekliyorum. Sonraki aşamada Freehand ve ardından Photoshop programlarına geçerek dijital ortamda çizim yaptırıyorum (a.n.11).

"Proje aşamalarında; araştırma yaparak öğrenme, derslerde verilen kritikler ve öğrencilerin kendi aralarında bilgi akışında bulunmalarına fırsat vermek, yerli ve yabancı başarılı örnekler görmelerini sağlamak, yaşadıkları çevrelerde, sorunlu buldukları grafik tasarım örneklerini revize etmelerine, geliştirmelerine yardımcı olmak izlediğim öğretim yöntemlerinden bazıları. Öncelikle yaratıcılık özgünlük durumlarını gözlemlemek için konu hakkında anahtar kelimeler verip düşüncelerini ve kendi bilgi düzeylerini göstermelerini sağlamaya çalışıyorum. Gelen fikirler arasında soru sorarak, tartışma ortamı yaratarak yanıtları kendilerinin bulmasına olanak sağlıyorum. Sonra da yapılan eskizleri değerlendiriyor ve verilen kritikler doğrultusunda öğrenciler orijinal işlere geçiyor" (a.n. 2)

Çizelge 13'te görüldüğü gibi görüşmelerden elde edilen verilere göre tipografi konularının öğretiminde, öğretim elemanlarından 8'i "*Uygulama yaptırmaya*" , 6'sı "*Kuramsal bilgi verme*" öğretim yöntemlerinden yararlandıklarını belirtmiştir. Verilen yanıtlar incelendiğinde, öğretim elemanlarının öğrencilere tipografi ile ilgili kuramsal bilgileri, uygulamaya geçmeden önce ya da uygulama ile birlikte verdikleri anlaşılmıştır. Öğretim elemanları tipografi ile ilgili konuların öğretiminde tipografi ile ilgili kuramsal bilgi verdiklerini, öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya yönlendirdiklerini belirtmişlerdir. Öğretim elemanları bu konudaki görüşlerini ve tipografinin yer aldığı çalışmalarda izledikleri yöntemleri şöyle açıklamıştır:

Kuramsal boyutta, özellikle araştırma ve incelemeye dönük, grup çalışmasına yönelik etkinlikler yaptırıyorum öğrencilere. Onlara daha önceden belirlediğim kavramları ve

konuları sınıflandırıyorum ve örneklerini veriyorum. Bunları kendilerinin oluşturduğu grup tarafından araştırmalarını, incelemelerini ve bir rapor haline getirmelerini istiyorum. Öğreterek öğrenme dediğimiz, yaparak yaşayarak öğrenme dediğimiz tekniği uyguluyorum ve onu arkadaşlarına sunmalarını istiyorum. Belli haftalarda yaklaşık yarım saat ile kırk dakika arasında bir süre veriyorum. Dersin ilk başlangıcında geliyorlar, konuları arkadaşlarına sunuyorlar ve paylaşıyorlar (ÖE1, st.60–68).

(...) ilk önce tipografinin ne olduğunu örnek göstererek anlatıyorum. Hatta bir matbaada tipografiyi görmelerini sağlamaya çalışıyorum. Belki eski basım yöntemleri çok yok ama tipografinin içine giren tüm hurufatı tanımları tasarımlarına yansıyacaktı diye düşünüyorum. Dolayısıyla önce kendi kaynaklarımla, yansıtıcı da kullanarak ama onun ötesinde gazete, dergi, günümüzden ya da eski basımlı olanlarını inceleyerek onlarla birlikte eleştirerek, soru cevap yöntemiyle anlatıyorum (ÖE3, st. 55–62).

“(...) ilk önce yazı karakterlerini öğretmeye çalışıyorum (...) yazı fontlarının isimlerinden ziyade işte kişiliklerinden ziyade bunların her birinin bir hitap biçimi olduğunu, her birinin farklı bir kesime hitap edebileceğinden bahsediyorum. Yani yazıyı yazı olmaktan çıkarıp bir kişiliğe büründürüyorum ki hani öğrenci bunu daha iyi algılasın ve bu algılamış olduğu hitap biçimini, hangi çalışmada ve ne ölçüde kullanabileceğine kendisi karar versin” (ÖE5, st.143–177).

“Tipografik düzenlemeyle, kompozisyonla yazıyı birleştirme çalışmalarını yapmaya çalışıyorum. Dolayısıyla hem harfi tanıyor hem harfin deformasyonunu sağlayabiliyor. Deformasyon anatomik yapısını öğretiyor diye düşünüyorum ama aynı zamanda yazıyla oluşturulmuş bir görselin metinle ilişkisini kurmaya çalıştırıyorum. Tabi yazı, boşluk, zemin ilişkilerini algılatmaya çalışıyorum” (ÖE3, st.65–70).

Tipografinin, bir kavram olarak diğer kavramlarla birlikte kullanılmasına yönelik çalışmalara yer verdiğini belirten öğretim elemanlarından ÖE6, kompozisyon ilke ve elemanlarının tipografi çalışmalarında kullanımının önemine de değinmiştir (ÖE6, st.65–108). Öğretim elemanları, tasarım çalışmalarında öğrencilerin geleneksel yöntem ve/veya bilgisayardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarından ÖE7, öğrencilerin tasarım çalışmalarında bilgisayardan yararlandıklarını ancak, tasarım için ön hazırlık yapmamaları nedeniyle ağırlıklı olarak geleneksel yöntem ve tekniklerle tasarım yapılmasına önem verdiğini belirtmiştir (ÖE7, st.123–134). Konuyla ilgili olarak diğer öğretim elemanları görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“Bilgisayar ortamında bu düzenlemeleri yapabilecekleri gibi, elle de bir tane yapmalarını istiyorum (...) Çünkü o tipografide gerçekten şu anlamda önemli. O harfin kıvrımını, o harfin düzlüğünü, o harfin kalınlığını (...), harfin sertliğini, yumuşaklığını hissedebilmesini, elle yapılan bir çalışmayla da onu hissetmesini istiyorum” (ÖE4, st.105–114).

“(...) ilk uygulamamızı kolaj yöntemiyle yapıyoruz. Çocuklar gazete dergilerden düzenliyorlar. Ondan sonra çizerek, çizim malzemelerini kullanarak tipografiyle düzenlemeler, kompozisyon kurmalar yaptırıyorum (...) cetvel, pergel, eğribollar kullanarak harfin yapısını öğretmeye çalışıyorum (...) Bilgisayardaki bazı programlarda harfin yapısını bozup, tekrar eski haline getirip uygulamalar yapıyoruz (....)” (ÖE3, st.62 - 83).

Çizelge 13'ten elde edilen nicel ve nitel bulgulara göre, öğretim elemanlarının, tipografi öğretimine ilişkin olarak konuya göre planlama yaptıkları, farklı konu ve tekniklerden yararlanılarak uygulama yaptırdıkları anlaşılmıştır. Öğretim elemanlarının kuramsal bilgi vermeye, tasarım çalışmalarıyla tipografiyi kavratmaya, tipografi ve grafik tasarım ilişkisine yönelik proje çalışmaları yaptırmaya, örneklerle konuyu açıklamaya, öğrencileri konu öncesi araştırma yapmaya yönlendirdikleri ve çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanmaya dikkat ettikleri görülmüştür.

3.3.5. Tipografi Öğretimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Gerçekleştirme Durumu ve Gerçekleştirilen Etkinlik Türleri

Öğretim elemanlarına, tipografi öğretimini desteklemeye yönelik etkinlik gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri sorulmuştur. Öğretim elemanlarının etkinlik gerçekleştirme durumuna ve etkinlik gerçekleştirdiklerini ifade eden öğretim elemanlarının ne tür etkinlikler gerçekleştirdiklerine ilişkin görüşleri Çizelge 14'te verilmiştir.

Çizelge 14. Tipografi Öğretimini Desteklemeye Yönelik Etkinlik Gerçekleştirme Durumu ve Gerçekleştirilen Etkinlik Türleri

Etkinlik Gerçekleştirme Durumu	f	%
Evet	34	75,6
Hayır	11	24,4
Toplam	45	100
Gerçekleştirilen Etkinlik Türleri		
Grafik tasarım/tipografi sergisi	21	61,76
Tasarım yarışmaları	21	61,76
Matbaa gezisi	17	50,00
Workshop	9	26,47
Konferans	5	14,71
Alan uzmanlarını davet etme	5	14,71
Diğer	1	2,94
Toplam	79	

Çizelge 14'te görüldüğü gibi öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu (% 75,6) tipografi öğretimini desteklemeye yönelik etkinlikler gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Gerçekleştirilen bu etkinliklerin ise sırasıyla, grafik tasarım/tipografi sergisi (% 61.76), tasarım yarışmaları (% 61.76), matbaa gezisi (% 50), workshop (%26.47), konferans (% 14.71) ve diğer (% 2.94) etkinlikler olduğu görülmektedir.

3.3.6. Grafik Atölye Dersinde Gerçekleştirilen Tipografik Tasarım Çalışmaları

Öğretim elemanlarına, grafik atölye derslerinde tipografinin yer aldığı ne tür tasarım çalışmalarına yer verdikleri sorulmuş, bu soruya ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri Çizelge 15’te verilmiştir.

Çizelge 15. Grafik Atölye Dersinde Gerçekleştirilen Tipografik Tasarım Çalışmaları

Tipografik Tasarım Çalışmaları		Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman	Toplam
Tipografik düzenlemeler	<i>f</i>	0	1	6	21	12	40
	<i>%</i>	0,00	2,50	15,00	52,50	30,00	100
Tipografik afiş çalışmaları	<i>f</i>	0	0	13	18	11	42
	<i>%</i>	0,00	0,00	30,95	42,86	26,19	100
Tipografik amblem çalışmaları	<i>f</i>	0	0	8	19	15	42
	<i>%</i>	0,00	0,00	19,05	45,24	35,71	100
Logotype çalışmaları	<i>f</i>	0	0	7	20	14	41
	<i>%</i>	0,00	0,00	17,07	48,78	34,15	100
Tipografik imaj çalışmaları	<i>f</i>	0	2	12	19	9	42
	<i>%</i>	0,00	4,76	28,57	45,24	21,43	100
Kurumsal kimlik çalışmaları	<i>f</i>	2	0	8	15	17	42
	<i>%</i>	4,76	0,00	19,05	35,71	40,48	100
Alfabe tasarımı	<i>f</i>	11	15	8	3	3	40
	<i>%</i>	27,50	37,50	20,00	7,50	7,50	100
Sayısal tipografi çalışmaları	<i>f</i>	5	10	12	13	0	40
	<i>%</i>	12,50	25,00	30,00	32,50	0,00	100
Sayısal font çalışmaları	<i>f</i>	10	12	12	6	0	40
	<i>%</i>	25,00	30,00	30,00	15,00	0,00	100
Deneysel tipografi çalışmaları	<i>f</i>	2	5	14	13	4	38
	<i>%</i>	5,26	13,16	36,84	34,21	10,53	100
Kaligrafik harf çalışmaları	<i>f</i>	8	8	20	4	0	40
	<i>%</i>	20,00	20,00	50,00	10,00	0,00	100
Sayısal kaligrafi çalışmaları	<i>f</i>	10	11	17	2	0	40
	<i>%</i>	25,0	27,5	42,5	5,0	0,0	100
Web tipografisi	<i>f</i>	12	10	11	7	0	40
	<i>%</i>	30,00	25,00	27,50	17,50	0,00	100
Diğer	<i>f</i>	0	0	2	1	0	3
	<i>%</i>	0,00	0,00	66,67	33,33	0,00	100

Çizelge 15’te görüldüğü gibi, grafik atölye dersinde gerçekleştirilen tipografik tasarım çalışmalarının sırasıyla “Logotype çalışmaları” (% 82.93), “Tipografik düzenlemeler” (% 82.50), “Tipografik amblem çalışmaları” (% 80.95), “Kurumsal kimlik çalışmaları”

(% 76.19), “*Tipografik afiş çalışmaları*” (% 69.05), “*Tipografik imaj çalışmaları*” (% 66.67) ve “*Deneyisel tipografi çalışmaları*” (% 44.74) olduğu görülmüştür. Diğer çalışmalara göre daha az yaptırılan çalışmalar ise sırasıyla “*Sayısal font çalışmaları*” (% 15), “*Kaligrafik harf çalışmaları*” (% 10) ve “*Sayısal kaligrafi çalışmaları*” (% 5) olarak belirlenmiştir. Öğretim elemanlarından 1’i “*Mimaride tipografik imgelem*” (a.n.13), 1’i “*Font bozup yeni font oluşturma*” (a.n.36), 1’i “*Deneyisel tipografi*” (a.n.41) biçiminde diğer seçeneğini yanıtlamışlardır. Çizelge 16’da görüldüğü gibi grafik tasarım dersinde öğretim elemanlarının % 48,78’inin “*Logotype çalışmaları*”na “çoğunlukla”, “*Tipografik düzenlemeler*”e % 52,50’sinin “çoğunlukla” yer verdiği, “*Tipografik amblem çalışmaları*” na ise % 35,71’inin “her zaman”, % 45,24’ünün “çoğunlukla” yer verdikleri anlaşılmıştır.

3.3.7. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Araç-Gereçler

Öğretim elemanlarının grafik atölye dersinde tipografi konularının öğretiminde yararlandıkları araç gereçlere ilişkin görüşleri Çizelge 16’da verilmiştir. Çizelge 16’da görüldüğü gibi tipografi konularının öğretiminde yararlanılan araç-gereçlerle ilgili bulgularda, çoğunlukla ve her zaman seçenekleri birleştirilerek en fazla kullanılanlar belirlenmeye çalışıldığında % 91,11 ile ilk sırayı bilgisayar almaktadır. Örnek çalışmalar ve internet seçeneklerinin her ikisi de % 86,67 ile ikinci sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla Türkçe tipografi kitapları (% 77,78), font katalogları (% 71,11), yabancı dilde yazılmış tipografi kitapları (% 66,67), Türkçe grafik tasarım ve tipografi ile ilgili süreli yayınlar (% 64,44), kendi deneyim ve çalışmaları (% 54,55) ve görsel araçlar (% 52,27) izlemektedir. Bu araçlara nazaran daha az kullanılan öğretim materyallerinin, çok kullanılanlardan en az kullanılabileceklerine göre bilimsel yayınlar (% 34,88), yabancı dilde grafik tasarım/tipografi ile ilgili süreli yayınlar (% 33,33), projeksiyon makinesi (% 27,27) olarak sıralandığı görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen ve öğretim materyallerini belirten öğretim elemanlarının 1’i “*Workshop yoluyla*” (A.n.1), 1’i “*Gazete, dergi vb. malzemeler*” (a.n.36), 1’i “*Üretilmiş öğrenci çalışmaları üzerine eleştiri*” (a.n.41) biçiminde yanıt vermiştir.

Çizelge 16. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Araç-Gereçler

Araç-Gereçler		Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman	Toplam
Türkçe tipografi kitapları	<i>f</i>	0	4	6	12	23	45
	%	0,00	8,89	13,33	26,67	51,11	100
Yabancı dilde yazılmış tipografi kitapları	<i>f</i>	0	3	12	22	8	45
	%	0,00	6,66	26,67	48,89	17,78	100
Türkçe grafik tasarım/tipografi ile ilgili süreli yayınlar	<i>f</i>	0	5	11	15	14	45
	%	0,00	11,11	24,44	33,33	31,11	100
Yabancı dilde grafik tasarım/tipografi ile ilgili süreli yayınlar	<i>f</i>	1	8	21	7	8	45
	%	2,22	17,78	46,67	15,56	17,78	100
Bilimsel yayınlar (ilgili makaleler/bildirimler)	<i>f</i>	2	12	14	11	4	43
	%	4,65	27,91	32,56	25,58	9,30	100
Tezler	<i>f</i>	4	19	16	5	0	44
	%	9,09	43,18	36,36	11,36	0,00	100
Örnek çalışmalar	<i>f</i>	0	0	6	16	23	45
	%	0,00	0,00	13,33	35,56	51,11	100
İnternet	<i>f</i>	0	0	6	18	21	45
	%	0,00	0,00	13,33	40,00	46,67	100
Font katalogları	<i>f</i>	1	5	7	14	18	45
	%	2,22	11,11	15,56	31,11	40,00	100
Bilgisayar	<i>f</i>	0	2	2	15	26	45
	%	0,00	4,44	4,44	33,33	57,78	100
Tepegöz	<i>f</i>	21	10	10	2	1	44
	%	47,73	22,73	22,73	4,55	2,27	100
Projeksiyon makinesi	<i>f</i>	7	7	18	7	5	44
	%	15,91	15,91	40,91	15,91	11,36	100
Görsel araçlar (film, video, slâyt, VCD, CD, DVD vb)	<i>f</i>	1	6	14	14	9	44
	%	2,27	13,64	31,82	31,82	20,45	100
Kendi deneyim ve çalışmalarım	<i>f</i>	0	1	19	13	11	44
	%	0,00	2,27	43,18	29,55	25,00	100
Diğer	<i>f</i>	0	0	0	2	0	2
	%	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	100

Öğretim elemanlarının tipografi konularının öğretiminde en çok yararlandıkları araç-gereçlere ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde, en çok bilgisayardan yararlandığı, bunu örnek çalışmaların ve internetin izlediği ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra, Türkçe tipografi kitapları, font katalogları, yabancı dilde yazılmış tipografi kitapları, süreli yayınlar, öğretim elemanlarının kendi deneyim ve çalışmaları ve film, video, slâyt, VCD, CD, DVD gibi görsel araçlardan da yararlandığı görülmüştür.

3.3.8. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Öğretim elemanlarının, tipografi öğretiminde yararlandığı öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin görüşleri Çizelge 17’de verilmiştir.

Çizelge 17. Tipografi Konularının Öğretiminde Yararlanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Yöntem ve Teknikler		Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman	Toplam
Soru-yanıt yöntemi	<i>f</i>	0	0	15	14	13,00	42
	<i>%</i>	0,00	0,00	35,71	33,33	30,95	100
Düz anlatım yöntemi	<i>f</i>	3	5	12	19	3,00	42
	<i>%</i>	7,14	11,90	28,57	45,24	7,14	100
Buluş yoluyla öğretim yöntemi	<i>f</i>	0	2	7	21	11	41
	<i>%</i>	0,00	4,88	17,07	51,22	26,83	100
Tartışma yöntemi	<i>f</i>	1	2	10	13	16	42
	<i>%</i>	2,38	4,76	23,81	30,95	38,10	100
Sunuş yoluyla öğretim yöntemi	<i>f</i>	2	1	16	16	9	44
	<i>%</i>	4,55	2,27	36,36	36,36	20,45	100
Problem çözme yöntemi	<i>f</i>	1	2	12	9	16	40
	<i>%</i>	2,50	5,00	30,00	22,50	40,00	100
Proje yöntemi	<i>f</i>	0	3	7	14	20	44
	<i>%</i>	0,00	6,82	15,91	31,82	45,45	100
Beyin fırtınası	<i>f</i>	2	3	11	10	14	40
	<i>%</i>	5,00	7,50	27,50	25,00	35,00	100
Araştırma-inceleme yaptırma	<i>f</i>	0	1	7	17	17	42
	<i>%</i>	0,00	2,38	16,67	40,48	40,48	100
Örnek olay incelemesi	<i>f</i>	2	4	16	14	6	42
	<i>%</i>	4,76	9,52	38,10	33,33	14,29	100
Diğer	<i>f</i>	0	0	0	2	0	2
	<i>%</i>	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	100

Çizelge 17’de görüldüğü gibi, öğretim elemanlarının tipografi öğretiminde yararlandıkları öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma sıklığı incelendiğinde, en çok kullanılan yöntemlerin sırasıyla araştırma-inceleme yaptırma (% 80,95), buluş yoluyla öğretim yöntemi (% 78,05), proje yöntemi (% 77,27), tartışma yöntemi (% 69,05), soru-yanıt yöntemi (% 64,29), problem çözme yöntemi (% 62,50), beyin fırtınası (% 60,00), sunuş yoluyla öğretim yöntemi (% 56,82), düz anlatım yöntemi (% 52,38) ve örnek olay incelemesi (% 47,62) olduğu söylenebilir. Görüldüğü gibi en az kullanılan yöntem olan

örnek olay incelemesinde bile çoğunlukla ve her zaman yanıtlarını verenlerin yüzdesi % 47,62 olup, diğer yöntemlerin tamamında öğretim elemanlarının yarıdan fazlası çoğunlukla ve her zaman yanıtlarını vermişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılardan 1'i "*Grupla öğrenme*" (a.n.13), 1'i "*Deneme yanılma*" (a.n.36), 1'i "*Yaratıcı drama*" (a.n.38) yöntem ve tekniklerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının tipografi öğretiminde en çok yararlandıkları öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde, daha çok araştırma-inceleme yaptırma, buluş yoluyla öğretim yöntemi, proje yöntemi, tartışma yöntemi, soru-yanıt yöntemi, problem çözme yöntemi, beyin fırtınası, sunuş yoluyla öğretim yöntemi ve düz anlatım yönteminden yararlandıkları söylenebilir.

3.3.9. Öğretim Elemanlarının Tipografik Tasarım Çalışmalarında Yararlanılan Yöntemler

Öğretim elemanlarına, öğrencilerinin tipografinin yer aldığı tasarım çalışmalarını hangi yöntemle gerçekleştirdikleri sorulmuş, öğretim elemanlarının görüşleri Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Yararlanılan Yöntemler

Yöntem	f	%
Geleneksel yöntemleri kullanma	2	4,44
Bilgisayar yazılımlarını kullanma	9	20,00
Her iki yöntemi kullanma	34	75,56
Toplam	45	100

Çizelge 18'de görüldüğü gibi öğretim elemanlarının büyük bir bölümü (% 75,56), öğrencilerinin tipografinin yer aldığı tasarım çalışmalarında, hem geleneksel yöntemlerden hem de bilgisayar yazılımlarından yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerinin, tipografik tasarım çalışmalarında yalnızca bilgisayar yazılımlarını kullandığını ifade edenler toplamın % 20'sini, yalnızca geleneksel yöntemleri kullandığını ifade edenler ise toplamın % 4,44'ünü oluşturmaktadır.

3.3.10. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Kullanılan Bilgisayar Yazılımları

Tipografi öğretiminde, öğrencilerin kullandığı bilgisayar yazılımlarına ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri Çizelge 19’da verilmiştir.

Çizelge 19. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Kullanılan Bilgisayar Yazılımları

Bilgisayar yazılımları	f	%
A.Photoshop	27	60,00
Freehand	24	53,33
CorelDraw	18	40,00
Illustrator	15	33,33
InDesign	10	22,22
Diğer	3	6,67
Q.XPress	2	4,44
Fontographer	2	4,44
Fontlab	-	-
Toplam	101	

Çizelge 19’da görüldüğü gibi öğrencilerin, tipografinin yer aldığı tasarım çalışmalarında kullandıkları bilgisayar yazılımları arasında en fazla kullanılan yazılım Photoshop (% 60) olup, bunu sırasıyla Freehand (% 53,33), CorelDraw (% 40), Illustrator (% 33,33), InDesign (% 22,22), diğer yazılımlar (% 6,67), Q.XPress (% 4,44) ve Fontographer (% 4,44) izlemekte, Fontlab ise hiçbir öğrenci tarafından kullanılmamaktadır. Öğretim elemanlarından diğer seçeneğini işaretleyenlerden 1’i, öğrenci “*Hangi programı ya da programları biliyorsa onunla yapabilir*” (a.n.10), 1’i “*Ortaya çıkan yaratıcı ürün öğrenciyi hangi programa yönlendiriyorsa öğrenciler onu kullanıyor*” (a.n.33) biçiminde yanıt vermiştir.

Öğretim elemanlarının yanıtları incelendiğinde, öğrencilerin kullandıkları bilgisayar yazılımlarının daha çok Photoshop, Freehand, CorelDraw, Illustrator ve InDesign olduğu belirlenmiştir. Resim ve fotoğraf düzenleme yazılımı olan bitmap tabanlı Photoshop’u kullananların yüzdesinin daha çok olduğu görülse de, Freehand, CorelDraw, Illustrator gibi vektörel tabanlı grafik tasarım yazılımlarının daha çok kullanıldığı, InDesign yazılımının da hem vektörel hem de görüntü işleme yazılımı olarak tercih edildiği görülmüştür. Font düzenleme ve font tasarımı yapma yazılımı olan Fontographer’ın çok az oranda kullanıldığı, Fontlab’ın ise hiç kullanılmadığı görülmüştür.

3.3.11. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Değerlendirme Ölçütleri

Öğretim elemanlarının, grafik tasarım dersinde gerçekleştirilen tipografik tasarım çalışmalarını değerlendirme ölçütlerine ilişkin görüşleri Çizelge 20’de verilmiştir.

Çizelge 20. Tipografik Tasarım Çalışmalarında Değerlendirme Ölçütleri

Değerlendirme		Ne önemli ne önemsiz	Önemli	Çok önemli	Toplam
Yazı karakteri seçimi	<i>f</i>	0,00	10	30	40
	%	0,00	25,00	75,00	100
Punto seçimi	<i>f</i>	0,00	17	23	40
	%	0,00	42,50	57,50	100
Renk seçimi	<i>f</i>	0	15	25	40
	%	0,00	37,50	62,50	100
Harf, sözcük ve satır uzunluğu-aralığı	<i>f</i>	3	18	19	40
	%	7,50	45,00	47,50	100
Yerleştirme	<i>f</i>	0	15	25	40
	%	0,00	37,50	62,50	100
Okunabilirlik- Okutulurluk	<i>f</i>	0	11	29	40
	%	0,00	27,50	72,50	100
Özgünlük	<i>f</i>	1	9	30	40
	%	2,50	22,50	75,00	100
Konuya ve amaca uygunluk	<i>f</i>	0	14	26	40
	%	0,00	35,00	65,00	100
Yaratıcılık	<i>f</i>	0	9	31	40
	%	0,00	22,50	77,50	100
Sunum	<i>f</i>	0	19	21	40
	%	0,00	47,50	52,50	100
Temizlik ve titizlik	<i>f</i>	0	18	21	39
	%	0,00	46,15	53,85	100
Diğer	<i>f</i>	0	0	3	3
	%	0,0	0,0	100,0	100

Çizelge 20’de görüldüğü gibi hemen hemen tüm ölçütlerde çok önemli ve önemli biçimindeki yanıtların toplamı % 100 civarında olup, hiçbir ölçüt için önemsiz ya da çok önemsiz seçenekleri işaretlenmemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen ve değerlendirmede dikkat ettikleri ölçütleri belirten öğretim elemanlarından 1’i “*Çalışma mutlaka temiz ve iyi olmalı*” (a.n.23), 1’i “*Estetik değer taşımalı*” (a.n.33), 1’i “*Amaca uygun olmalı*” (a.n.36) biçiminde görüş belirtmiştir. Öğretim elemanlarının yanıtları incelendiğinde, tipografik uygulamaları değerlendirmede belirtilen ölçütlerden en çok sırasıyla yaratıcılığa, özgünlüğe ve yazı karakteri seçimine önem verdikleri görülmüştür.

Araştırmanın 3. amacına dönük olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda öğretim elemanlarının değerlendirmeye ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Çizelge 21’de verilmiştir.

Çizelge 21. Öğretim Elemanlarının Grafik Atölye Dersinde Tipografik Çalışmaların Değerlendirilmesine İlişkin Görüşleri

Değerlendirme Ölçütleri	f
Tipografik düzenleme ilkelerine uygunluk	4
Tasarımın amacı ve konusuna uygunluk	4
Özgünlük ve yaratıcılık	3
Sanatın ilke ve elemanlarını kullanabilme	3
Bireysel özellikleri yansıtma	2
Süreci iyi kullanma	1
Görüşler Toplamı	17

Çizelge 21’de görüldüğü gibi, tipografik çalışmaları değerlendirme ölçütlerini öğretim elemanlarından 4’ü “*Tipografik düzenleme ilkelerine uygunluk*”, 4’ü “*Tasarımın amacı ve konusuna uygunluk*”, 3’ü “*Özgünlük ve yaratıcılık*”, 3’ü “*Sanatın ilke ve elemanlarını kullanabilme*”, 2’si “*Bireysel özellikleri yansıtma*”, 1’i “*Süreci iyi kullanma*” olarak belirtmiştir. Öğretim elemanları, tipografik çalışmaların tipografik düzenleme ilkelerine uygun olmasına önem verdiklerini belirtirken ÖE1 bu konuya ilişkin görüşlerini “(...) özellikle vurgulamak istediği şeyi yalın bir şekilde, vurgulayıcı bir şekilde ve okunulurluk düzeyi nitelikli olacak bir şekilde hazırlamışsa, bunları temel alıyorum ve notlarını daha çok o şekilde veriyorum” (ÖE1,st.112–114) biçiminde ifade etmiştir. Tipografik çalışmaları değerlendirmede belirtilen diğer bulgularla ilgili olarak öğretim elemanları görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“(...) yapılan tasarımın özelliğine göre değişiyor, mesela tek harf ele alınarak yapılan düzenlemelerde, temel sanat eğitimiyle ilgili bütün faktörler değerlendirmeye giriyor. İşte büyüklük küçüklük, boşluk doluluk vesaire. Mesela yazı ve biçim ilişkisi dediğimiz bir düzenleme yaptırıyorum o farklı bir uygulama. Orda biçimle yazının uyum içinde kullanılıp kullanılmadığı, (...) Sadece tipografik, herhangi bir konuyla ilgili tipografik bir çalışmaysa, o konuyu aktarabiliyor mu, onun düzenlenmesi onun karakteri, işte insanlarla iletişimi çabucak kurabiliyor mu? O konuya ilişkin duygusu yüklü mü (...) grafik tasarımda yapılan uygulamaların çeşitliliğine göre, bu değer değerlendirmeler de elbette ki değişiyor” (ÖE4, st.119–131).

“(...) öğrencilerimizin işlerini değerlendirirken, her birini kendi içersinde değerlendiriyorum. Yani bir broşür tasarımı mesela geçtiğimiz dönemde öğrencilerimize broşür tasarımı vermiştim. Yaptıkları işleri ilk önce her birini kendi içinde değerlendirdim. Yani yazı resim ilişkisi nasıl olmuş, uygun bir yazı fontunu kullanabilmiş mi? işte kullanmış

olduğu her bir sayfada, broşürün her bir sayfasındaki yazı büyüklükleri alan içersinde ne derecede kompozisyonu etkiliyor bunlar üzerine biraz fikir yürüttükten sonra notlarını verdim” (ÖE5, st.181–188).

“(…) ürünlerde özgünlüğe bakıyorum. Farklı olması gerekiyor alışılmış olan, görerek yapılan işler değil de, görülmeden imgelerini kullanan, imgelerini kullanıp ortaya bir şey koyan öğrencilerin çalışmaları bana daha mantıklı geliyor” (ÖE1,st.101–104)

“(…) orijinal olarak kendi yaratıcılığından, tüm o aldığı bilgilerden, hem kuramsal hem teorik uygulamasından ve gördüğü daha önce yapılmış olan örneklerden nasıl bir çıkarım yapmış ve bunu nasıl kendi uygulamasına dönüştürmüş onu değerlendirmeye çalışıyorum” (ÖE3, st.74–78).

“(…) sanatın eleman ve ilkelerine bakıyorum. Bunların içerisinde denge arıyorum, bunların içerisinde uyum arıyorum, bunların içerisinde ritim arıyorum. Renk kombinasyonları yani renklerin birbirine uyumunu arıyorum. Ondan sonra ışık gölgeleri arıyorum. Bunların hepsini birlikte değerlendiriyorum” (ÖE1, st.108–111).

“(…) öncelikle temel tasarım kurallarına, öğelerine öğrenci yer vermiş mi? ilkeleri, elemanları iyi kullanabilmiş mi? Özellikle siyah beyaz ve gri dengeler, kâğıdın üzerindeki kompozisyon öğelerine, oran orantıya ne kadar dikkat etmiş ve tipografik tasarımda (...) harfin anatomik yapısını ne kadar iyi kullanmış, bunlara çok önem veriyorum. Çünkü derslerin ilerleyen zamanlarında öğrenci bir puntodan yola çıkarak tipografik tasarım yapmak zorundadır. Yani bir punto 0,376 mm’yse eğer bunu kendi içerisinde katlamalı bir şekilde çoğaltarak, diyelim ki 150 puntoya kadar 200 puntoya kadar bir yazı tasarımı yapacak ise onu tipografik açıdan çok iyi değerlendirmek zorundadır. Çünkü tipografi sonuçta baskıyla yani matbaa geleneğiyle, matbaa teknolojisiyle içe olan bir teknik ve alandır. Bunların hepsini göz önüne alıp değerlendirme yapıyorum” (ÖE2, st.60–72).

“Süreci de işin içine katıyorum. Yani sadece sonuç odaklı değil, biraz süreç odaklı değerlendirme yapıyorum (...) Açıkçası ben burada öğrencinin yaptığı, yani kendinin yapıp yapmadığı konusunda şüphelerim olduğu için süreci de işin içine katıyorum. Yani süreçte ne yapıyor, ne kadar çok uğraşıyor, alıştırmalara ne kadar çok özen gösteriyor ve sonuçta ürünü nasıl ortaya koyuyor bunlara da bakıyorum o nedenle tamamıyla sonuç odaklı bir yaklaşım sergilemiyorum” (ÖE1, st.115–125).

Öğretim elemanlarının, tipografik tasarımları değerlendirme ölçütlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretim elemanlarının öğrencilerin tipografik tasarımlarının, temel tasarım tipografik düzenleme ilkelerine uygun olmasına, tasarımın amacı ve konusuna uygun yazı karakteri seçilmesine, öğrencinin özgün ve yaratıcı olmasına, sanatın ilke ve elemanlarını kullanabilmesine, bireysel özelliklerini yansıtmaya ve öğrencilerin süreci iyi kullanmasına önem verdikleri görülmüştür. Görüşme yapılan öğretim elemanlarından biri, uygulamaları değerlendirmenin yanı sıra öğrencilerin tipografi ile ilgili kuramsal bilgilerini ölçmek üzere yazılı sınav yaptığını belirtmiştir.

3.4. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu İle Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlara ve Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarının tipografi öğretiminde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri iki bölümde verilmiştir.

3.4.1. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu ve Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri

Tipografi konularının öğretiminde sorun yaşama durumu ve sorun yaşadığını belirten katılımcıların yaşadıkları sorunlara ilişkin anket verilerinden ve araştırmanın 4. amacına bağlı olarak öğretim elemanlarının tipografi öğretiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşme verilerinden elde edilen bulgular Çizelge 22’de verilmiştir.

Çizelge 22’de görüldüğü gibi anket verilerinden elde edilen bulgulara göre 29 öğretim elemanı (% 69,05) tipografi konularının öğretiminde sorun yaşadığını, 13 öğretim elemanı (% 30,95) tipografi konularının öğretiminde sorun yaşamadığını belirtmiştir. En çok sorun yaşanan konular, öğrenciden kaynaklanan sorunlar (% 68,97), Türkçe yazılı kaynak sıkıntısından kaynaklanan sorunlar (% 48,28) ve ders saati süresinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar (% 48,28) olarak sıralanmakta; daha az sorun yaşanan konular ise öğretim yöntem ve tekniklerinden kaynaklanan sorunlar (% 10,34), diğer sorunlar (% 10,34) ve amaçların belirlenmesine ilişkin sorunlar (% 6,90) olarak sıralanmaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyen öğretim elemanları arasında bir öğretim elemanı, özellikle Güzel Sanatlar Liselerinden gelen öğrencilerden kaynaklanan sorunlar yaşadığını belirterek bu konudaki görüşlerini, “*Öğrenci kaynaklı sorunlar yaşıyorum. Örneğin, Güzel Sanatlar Liselerinden gelen öğrenciler her şeyi biliyor tavrı içinde ve popüler kültürün etkisiyle estetik beğenisi beklediğimiz seviyenin altında, kolaycı ve hazırıcı*” (a.n.1) biçiminde dile getirmiştir. Bir diğer öğretim elemanı, “*1.sınıfta alınan Yazı dersinde yeterli öğretimin gerçekleştirilmemesinden*” (a.n.38) kaynaklanan sorunlar yaşadığını belirtirken; bir diğer öğretim elemanı ise bölgesel

koşullardan kaynaklanan “*Nitelikli çalışmalar ile sıkça karşılaşamama sıkıntısı*” (a.n.41) biçiminde görüşlerini dile getirmiştir.

Çizelge 22. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu ve Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri

Anket verilerinden elde edilen bulgular		
Tipografi Öğretiminde Sorun Yaşama Durumu	f	%
Evet	29	69,05
Hayır	13	30,95
Toplam	42	100
Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlar		
Öğrenciden kaynaklanan sorunlar yaşıyorum	20	68,97
Türkçe yazılı kaynak sıkıntısı yaşıyorum	14	48,28
Ders saatine ayrılan sürenin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar yaşıyorum	14	48,28
Araç-gereç sıkıntısı yaşıyorum	12	41,38
Atölye sıkıntısı yaşıyorum	11	37,93
Yabancı dilde yazılı kaynak sıkıntısı yaşıyorum	6	20,69
Görsel kaynak sıkıntısı yaşıyorum	6	20,69
Değerlendirmeye ilgili sorunlar yaşıyorum	3	10,34
Öğretim yöntem ve tekniklerinden kaynaklanan sorunlar yaşıyorum	3	10,34
Diğer	3	10,34
Amaçların belirlenmesiyle ilgili sorunlar yaşıyorum	2	6,90
İçerikle ilgili sorunlar yaşıyorum	2	6,90
Toplam	96	
Görüşme verilerinden elde edilen bulgular		
Tipografi Öğretiminde Yaşanan Sorunlar		
Öğrenciden kaynaklanan sorunlar	9	
Bilgisayar teknolojisini doğru ve amaca uygun kullanmama	4	
Tipografi bilgisini çalışmalarına aktaramama	3	
Bireysel karar vermede güçlük	2	
Yeterli sayı ve nitelikte yazılı kaynağın olmayışı	5	
Diğer	3	
Görüşler Toplamı	26	

Öğretim elemanları tipografi öğretiminde yaşadıkları sorunlara, ankette yer alan açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlarda da değinmişlerdir. Öğrenciden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak bir öğretim elemanı, öğrencinin teknolojiyi amaca uygun kullanmamasına ve kopyacılığa yönelmesine ilişkin görüşlerini, şöyle açıklamıştır:

“Günümüz öğrencileri kendilerine verilen araştırma konularını internetten “indirerek” görevlerini yerine getirdiklerini düşünmektedirler. İnternetteki bilgilere eleştirel bir gözle bakabilmek bir yana o bilgileri “copy, paste” yöntemiyle doküman haline getirmekte hiçbir sakınca görmemektedirler” (a.n.11).

Tipografi konusunda yaşanan kaynak sıkıntısıyla ilgili olarak bir öğretim elemanı, “Ülkemizde tipografi üzerine çalışma yapan, kitap yayınlayan çok az kişi var. Genellikle kitaplarda bölüm olarak yazı tipografi başlığı altında veriliyor (...) Bu konuda kaynak sıkıntısı yaşanmaktadır” (a.n.36) biçiminde görüş belirtmiştir. Ders saatlerine ayrılan sürenin yetersizliği ve araç-gereç sıkıntısıyla ilgili olarak bir öğretim elemanı ise görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Seçmeli sanat dersi olarak Grafik Tasarım derslerini yürütmekteyim. Ancak ders saatlerinin yetersizliği, grafik ve tipografi konularının kapsamının çok geniş olması, bir de seçmeli ders olması sıkıntılar yaratmakta. Bilgisayar teknolojisinin yeterince kullanılamaması, gerekli alt yapının oluşturulamaması da cabası. Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım bölümünde eğitim almış birisi olarak, resim-iş öğretmenliği müfredatına bağlı olarak gerçekten zoru başarmaya çalışıyoruz. Grafik tasarım, tipografik, reklam ambalaj tasarımı illüstrasyon hepsi farklı içeriklere sahip olan ancak bütünü oluşturan dersler. Hepsini haftada 4 saatlik bir derste vermeye çalışmak sağlıklı olmasa da elimden geldiğince öğrencileri yetiştirmeye çalışıyorum” (a.n.2).

Çizelge 22’de yer alan öğretim elemanlarının tipografi öğretiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşme verilerinden elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretim elemanlarından 9’u “Öğrenciden kaynaklanan sorunlar”, 5’i “Yeterli sayı ve nitelikte yazılı kaynağın olmayışı”ndan kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Diğer” grubunu oluşturan sorunlar ise, “bilgisayarlarla ilgilenecek teknik elemanın bulunmayışı” (ÖE1, st.144–146), “ayrı bir “tipografi dersinin olmayışı” (ÖE7, st.70–71) ve “Araç-gereç ve fiziki donanımın yetersiz oluşu” (ÖE3, st. 49–50) olarak belirlenmiştir. Öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak öğretim elemanları görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“ (...) liselerden ve özellikle Anadolu Meslek Liselerinden gelen öğrenciler şişirilmiş bir egoyla geliyorlar. Yanlış bilgileri var ve bu yanlış bilgilerini değiştirmekte zorlanıyoruz. Örneğin çocukları özellikle yaratıcılık, gördüğünü analiz etme, ondan sonra bir senteze ulaştırıp kendi uygulamasına dönüştürme aşamasında çok da başarılı bulamıyorum bu nedenle. Örneğin birçok öğrencinin söylediği şey işte bize bir model veriliyordu al şu harfi, al şu tipografiyi, al şu amblemi, özellikle amblem ve logo çalışmalarında ki tipografiyi çok da iyi kavrayabilirler. Birebir aynısını yaptırıyorlarmış. Kopyanın tabi belli bir oranda belli bir düzeyde yararlı olabileceğine inanıyorum ama onun ötesine geçilmiyorsa, geçemiyorsa hiç hiçbir anlamı yok. Yanlış olduğunu düşünüyorum (...) Harf fontlarını tanımıyorlar (...) Benim tipografi öğretiminde karşılaştığım en temel sorunlar bunlar. Evet, tipografi sözcüğünü de bilmiyorlar.” (ÖE3, st.83–98).

“(...) bütün yazıları okunma kolaylığına okunma alışkanlığına bakmaksızın her şeyde yukardan aşağı dizme eğilimi vardır öğrencilerde. Benim en sık karşılaştığım sorun bu. Tasarım içerisinde hakikaten çok iyi duran yukardan aşağı sıralanmış harflerden oluşan yazılar tabi ki kullanılabilir ona karşı değilim ama eğer bir mesaj ileten bir yazı ise, onda okuma kolaylığını, hele ki bizimki gibi bir topluma yönelik olarak hazırlıyorsanız, okuma yazma alışkanlığının olmadığı, düzeyinin çok düşük olduğu bir toplumda çok daha kolay

okunabilir şeyler yapılmalı (...) yabancı kelime kullanımı da çok önemli bir sorun olarak görüyorum (...)Türkçe, kendi dilini çok iyi bilmeyen bir insanın tipografide tipografıyı tanıması, anlaması, bilmesi de o ölçüde çok zor oluyor” (ÖE3, st.199–221).

“En önemli şey tipografik düzenlemelerde yazı karakterinin seçimi, ondan sonra yazının büyüklüğü küçüklüğü. Bunları öğrencilerin maalesef anlamaları uzun bir süreç istiyor. Çünkü dükkü değerlendirmelerde de hep biçime uygun yazı seçemediklerini gördüm. Ya büyük, ya karakterler farklı, ya dizilişleri iyi değil” (ÖE4, st.136–140).

“(…) yazı ve yazıyla ilgili olan sorunlarını halletmiş olan öğrenciler tipografik düzenlemeleri daha çok yeğler hale geliyor (...) ama yazıyla sıkıntı veyahut da temel konuyla ilgili sıkıntıları varsa ki, genelde var kişilerin yaptığı şey şu gayet basit, yani kitap kapağını temel bir resim, kitabın başlığı, var olan bir yazı karakteri onu kullanmakla iş bitmiş oluyor. Ama hiçbir zaman için tipografi ve uygulamalarıyla ilgili amacına hizmet etmemiş oluyor” (ÖE7, st.94-102).

Öğretim elemanı ÖE3, görsel ve yazılı medyada yabancı kelimelerin yoğun olarak kullanılmasının bilinçli olarak tercih edildiğini, bu konuda devlet politikasının olmadığını, toplumun görsel algılamalarının olumsuz biçimde yönlendirildiğini belirtmiştir. Öğrencilerin bunlardan etkilenecek çevresinde gördüğü örnekleri çalışmalarına doğrudan aktardığını belirtmiştir (ÖE3, st.212–218).

Öğretim elemanları öğrencilerin bilgisayar teknolojisini doğru ve amaca uygun kullanmadıklarından ve grafik tasarım yazılımlarını tanımamalarından kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretim elemanları yaşadığı sorunlarla ilgili olarak görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“(…) öğrencinin teknolojik alt yapısı iyi değil. Örneğin programları bilmiyor hatta bilgisayarı tanımayan öğrencilerimiz var. (...) sanatsal anlamda onlara bir şeyler kazandırmak yerine program nasıl öğretilir bunlarla uğraşıyorum bu büyük bir sıkıntı. Yani ben program öğreticisi miyim, yoksa gerçekten bir sanat eğitimcisi miyim? Bazen düşünüyorum ve sıkıntı yaşıyorum. Bu benim için bir sorun. Sonra araç gereç konusunda sıkıntı yaşıyorum. Öğrenciler maalesef interneti çok hoyratça kullanıyorlar. Bir araştırma konusu veriyorsunuz, tamam güzel araştırıyorlar ama onun dışında başka işler de yapıyorlar. Şimdi bu kötü kullanım maalesef bilgisayarların tahrip olmasına, işte belli bir süre sonra virüs bulaşmasına ve bilgisayarlarımızın nitelikli çalışmasına engel oluyor” (ÖE1, st.128–142).

“(…) günümüzde bir program kullanarak yazıyı bilgisayar ortamında yazmakla, kişi yazıyı öğrenmiş gibi değerlendiriliyor. Ama hiçbir zaman için birebir kâğıt başında malzemeyle karşılıklı kaldığında bir şey yapamıyor. Yani bir kompozisyon, harfler arasındaki mesafeler, işte satır araları gibi veyahut da kendi içindeki çeşitlemeleri kesinlikle yapması mümkün olmuyor. Çünkü düşünmüyor ama bilgisayar başına geçtiği zaman programın olanaklarını kullanıyor ve karşısına ne çıkarsa onu kabul etmiş oluyor aslında, ama birebir uygulamada böyle bir becerisi yok” (ÖE7, st.72–80).

Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu tipografi konularının öğretiminde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çizelge 22'deki nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretim elemanlarının en çok öğrenciden kaynaklanan sorunlar, Türkçe yazılı kaynak sıkıntısından kaynaklanan sorunlar ve ders süresinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Bunların yanı sıra görüşme verilerinden elde edilen bulgulara göre öğretim elemanları ayrı bir tipografi dersinin olmayışından, araç-gereç ve fiziki donanımın yetersiz oluşundan kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını vurgulamışlardır.

3.4.2. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimine ve Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüş ve Önerileri

Öğretim elemanlarına, grafik tasarımı dersinde tipografi konularının öğretimine ve sorunların çözümüne ilişkin önerilerinin neler olduğu anket formunda açık uçlu soru ile sorulmuştur. Anket verilerinden elde edilen bulgular ile araştırmanın 4. amacına yönelik, tipografi öğretimine ve yaşanan sorunların çözümüne ilişkin öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 23'te verilmiştir.

Çizelge 23'te görüldüğü gibi, anket verilerinden elde edilen bulgulara göre öğretim elemanlarından 9'u "*Tipografi ve önemi kavratılmalı*", 6'sı "*Teknolojiden yararlanılmalı*", 7'si "*Grafik tasarımı derslerinde tipografiye yeterli süre ayrılmalı*", 4'ü "*Çok sayıda ve çeşitli örneklerle öğretim desteklenmeli*", 4'ü "*Kuramsal bilgiye yer verilmeli*", 4'ü "*Öğretim elemanı yeterli donanuma sahip olmalı*", 3'ü "*Tipografi ayrı bir ders olmalı*", 2'si "*Geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmeli*", 2'si "*Yerli ve yabancı kaynak sayısı arttırılmalı*" biçiminde önerilerde bulunmuşlardır.

Çizelge 23. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimine ve Sorunların Çözümüne İlişkin Görüş ve Önerileri

Anket verilerinden elde edilen bulgular	
Öneriler	f
Tipografi ve önemi kavratılmalı	9
Grafik tasarımı derslerinde tipografiye yeterli süre ayrılmalı	7
Teknolojiden yararlanılmalı	6
Çok sayıda, çeşitli örnek ve uygulamayla öğretim desteklenmeli	4
Öğretim elemanı yeterli donanıma sahip olmalı	4
Tipografi ayrı bir ders olmalı	4
Kuramsal bilgiye yer verilmeli	2
Geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmeli	2
Yerli ve yabancı kaynak sayısı arttırılmalı	2
Toplam	40
Görüşme verilerinden elde edilen bulgular	
Tipografi öğretimine yönelik öneriler	f
Çok sayıda çeşitli uygulamalarla tipografi ve önemi kavratılmalı	4
Öğretim örneklerle ve etkinliklerle desteklenmeli	4
Tipografinin tarihçesi tüm yönleriyle verilmeli	4
Öğretim elemanları bilgilerini güncellemeli	1
Öğretim iyi planlanmalı	1
Değerlendirme ölçütleri belirlenmeli	1
Programa yönelik öneriler	
Tipografi ayrı bir ders olmalı	6
Mesleki yaşamda gerekli olabilecek bilgi edinilmeli	2
Okullarda üretim yapılabilen matbaa sistemi oluşturulmalı	1
Matbaada staj yapılmalı	1
Çevreye yönelik öneriler	
Matbaa sahipleri bilinçlendirilmeli	1
Yerel yönetimlerle işbirliği sağlanmalı	1
Öğrenciye yönelik öneriler	
Öğrenci bilgilerini güncellemeli	1
Görüşler Toplamı	28

Öğretim elemanları grafik tasarım elemanı olarak tipografinin ve tipografi öğretiminin öneminin kavratılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak bir öğretim elemanı görüşlerini “*Tipografinin grafik tasarımın vazgeçilemez, ana ögesi olduğu ve kendine özgü ilke ve prensipleri olduğu gerçeği ders içeriklerinde yer almalı ve iki ders bu temel üzerinde yürütülmelidir*” (a.n.17) biçiminde ifade ederken, bir diğer öğretim elemanı “*Günümüz medya evreninde kısa süreli hızlı ve nitelikli bilgilenme çok önemlidir. Bu nedenle tipografi öğretimi grafik tasarım dışında da önemsenmelidir*” (a.n.4) biçiminde görüş belirtmiştir. Tipografinin öneminin kavratılması amacıyla çevrede bulunan tipografik örneklerin incelenmesine yönelik öneride bulunan bir öğretim elemanı ise görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Tipografi öğretiminin önemini vurgulamak için, ders gereği yapılan kent ve iş merkezi gözlem turlarında görülen yanlış uygulamalar saptanarak, fotoğrafları çekilerek kayıt altına alınmalı, atölye ortamında dersi alan öğrencilerle tartışmalıyız. Özellikle kamu ve özel kuruluşlarda benzer yanlışlar görüldüğünde yazılı olarak haber verilerek yanlış uygulamaların düzeltilmesi istenilmelidir. Çoğu iş yerlerinin kurumsal kimliklerinin oluşturulması konusunda öğrencilerin devreye sokularak tasarım yapmaları düşünülmeli” (a.n.43).

Öğretim elemanları grafik tasarım derslerinde tipografi öğretimine daha çok yer ayrılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin olarak bir öğretim elemanı görüşlerini *“Grafik tasarım derslerine başlanmadan önce yazı dersi de almış olsalar da, tipografi konuları önceden ve ağırlıklı olarak verilmeli, doğru ve yanlış örnekler uygulama alanlarında gösterilmeli” (a.n.43)* biçiminde belirtmiştir. Öğretim elemanları bilgisayardan ve İnternette tipografi öğretiminde destekleyici bir öğretim yöntemi olarak yararlanılmasını önermişlerdir. Öğretim elemanlarının bu konuya ilişkin önerileri şu şekildedir:

“İnternet birçok işlevinin yanı sıra, bilgiye erişimi sağlayan bir mekanizmadır. Bu anlamda interneti tipografi eğitiminin hizmetine sunmak, teorik bilgilerin bir arada bulunduğu bir ortam yaratmak adına kullanışlı olabilir” (a.n.11)

“Çok iyi bir arşiv düzenlenerek sayısal ortama taşınabilir ve gerektiğinde yararlanılacak bir biçimde sınıflandırılabilir” (a.n.23)

“...font tasarlama yazılımlarının kullanımı öğrencilere öğretilerek, yeni yazı biçimleri oluşturulabilir” (a.n.36).

Öğretim elemanları, çok sayıda, çeşitli örnek ve uygulamalarla tipografi öğretiminin desteklenmesi gerektiğini *“Öğretim süreci zengin nitelikli örneklerle desteklenmelidir. Öğrencilere deneysel çalışmalar yaptırılarak buluş gücü artırılmalıdır”(a.n.4)* biçiminde dile getirmiştir. Bir diğer öğretim elemanı ise öğrencilerin çalışmalarında her türlü araç-gereci kullanabilmesinin ve böylece el becerilerinin geliştirilmesinin önemine ilişkin görüşlerini *“Verilen projelerde, her türlü araç-gereçle çözümler oluşturulması desteklenmelidir. Öğrencinin, yazının sahip olabileceği farklı görsel etkileri fark etmesi ve el becerisiyle deneyim kazanması öncelikli olmalıdır” (a.n.11)* biçiminde belirtmiştir. Öğrencilerin diğer görsel iletişim araçlarında yer alan tipografik uygulamaları

inceleyerek, ders saatleri içinde tartışılmasının tipografi öğretimine katkı sağlayacağını belirten bir öğretim elemanı ise görüşlerini şöyle açıklamıştır:

Öğrencilerin gerek internet, gerek televizyon ve günlük, haftalık ve aylık medyanın tipografik yaklaşımla izlenmesi öğrenciden istenilmeli. Haftalık ders saatleri içinde getirilen iyi ve kötü örneklerin görselleştirilerek birlikte tartışılması da tipografi öğretimi için iyi bir yöntemdir (a.n.43).

Öğretim elemanları, öğrencilerin grafik tasarım ve tipografi alanında gerekli donanıma sahip olmaları, bilgilerini sanatsal üretimlerine ve öğrencilerine aktarabilmeleri gerektiğini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Sanat eğitimcisi hedef kitlesinde bulunanlara daha okunabilir, anlaşılabilir daha estetik ve daha çarpıcı doğru grafiksel çalışmalar yapabilmelidir” (a.n.43).

“Harfleri tanımalı her birinin kendine has yapı ve özelliklerinin olduğunun farkına varabilmelidir. Bu bilgiler ve deneyimler ışığında tipografi ile ilgili temelleri almalı ve bunları sanat ortamı ya da öğretim ortamında kullanabilmelidir” (a.n.39).

Araştırmanın 4. amacına yönelik olarak Çizelge 23’te yer alan öğretim elemanları ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre 4 öğretim elemanı “Çok sayıda çeşitli uygulamalarla tipografi ve önemi kavratılmalı”, 4 öğretim elemanı “Öğretim örneklerle ve etkinliklerle desteklenmeli”, 6 öğretim elemanı “Tipografi ayrı bir ders olmalı” önerisini getirmişlerdir. Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu, çeşitli ve çok sayıda uygulamalarla ve örneklerle tipografi kavratılmalı; öğretimini desteklemek amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmeli önerisinde bulunmuşlardır. Öğretim elemanlarından ÖE7 “(...) seminer türünde çalışmalar yapılabilir (...) bu tür şeyler öğrenciye daha çekici hale getirebilir (....)” (ÖE7, st. 212–218) biçiminde görüş belirtmiştir.

Öğrencilerin bilgisayar teknolojisinin yanı sıra geleneksel yöntemlerle de tasarım yapmalarının önemine ilişkin olarak ÖE5 görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Klasik yöntemi bilip yani klasikten kesinlikle vazgeçmeyip teknolojinin de imkânlarını mümkün mertebe kullanabilmeli, hatta fazlasıyla kullanabilmeli ama klasik yöntemi de kesinlikle bilmeli. Yani ikisini aslında bir potada eritip sentezleyip yeni bir şeyler ortaya çıkarabilmeli (...) bu anlamda da geleneksel yöntemler veya teknoloji mi kullanılmalı

derseniz, gelenekseli bilmeli teknolojiiden de vazgeçmemeli. Çünkü iddia etmemek gerekiyor işte geleneksel yöntemler daha iyidir, bu çağımuza aykırı bir söylem olur. Mutlaka çağı yakalayıp bütün imkânlarından faydalanmalıyız ve mutlaka bunun haricinde geleneksel yöntemleri de bilmeliyiz” (ÖE5, st.258–276).

Öğretim elemanlarının alanında uzman olmaları ve bilgilerini güncellemeleri gerektiğini belirten ve iyi bir planlamayla gerekli tipografi eğitiminin verilebileceğini ifade eden öğretim elemanlarından ÖE4, bu konuyla ilgili olarak görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“(...)her şeyden önce, bu dersi verecek kişilerin bu konuda uzman olmaları gerekiyor. Ben sanat eğitiminde ve Eğitim Fakültelerindeki bu tasarım eğitiminde birçok aksamalar olduğuna inanıyorum (...) güncel gelişimler karşısında yetersiz kalmadığı, (...) öğretim elemanı çok iyi bir program yaptığı zaman, çok sistemli bir program, bazen ders saatlerimizin azlığından şikâyet ediliyor ama çok iyi bir sistemle, hani zamanı iyi kullanarak öğrenci yani öğrencilerinde zamanının iyi kullanması sağlanarak, bu gereken eğitim öğretim verilebilir diye düşünüyorum” (ÖE4, st.221–231).

Öğretim elemanlarından ÖE7, öğrencinin kopya çalışmalar yapmasını engellemek için, değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir (ÖE7, st.244–249). Görüşme yapılan öğretim elemanları, programda ayrı bir tipografi dersi olması gerektiği yönünde görüş belirterek, dersin içeriği ve süresine ilişkin çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Öğretim elemanları bu konudaki görüş ve önerilerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“(...) tipografi ile yazı arasında ilişki olmakla birlikte eğitim sistemindeki kopukluktan dolayı aksaklıklar olduğunu düşünüyorum ve bunun için de özellikle resim-iş öğretmenliği programında tipografinin ayrı bir ders olarak yani sadece yazı olarak değil, ayrı bir ders olarak okutulması taraftarıyım ki bunun sadece seçmeli değil, aynı zamanda zorunlu bir ders olarak konulmasını düşünüyorum(...) yazının ne olduğuyla ilgili ve tipografiyle arasındaki ilişkiyle ilgili olarak bir kavram kargaşası olduğunu düşünüyorum (...) O nedenle tipografinin ayrı bir ders olarak resim-iş öğretmenliği programında kesinlikle olması gerektiğini düşünüyorum. Bunu sadece işte grafik tasarım ürünlerinde kullanılabilen bir araç olarak düşünmediğimden dolayı söylüyorum (...) tipografinin içinde aslında bir kültür var. Demek ki, sosyolojik bir yaşam biçimi var. Tabi insanların haykırıları var. Bazı sosyal olaylara karşı tepkileri var. Yani bu şunu gösteriyor, tipografi eşittir insan, yaşam biçimi. Yani insan kültürü. O nedenle onun ayrı bir alan olarak, bir disiplin olarak öğretilmesi için de ayrı bir ders olarak konulması gerektiğini düşünüyorum” (ÖE1, st.54–57, st.195–214).

“Süresi en az üç saat olmak koşuluyla iki dönem olmalı. Bir de birinci sınıfta olmalı diye düşünüyorum. Temel olarak aldıktan sonra, diğer yan dallara geçer dolayısıyla resim öğretmenlerimizle ilgili olan sorun da böylece hallolmuş olur (...) hatta bu tipografinin içerisinde bence anlambilim, göstergebilim konuları da olmalı (....)” (ÖE3, st. 166-168).

“(...) resim-iş öğretmenliği programında ayrı bir ders yani bir teorik ders olarak mutlaka yer almalı (...) Tipografi mutlaka grafik tasarım dersleri içinde önemli ana eleman ve bunun dışında da tabi bir teorik dersle bunun ilişkilendirilmesi gerekir ama teorik her şey demek değildir. Teorik insanlara bir işin felsefesi hakkında kendine özgüven duyması yani

tipografi dendiği zaman, grafik tasarım dendiği zaman, iletişim çağı içindeki yerine oturtmak istendiği zaman okumanın ne olup olmadığını bilmesi gerekli. Yani grafik sübjektif bir kavram olmaktan çıkarak daha yaşanabilir daha kendi içinde bütünlüğü oluşturabilen bir duruma gelmesi gerekir ki bu tipografinin ancak bu özelliğiyle yani teorisiyle sağlanabilir. Bunun üzerinde tartışmalar yapılabilir, makaleler yazılabilir, araştırmalar yapılabilir. Dolayısıyla sınırsız bir konu olması açısından şu da yapılabilir daha böyle daraltılabilir yani tipografinin sınırları çizilebilir teorik sınırları çizilir (....) Yani araştırma konuları ders içerikleri içinde yer alabilir ama tabi burada temel özellik bu konuda neler yapılmış. Geçmişten günümüze tipografi nasıl tanımlanıyor, tipografi yaşamımız içinde hangi özelliklerle yol almakta, işte fontların yapısı, fontlar bizim için önem taşıyor (...) tipografi teorik derslerini, bir ders olarak değil belki de bir seminer alanı gibi düşünmenin, daha yararlı olacağı kanısındayım” (ÖE 6, st.232–270).

Öğretim elemanları öğrencilerin, öğretmen olarak atanamamaları olasılığı göz önünde bulundurularak, serbest meslek koşullarına göre yetiştirilmeleri ve öğrencilerin de günün koşullarına uygun olarak bilgilerini güncellemeleri, çalışmalarında özgün olmaları ve kendilerini serbest meslek koşullarına göre hazırlamaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Öğretim elemanlarından ÖE3, görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Özellikle eğitim fakültelerinden mezun olanlar artık atanamıyorlar. Öğretmen olarak görev yapamıyorlar. Dolayısıyla serbest meslekte de çalışabilmeleri için mutlaka programların güncellenmesi ve bu öğrencilerin istihdam alanındaki mağduriyetlerinin giderilecek bir formata dönüştürülmesi gerektiğini düşünüyorum (...) grafik tasarım eğitimi veren kurumların bünyesinde küçük de olsa matbaa sisteminde bir mekânın oluşturulması, matbaa gibi hatta dışarıya sipariş iş yapabilen bir merkezinin olması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla öğrenciler oradan da uygulamayı reel olarak yaşarlar. Matbaaya giden çok az (...)Uzmanlık alanı değerlendirmede bence genel bir yapıya, ders içeriği de işleniş biçimi de böyle bir yapıya dönüştürülmeli. Hiç matbaa görmeden mezun olan öğrenci olmamalı” (ÖE3, st.153–157, st.181–192).

Öğretim elemanları çevrede tipografik kirliliğe neden olan olumsuz örneklerin azaltılmasının ve toplumun estetik beğeni düzeyinin geliştirilmesinin okul, çevre ve yerel yönetimlerin işbirliği ile sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca eğitim sürecinde matbaa sahipleriyle ve tabelacılarla işbirliğinin, kendilerinin ve müşterilerinin bilinçlenmesi bakımından oldukça önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Öğretim elemanları bu konuya ilişkin görüş ve önerilerini şu şekilde açıklamışlardır:

“Resim yapan ya da bilgisayar programlarını kullanabilenler de grafiker olarak çıkıyor. Bence özellikle de en temel sorunumuz bu. Yozlaşan görsel grafik ürünleri içerisinde şu anda yaşamımız sürüyor. Bunun temelinde de bunun olduğunu düşünüyorum. Çünkü maliyeti ucuza getirmek için resim yapabilen birisine bir şeyleri çizdiriyorlar. Tekniğe de sahip elemanları var ellerinin altında hadi üstüne de bir yazı yapıştırırlar tamam oldu. Ya da matbaalar özellikle bu anlamda maliyeti çok ucuzlaştıran. Bu işverenin de işine geliyor tabi. Dolayısıyla orda zaten bir estetize edilmemiş beğenisi gelişmemiş birisi oturuyor bir çocuk ama bilgisayardan çok iyi anlıyor hakikaten kurdu (...) Dolayısıyla grafik tasarımın toplumunda görsel zevkini geliştirme, eğitime görevini işletme yönünde bir bacağının

kırıldığını düşünüyorum süreçte (...) sistemin hepsi birbirine bağlı. Ben temelde matbaaya bağlıyorum sorunu. Tabi müşterinin de ucuza getirme çabası matbaacının da işine geliyor (...) Yani matbaalarında bu süreç öğretim süreciyle beraber elden geçmesi gerekiyor (...) tabelalar da tabi bilinçaltını etkileyen önemli görsel unsurlardan biri kent mimarisi, kent yaşamı içerisinde. Tabelacıların da kesinlikle eğitimden geçmesi gerekiyor ya da onlara bir ölçüt getirilmeli ne bileyim bir standart getirilmeli, işte güzel sanatlar mezunu olmayan yapamaz denmeli gibi. Belki bu şeyde standartlar enstitüsüne de böyle bir talep götürülebilir” (ÖE3, st.139–152, st.175–181, st.194–199).

“Diyelim ki kent kültürü, yani kent kültürüne baktığımızda kent kültürünün oluşması için bazı normların olması gerekiyor. En basiti görsel kirlilik. Yani görsel kirlilik şu anda Türkiye’de birçok kentte maalesef çok yaygın (...) örneğin İstanbul’un sokaklarına çıktığımızda oradaki tabelalardaki görsel kirlilikten tutun, içinde yazı fontlarına kadar çok karışıklık olduğunu görmekteyiz. Peki, bunu nasıl değiştireceksiniz, yani bunun birkaç yöntemi var bunlardan birincisi sanat eğitimcilerinin iyi yetişmesi ve bunların da eğittikleri insanları yetiştirmektir. Sonra, bu işle uğraşan kişilerin de aynı zamanda zincirleme olarak kendilerini yetiştirmelerini sağlamak ve belediyelerin yani yerel yönetimlerin bunlara destek vermelerini sağlamak gerekiyor. Aksi takdirde bu karışıklık gittikçe daha da bizi rahatsız edecek duruma gelebilir” (ÖE1, st.27-38).

Çizelge 23’te yer alan nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgulara göre, öğretim elemanları grafik tasarımda tipografinin önemini kavratılmasına, grafik atölye derslerinde tipografi öğretimine yeterli sürenin ayrılmasına, tipografi öğretiminde bilgisayar teknolojisi ve internetten yararlanılmasına, nitelikli örneklerle ve çeşitli etkinliklerle öğretimin desteklenmesine, öğrencilerin çeşitli yöntem ve teknikleri kullanabilmesine, öğretim elemanlarının bilgilerini güncellemesine, alan uzmanları tarafından ders verilmesini tipografinin ayrı bir ders olmasına, öğrencilerin serbest meslek koşullarına göre yetiştirilmesine, tipografik kirliliğin önlenmesi için matbaalarla ve yerel yönetimlerle işbirliği sağlanmasına ilişkin önerilerde bulundukları görülmüştür.

3.5. Öğretim Elemanlarının Tipografi Eğitiminin İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Verilmesine İlişkin Görüş ve Önerileri

Öğretim elemanlarının tipografi konularının öğretiminde İnternette yararlanma durumlarına ve İnternet temelli eğitim yönteminden yararlanarak tipografi öğretiminin gerçekleştirilmesine ilişkin görüş ve önerilerine yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

3.5.1. Öğretim Elemanlarının Tipografi İle İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Durumu ve Tipografi İle İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Amaçları

Öğretim elemanlarına tipografi ile ilgili Web sitelerinden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuş; bu soruya ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri Çizelge 24’te verilmiştir.

Çizelge 24. Öğretim Elemanlarının Tipografi İle İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Durumu

Yanıt	f	%
Evet	39	86,67
Hayır	6	13,33
Toplam	45	100

Çizelge 24’te görüldüğü gibi 45 öğretim elemanından 39’u (% 86,7) tipografi ile ilgili Web sitelerinden yararlandıklarını, 6’sı (%13,33) yararlanmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının, tipografi ile ilgili Web sitelerinden yararlanma amaçlarına ilişkin görüşleri ise Çizelge 25’de verilmiştir:

Çizelge 25. Öğretim Elemanlarının Tipografi ile İlgili Web Sitelerinden Yararlanma Amaçları

Amaçlar		Hiçbir zaman	Çok seyrek	Kimi zaman	Çoğunlukla	Her zaman	Toplam
Araştırma yapmak için	f	0	2	3	14	20	39
	%	0,00	5,13	7,69	35,90	51,28	100
Öğrencilere örnek uygulamalar göstermek için	f	0	1	4	18	16	39
	%	0,00	2,56	10,26	46,15	41,03	100
Kuramsal bilgi edinmek için	f	1	2	8	20	7	38
	%	2,63	5,26	21,05	52,63	18,42	100
Ücretsiz font indirmek için	f	2	9	16	8	4	39
	%	5,13	23,08	41,03	20,51	10,26	100
Forumlara katılmak için	f	9	9	12	3	1	34
	%	26,47	26,47	35,29	8,2	2,94	100
Etkinliklerle ilgili bilgi almak için	f	2	5	12	10	10	39
	%	5,13	12,82	30,77	25,64	25,64	100
Yeni çıkan yayınlarla ilgili bilgi almak için	f	0	3	9	12	12	36
	%	0,00	8,33	25,00	33,33	33,33	100
Diğer	f	0	0	0	1	0	1
	%	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	100

Çizelge 25’de görüldüğü gibi öğretim elemanları, tipografi ile ilgili Web sitelerinden verilen amaçlar doğrultusunda “Araştırma yapmak için” (% 87,18), “Öğrencilere örnek uygulamalar göstermek için” (% 87,18), “Kuramsal bilgi edinmek için” (%71,05) ve “Yeni çıkan yayınlarla ilgili bilgi almak için” (%66,67) yararlandıklarını belirtmişlerdir. Diğer amaçlara göre daha az tercih edilen amaçlar ise “Ücretsiz font indirmek için” (% 30,77), “Etkinliklerle ilgili bilgi almak için” (% 51,28) ve “Forumlara katılmak için” (% 11,43) olarak sıralanmıştır. “Diğer” seçeneğini işaretleyen ve Web sitelerinden yararlanma amacını belirten 1 katılımcı “Yeni tasarımları görmek için” (a.n.36) biçiminde yanıt vermiştir.

3.5.2. Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Tipografi Öğretiminin Verilmesine İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarının tipografi konularının İnternet temelli eğitim yöntemiyle verilmesine ve tercih ettikleri İnternet temelli öğretim yöntemine ilişkin görüşleri Çizelge 26’da verilmiştir.

Çizelge 26. Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Tipografi Öğretiminin Verilmesine İlişkin Görüşleri

Tipografinin İnternet Temelli Eğitim Yöntemiyle Verilmesine İlişkin Görüşler	f	%
Evet	30	69,77
Hayır	13	30,23
Toplam	43	100
Öğretim Yöntemine İlişkin Görüşler		
Web destekli öğretim yöntemi	11	36,67
Web’e dayalı öğretim yöntemi	2	6,67
Her iki öğretim yöntemi	17	56,67
Toplam	30	100

Çizelge 26’da görüldüğü gibi öğretim elemanlarının 30’u (% 69,77) tipografi öğretiminin İnternet temelli eğitim yöntemiyle verilebileceğini belirtmiştir. Bu şekilde düşünen öğretim elemanlarına, hangi öğretim yöntemini tercih edecekleri sorulmuş, % 36,67’si Web destekli öğretim yöntemini, % 6,67’si Web’e dayalı öğretim yöntemini, % 56,67’si ise her iki öğretim yöntemini tercih edeceklerini belirtmiştir.

3.5.3. İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkı Sağlama Durumu ve Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkısına İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarına, İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye katkı sağlayıp sağlamayacağı sorulmuş, bu soruya ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri Çizelge 27’de verilmiştir.

Çizelge 27. İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkı Sağlama Durumu

İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Katkı Sağlaması	f	%
Evet	36	80
Hayır	9	20
Toplam	45	100

Çizelge 27’de görüldüğü gibi, 45 öğretim elemanından 36’sı (% 80) İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye katkı sağlayacağını düşünmektedir. İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye katkı sağlayacağını belirten öğretim elemanlarının görüşleri ise Çizelge 28’de verilmiştir.

Çizelge 28. Öğretim Elemanlarının İnternet Temelli Tipografi Öğretiminin Öğrenciye Katkısına İlişkin Görüşleri

Katkılar		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Öğrenmenin kalıcılığını arttıran bir etmen olabilir	<i>f</i>	0	7	19	10	36
	<i>%</i>	0,00	19,44	52,78	27,78	100
Öğrenme isteğini arttıran bir etmen olabilir	<i>f</i>	0	3	23	11	37
	<i>%</i>	0,00	8,11	62,16	29,73	100
Öğrencinin başarısını arttıran bir etmen olabilir	<i>f</i>	0	4	27	6	37
	<i>%</i>	0,00	10,81	72,97	16,22	100
Öğrenmenin hızını arttıran bir etmen olabilir	<i>f</i>	1	7	13	16	37
	<i>%</i>	2,70	18,92	35,14	43,24	100
Diğer	<i>f</i>	0	0	1	2	3
	<i>%</i>	0,00	0,00	33,33	66,67	100

Çizelge 28’de görüldüğü gibi İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye sağlayacağı katkılara ilişkin olarak “Öğrenme isteğini arttıran bir etmen olabilir”

önermesini öğretim elemanlarının % 62,16'sı “katılıyorum” biçiminde yanıtlarken, “*Öğrencinin başarısını arttıran bir etmen olabilir*” önermesini öğretim elemanlarının % 72,97'si “katılıyorum” biçiminde yanıtlamıştır. İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye sağlayacağı katkılara ilişkin görüşlerin dağılımı incelendiğinde hiçbir maddenin katılımcılar tarafından kesinlikle katılmıyorum biçiminde işaretlenmediği, yalnızca İnternet temelli tipografinin öğrenmenin hızını arttıran bir etmen olmasına yönelik bir kişinin katılmıyorum biçiminde görüş bildirdiği görülmüştür. Tüm maddelerde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum biçiminde yanıt verenlerin oranı % 80 dolayında ya da üzerinde olmakla birlikte, maddelerin tercih edilme sırası “*Öğrenme isteğini arttıran bir etmen olabilir*” (% 91,89), “*Öğrenci başarısını arttıran bir etmen olabilir*” (% 89,19), “*Öğrenmenin kalıcılığını arttıran bir etmen olabilir*” (% 80,56) ve “*Öğrenme hızını arttıran bir etmen olabilir*” (% 78,38) biçimindedir. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılardan 1'i “*Zaman sınırlamasını ortadan kaldırır*” (a.n.13), 1'i “*Geniş bir bakış açısı kazandırır ve dünyada yapılanlardan haberdar ettiği için bireye özgüven sağlar*”, 1'i “*Öğretmenin yükünü azaltan bir etmen olabilir*” (a.n.36) biçiminde görüşlerini belirtmişlerdir.

Araştırmanın 5. amacına ilişkin olarak öğretim elemanlarıyla yapılan görüşme verilerinden elde edilen bulgular ve frekans dağılımları ise Çizelge 29'da verilmiştir.

Çizelge 29. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretiminin İnternet Temelli Öğretim Yöntemiyle Verilmesine İlişkin Görüşleri

Görüşler	f
Olumlu yönleri	
Destekleyici öğretim yöntemi olarak kullanılabilir	8
Öğrenciler bilgilerini güncelleyebilir	2
Öğrencilerin internet eğilimlerini karşılayabilir	2
Kaynak sıkıntısına çözüm sağlayabilir	4
Görüşler Toplamı	16
Olumsuz yönleri/sınırlılıkları	
Uygulama boyutu çözümlenmeli	2
Öğrenciyle etkileşimde sorun olabilir	1
Görüşler Toplamı	3

Çizelge 29'da görüldüğü gibi tipografi öğretiminin İnternet temelli öğretim yöntemiyle verilmesine yönelik olarak öğretim elemanlarının tamamı “*Destekleyici öğretim yöntemi olarak kullanılabilir*”, 4'ü “*Kaynak sıkıntısına çözüm sağlayabilir*” biçiminde

görüş belirtmiştir. İnternet temelli tipografi eğitiminin olumsuz yönleri ya da sınırlılıklarına ilişkin öğretim elemanlarından 2'si, uygulama boyutunun çözümlenmesine yönelik sıkıntı olabileceğini, 1'i, tamamen İnternete dayalı eğitimin öğrencilerin kendilerini ifade etmede sıkıntı yaratabileceğini ifade etmiştir.

Öğretim elemanları İnternet aracılığıyla tipografi öğretiminin, destekleyici bir öğretim yöntemi olarak kullanılabileceğini ve yararlı olabileceğini belirtmişlerdir. İnternet temelli eğitimin kimi sınırlılıkları ve olumsuz yönleri nedeniyle, diğer öğretim yöntemleriyle birlikte kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretim elemanlarının bu konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Ben böyle bir yöntemin kullanılması taraftarıyım. Ancak, sadece internetin kullanılması taraftarı değilim açıkçası (...) İnternetin tamamıyla kullanımı ve yüz yüze görüşmenin olmadığı bir eğitim sisteminde öğrencilerin, sosyal olarak kendilerini ifade etme, işte mimiklerini kullanabilme, beden dilini kullanabilme sosyal bir ortamda kendini açıklayabilme veya anlatabilme gibi sıkıntılarını doğurduğunu düşünüyorum. Bu nedenle, internetin kesinlikle kullanılmasına taraftar olmakla birlikte, aynı zamanda klasik, yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilen öğretimin de olması gerektiğini düşünüyorum” (ÖE1, st.149–158).

“Daha geniş bir kitleye, daha geniş bir öğrenci kesimine, hizmet açısından iyi bir kaynak sağlanabilir ve öğretmenle yani bu işi yapan insanlarla yüz yüze gelemeyen kişiler ya da gruplar veya halk kim olursa olsun, hobi anlamında da olsa aslında eğitim anlamında ama eğer iyi bir Web tasarımı hazırlanmış ise yani Web destekli bir eğitim tasarımı hazırlanmış ise, çok faydalı olacağını düşünüyorum” (ÖE2, st.93–98).

“Tipografi öğretimi İnternet temelli verilebilir” (ÖE3, st. 106) biçiminde görüşünü dile getiren öğretim elemanlarından ÖE3; İnterneti yardımcı kaynak olarak gördüğünü, İnternet temelli eğitimin günümüz gençliğinin internet eğilimlerinin karşılanması bakımından desteklenmesi gerektiğini, öğrencinin bu yolla eksik bilgilerini giderebileceğini belirtmiştir. Ancak tipografi öğretiminin yine de belli bir kurum bazında yapılması gerektiğini vurgulamıştır (ÖE 3, st.112–119). Öğretim elemanlarından ÖE4, tipografi öğretimine yönelik bir Web sitesinin çok iyi planlandığı takdirde destekleyici bir öğretim ortamı olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir (ÖE4, st.162–171). Öğretim elemanları, İnternet temelli eğitimi öğrencilerin bilgilerini güncelleyebilmesi bakımından yararlı bulduklarını ve kaynak sıkıntısına çözüm sağlayabileceğini belirtmişlerdir (ÖE8, st.40–41, ÖE7, st.199–207). Öğretim elemanlarından ÖE8, özellikle işitme engellilerin eğitiminde kullanılmasının çok yararlı olabileceğini vurgulamıştır (ÖE8, st.37–42). Öğretim elemanlarından ÖE5, Dünyanın

birçok ülkesinde İnternetin, sanat eğitiminin farklı alanlarında yaygın bir biçimde kullanıldığını, bu nedenle Türkiye’de de bu alanda çalışmaların yapılarak, İnternetin etkin bir biçimde sanat eğitiminde de kullanılmaya başlanması gerektiğini vurgulamıştır (ÖE5, st. 329–332). Öğretim elemanları, İnternetin ve İnternet temelli tipografi eğitiminin sınırlılıkları ve olumsuz yönleri ile ilgili olarak görüşlerini de dile getirmişlerdir. Öğretim elemanlarından ÖE5 ve ÖE7, İnternet temelli tipografi öğretiminde uygulamalı çalışmaların gerçekleştirilmesiyle ilgili, kimi çekincelerinin olduğunu ifade etmişlerdir. ÖE7, böyle bir öğretim yöntemiyle uygulamalı çalışmaların yapılabilmesi konusunda kararsız olduğunu, ancak çok iyi düzenlenip uygulama çalışmalarının yapılabilmesi halinde, sınıf içi eğitiminin yerini alabileceğini belirtmiştir (ÖE7, st.158–172). Öğretim elemanlarından ÖE1, tamamen İnternete dayalı bir eğitim sisteminin olumsuz yönlerine ilişkin olarak görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“(...) internetin tamamıyla kullanımı ve yüz yüze görüşmenin olmadığı bir eğitim sisteminde öğrencilerin, sosyal olarak kendilerini ifade etme, işte mimiklerini kullanabilme, beden dilini kullanabilme sosyal bir ortamda kendini açıklayabilme veya anlatabilme gibi sıkıntılarını doğurduğunu düşünüyorum” (ÖE1, st.152–158).

Çizelge 28’de ve Çizelge 29’da yer alan nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgulara göre öğretim elemanlarının, tipografi öğretiminde İnternet temelli eğitim yönteminin destekleyici bir öğretim yöntemi olarak kullanılabileceğini, öğrencilerin bu yolla bilgilerini güncelleyebileceğini, kaynak sıkıntısına çözüm getirebileceğini ancak, internet temelli eğitimin olumlu ve olumsuz yönlerinin dikkate alınması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Araştırmanın ortaya koyduğu bu bulgu, Güz (2005) tarafından gerçekleştirilen “*İnteraktif ortamda tipografi eğitimi ve değerlendirilmesi*” adlı araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir. Araştırmada, öğrencilerin İnternet temelli öğretimle derslere daha iyi hazırlanabildikleri, istenildiği zaman tekrarlama olanağı nedeniyle konuları daha iyi kavrayabildikleri, ilgi çekici buldukları, diğer etkinlikler için zaman ayırabildikleri, yüz yüze eğitimin yetersiz olduğu ve arttırılması gerektiği, derslere ait tüm uygulamaların ders süresince yapılamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

3.5.4. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimine Yönelik Web Sitesinin İçeriğine İlişkin Görüşleri

Öğretim elemanlarının, tipografi öğretimine yönelik bir Web sitesinin içeriğinde yer alması gereken konulara ve diğer niteliklere ilişkin görüşleri Çizelge 30'da verilmiştir.

Çizelge 30. Tipografi Öğretimine Yönelik Web Sitesinin İçeriğine İlişkin Görüşler

İçerik ve Diğer Nitelikler		Katılmıyorum	Kararsızım	Katıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Yazının tarihçesi	<i>f</i>	0	5	17	19	41
	<i>%</i>	0,00	12,20	41,46	46,34	100
Tipografinin tarihçesi	<i>f</i>	0	5	17	19	41
	<i>%</i>	0,00	12,20	41,46	46,34	100
Harfin anatomisi-temel ölçüleri-tasarımı	<i>f</i>	0	1	18	23	42
	<i>%</i>	0,00	2,38	42,86	54,76	100
Yazı karakteri takımı (Font)-sınıflandırılması	<i>f</i>	0	6	14	22	42
	<i>%</i>	0,00	14,29	33,33	52,38	100
Tipografik terimler sözlüğü	<i>f</i>	0	4	20	18	42
	<i>%</i>	0,00	9,52	47,62	42,86	100
Tipografik ölçüler	<i>f</i>	0	1	20	21	42
	<i>%</i>	0,00	2,38	47,62	50,00	100
Okunurluk ve okutulurluk	<i>f</i>	0	2	15	24	41
	<i>%</i>	0,00	4,88	36,59	58,54	100
DeneySEL tipografi	<i>f</i>	0	7	20	15	42
	<i>%</i>	0,00	16,67	47,62	35,71	100
Tipografinin uygulama alanları ve ilkeleri	<i>f</i>	0	0	18	24	42
	<i>%</i>	0,00	0,00	42,86	57,14	100
Boşluk ve dizgi düzenlemeleri	<i>f</i>	0	2	22	18	42
	<i>%</i>	0,00	4,76	52,38	42,86	100
Yazı ve renk ilişkisi	<i>f</i>	2	2	14	23	41
	<i>%</i>	4,88	4,88	34,15	56,10	100
Konularla ilgili deneme sınavları	<i>f</i>	6	9	18	9	42
	<i>%</i>	14,29	21,43	42,86	21,43	100
ÖrneKli açıklamalar	<i>f</i>	1	1	22	18	42
	<i>%</i>	2,38	2,38	52,38	42,86	100
Proje ve ödevler	<i>f</i>	3	6	18	14	41
	<i>%</i>	7,32	14,63	43,90	34,15	100
Kaynaklar	<i>f</i>	0	0	17	23	40
	<i>%</i>	0,00	0,00	42,50	57,50	100
Diğer	<i>f</i>	0	0	0	2	2
	<i>%</i>	0,00	0,00	0,00	100,00	100

Çizelge 30 incelendiğinde, tipografi öğretimine yönelik bir Web sitesinin içeriğine ilişkin görüşlerde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum biçimindeki olumlu görüşlerin dağılımları incelendiğinde, öğretim elemanlarının Web sitesinin içeriğinde en çok, “Tipografinin uygulama alanları ve ilkeleri” nin ve “Kaynaklar”ın (% 100), “Harfin anatomisi-temel ölçüleri-tasarımı”nın ve “Tipografik ölçüler” in (% 97,62), “Boşluk ve dizgi düzenlemeleri”nin ve “Örnekli açıklamalar” ın (% 95,24), “Okunurluk ve okutulurluk” konusunun (% 95,12), “Tipografik terimler sözlüğü”nün (% 90,48), “Yazı ve renk ilişkisi”nin (% 90,24), “Yazının tarihçesi” nin ve “Tipografinin tarihçesi”nin (% 87,80) yer almasını istedikleri görülmüştür.

Web sitesinin içeriğine ve diğer niteliklerine ilişkin maddelerin hiçbirinde kesinlikle katılmıyorum şeklinde bir yanıtla karşılaşılmamış, çoğunluğunda ise katılmıyorum biçiminde de görüşe rastlanmamıştır. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılardan 1’i “Konu ile ilgili başka linkler sıralaması” (a.n.7), 1’i “Video görüntüleri” (a.n.36) olarak Web sitesinin içeriğine yönelik görüşlerini belirtmişlerdir. Tipografi ile ilgili Web sitesinin içeriğine ilişkin görüşler incelendiğinde “Tipografinin uygulama alanları ve ilkeleri”ne öğretim elemanlarının %57,14’ü “kesinlikle katılıyorum”, “Kaynaklar” a % 57,5’i “kesinlikle katılıyorum”, “Harfin anatomisi-temel ölçüleri-tasarımı”na % 54,76’sı “kesinlikle katılıyorum” biçiminde yanıt vermişlerdir.

Araştırmanın 5. amacına yönelik, öğretim elemanları ile yapılan görüşme verilerinden elde edilen Web sitesinin içeriği konusundaki bulgular ve frekans dağılımları Çizelge 31’de verilmiştir.

Çizelge 31. Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi Amaçlı Web Sitesinin İçeriğine İlişkin Görüşleri

Öneriler	f
Kuramsal bilgi yer almalı (Tipografi temel bilgisi)	5
Çeşitli ve çok sayıda örnek yer almalı	4
Eğitim-öğretim basamaklarına uygun olmalı	2
Uygulama bilgisi verilmeli	2
Etkileşim olanakları değerlendirilmeli	1
Sınav ve değerlendirme yapılabilmesi	1
Görüşler Toplamı	15

Çizelge 31’de görüldüğü gibi, Web sitesinin içeriğine yönelik olarak öğretim elemanlarından 5’i “Kuramsal bilgi yer almalı”, 4’ü “Çeşitli ve çok sayıda örnek yer almalı”, 2’si “Eğitim-öğretim basamaklarına uygun olmalı”, 2’si “Uygulama bilgisi verilmeli”, 1’i “Etkileşim olanakları değerlendirilmeli”, 1’i “Sınav ve değerlendirme yapılabilir” önerisinde bulunmuşlardır. Öğretim elemanlarının Web sitesinin içeriğine ilişkin görüş ve önerileri şu şekildedir:

“(…) tipografinin tarihiyle ilgili, yazının tarihiyle ilgili, süreciyle ilgili daha doğrusu kronolojik bir sıralamaya göre verilmesini (....) fontlar hakkında font aileleri hakkında kesinlikle bilgi olması gerektiğini düşünüyorum fontlarla ilgili örneklerin olması gerektiğini düşünüyorum. Aynı zamanda tipografinin, grafik tasarım bölümlerindeki kullanım örneklerinin çok yoğun biçimde olması gerektiğini düşünüyorum” tipografiyle ilgili temel bilgilerin olmasının, kaynakların olmasının öğrenciler açısından son derece etkili olacağını düşünüyorum ” (ÖE1, st:161–174).

“(....) tipografinin önemini kavrayabilmeleri için bunun gelişim sürecini, tarihsel sürecini bilmeleri gerekiyor o nedenle de, internet ortamında bunun da yer alması gerekiyor ve bunun (...) tarihsel sürecinden önce insan yaşamındaki öneminin vurgulanması gerekiyor. Grafik tasarımında, tipografinin genel öğretiminde yer alması gereken şeylerin çoğu internet ortamında, tipografi öğretiminde yer alması gerekiyor” (ÖE4, st.175–202).

“Mutlaka görsel anlamda video görüntülerinin olması gerekiyor (...) soru cevapla bilgi alışverişi yapılabilir. İkincisi sanat eğitiminin yanında bir elemanı olabilir. Yapılacak işleri sanki hani şu masada oturuyor üç beş öğrenci başına gelmiş, işte onun yaptığı işleri izliyormuş gibi ikinci bir video görüntüsü sağlayıp hani yeni bir video kamerayla onun yaptığı işlerin çekimlerini, yine uzaktaki öğrencilerin perdesine yine aynı sistemle yansıtmasıyla gerçekleşebilir. Bu etkileşimi bir ölçüde sağlamış olur. Bunun haricinde hazır video görüntüler vardır yani indirip kullanılabilen veya bunun üzerinde çalışılabilen (...)karakter oluşturma programları, bunlar ve bunların nasıl kullanıldığına yönelik bilgilerin verilmesi belki çok anlamlı olur” (ÖE5, st.371–384).

Matbaa bilgisi verilmeli. Çünkü font sadece tek başına görsel eleman olarak değil, (...) Teknolojinin içerisinde bir parça olarak düşünün, bir de bunun geçmişinden başlamak gerekiyor. Yani tarihçesinden başlayıp günümüze alıp getirmek gerekiyor. Hani bunlar bir silsile halinde verilirse hani geçmişten bugüne, bugün neler yapılıyor, biz neler yapabiliriz diye ele alınırsa belki daha sağlıklı olur (...) Daha sade, asıl verilmesi gereken ve yaş seviyesine uygun bilgiler iyi bir söz dizimiyle, yani buton sayısı beş, yedi en fazla on olabilir (...) bu başlıklar içerisinde küçük alt başlıklar olabilir” (ÖE 5, st. 347–348, 371-384, 385-404).

Çizelge 30’daki ve Çizelge 31’deki nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular incelendiğinde öğretim elemanlarının tipografi öğretimine yönelik bir Web sitesinin içeriğinde, yazının tarihçesinin, tipografinin tarihçesinin, harfin anatomisi-temel ölçüleri-tasarımının, yazı karakteri takımı sınıflandırılmasının, tipografik ölçülerin, okunurluk ve okutulurluğun, tipografinin uygulama alanları ve ilkelerinin, yazı ve renk ilişkisinin, tipografi kaynaklarının yer almasını, çok sayıda ve çeşitte nitelikli örneklerin

bulunmasını, öğretim basamaklarına uygun olmasını, uygulama bilgisinin verilmesini, sınav ve değerlendirme yapılabilmesini önerdikleri görülmüştür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuçlar

- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu tipografi eğitiminin görsel sanatlar eğitimcisi yetiştirmede çok önemli ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir. İyi bir sanat eğitimcisinin tipografi bilgisine sahip olması gerektiğini, toplumun estetik beğeni düzeyini geliştirme bakımından da tipografi eğitiminin sanat eğitiminde çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim elemanları tipografi eğitiminin öğrencilerin tasarım alanında çalışabilmeleri için de oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bununla birlikte kimi öğretim elemanları tipografi eğitiminin yalnızca “*Grafik tasarım eğitimi için çok önemli ve gerekli*” olduğu, görsel sanatlar eğitimcisi yetiştirmek için çok gerekli olmadığını ifade etmişlerdir.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu Yazı dersinin tipografi eğitime ve mesleki gelişime katkı sağladığını ifade etmiştir. Yazı dersinin, harflerin yapısının ve düzenleme ilkelerinin kavranılması bakımından tipografi öğretiminin ve grafik tasarım çalışmalarının temelini oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Yazı dersinin doğru ve güzel yazı yazma becerisi ile disiplinli çalışma becerisi kazandırdığını ifade etmişlerdir. Yazı dersinin tipografi eğitime katkı sağlamadığı yönünde görüş bildiren öğretim elemanları, içerik, amaç ve uygulamalar birbirinden farklı olduğu için Yazı dersinin tipografi eğitime katkı sağlamadığını belirtmişlerdir. Ayrıca Yazı dersinin süre, içerik ve uygulama bakımından yetersiz olması ve dersi veren öğretim elemanının yeterli donanıma sahip olmaması nedeniyle tipografi öğretime katkı sağlamadığını ifade etmişlerdir. Öğretim elemanları Yazı dersinin, temel düzeyde verilen ve öğretmenlik mesleğine yönelik bir ders olduğunu belirtmişlerdir.

- Öğretim elemanlarının Yazı dersine gereken önemin verilmemesinden ve yeterli kaynağın olmayışından kaynaklanan sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğunun derslerinde, tipografiyle ilgili konu ve uygulamalara gerekli olduğunda yer verdikleri; tipografi konularının öğretime yönelik herhangi bir planlama yapmadıkları anlaşılmıştır.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu, Resim-İş Öğretmenliği Programında Yazı ve Atölye (grafik) dersini desteklemek üzere ayrı bir tipografi dersinin yer alması gerektiğini belirtmişlerdir.
- Öğretim elemanları Atölye (grafik) dersinde tipografi öğretiminin *“Tipografinin grafik tasarımdaki yeri ve önemini kavrama”, “Tipografinin uygulama alanlarını ve uygulama ilkelerini öğrenme”, “Tipografi ve yazı ilişkisini kavrama” ve “Temel harf biçimlerini ve yazı çeşitlerini öğrenme”* biçiminde belirlenen öğretim amaçlarının **çok önemli** olduğunu belirtmişlerdir.
- Öğretim elemanlarının Atölye (grafik) dersinde tipografi konularının öğretimini planlarken daha çok farklı konu ve tekniklerden yararlanılarak uygulama yapılmasına, kuramsal bilgi vermeye, tasarım çalışmalarıyla tipografiyi kavratmaya, tipografi ve grafik tasarım ilişkisine yönelik proje çalışmaları ve araştırmalar yaptırmaya, yapılan çalışmaları sınıf ortamında paylaşmaya, örneklerle konuyu açıklamaya ve çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanmaya önem verdikleri görülmüştür.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğunun, Atölye (grafik) dersinde tipografi öğretimini desteklemeye yönelik etkinlikler gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır. Gerçekleştirilen bu etkinliklerin ise grafik tasarım/tipografi sergisi, tasarım yarışmaları, matbaa gezisi workshop ve konferans gibi etkinlikler olarak sıralandığı görülmüştür.

- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğunun Atölye (grafik) dersinde tipografi öğretimine yönelik olarak logotype çalışmalarına, tipografik düzenlemelere ve tipografik amblem çalışmalarına, **çoğunlukla**; kurumsal kimlik çalışmalarına **her zaman**; deneysel tipografi, kaligrafik harf çalışmalarına **kimi zaman** yer verdikleri anlaşılmıştır.
- Öğretim elemanları tipografi öğretiminde; bilgisayar, örnek çalışmalar, İnternet ve Türkçe tipografi kitaplarından **her zaman**, yabancı dilde yazılmış tipografi kitapları ve süreli yayınlardan **çoğunlukla**, bilimsel yayınlar, tezler, projeksiyon makinesi, slâyt, VCD, CD, DVD gibi görsel araçlar ve kendi deneyim ve çalışmalarından **kimi zaman** yararlanmaktadırlar.
- Öğretim elemanları Atölye (grafik) dersinde tipografi konularının öğretiminde en çok araştırma-inceleme yaptırma, buluş yoluyla öğretim yöntemi, proje yöntemi, tartışma yöntemi, soru-yanıt yöntemi, problem çözme yöntemi, beyin fırtınası, sunuş yoluyla öğretim yöntemi ve düz anlatım yönteminden yararlandıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu öğrencilerinin tipografinin yer aldığı tasarım çalışmalarında, hem geleneksel yöntemlerden hem de bilgisayar yazılımlarından yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin kullandıkları bilgisayar yazılımlarının daha çok Photoshop, Freehand, CorelDraw, Illustrator ve InDesign olduğu belirlenmiştir. Resim ve fotoğraf düzenleme yazılımı olan bitmap tabanlı Photoshop yazılımını kullananların yüzdesinin daha çok olduğu görülse de, Freehand, CorelDraw, Illustrator gibi vektörel tabanlı grafik tasarım yazılımlarının daha çok kullanıldığı, InDesign yazılımının hem vektörel hem de görüntü işleme yazılımı olarak tercih edildiği görülmüştür. Font düzenleme ve font tasarımı yapma yazılımı olan Fontographer'ın çok az oranda kullanıldığı, Fontlab'ın ise hiç kullanılmadığı anlaşılmıştır.
- Öğretim elemanlarının öğrencilerin tipografik çalışmalarını değerlendirmede, yazı karakteri seçimi, punto seçimi, renk seçimi, harf, sözcük ve satır uzunluğu-aralığı,

yerleştirme, okunabilirlik- okuturluk, özgünlük, konuya ve amaca uygunluk, yaratıcılık, sunum, temizlik ve titizlik ölçütlerini **çok önemli** buldukları anlaşılmıştır.

- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu, tipografi konularının öğretiminde sorun yaşadığını ifade etmiştir. Öğretim elemanlarının en çok öğrenciden kaynaklanan sorunlar, Türkçe yazılı kaynak sıkıntısından kaynaklanan sorunlar, ders saatlerinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, Yazı dersinde tipografi temel bilgisinin yeterli düzeyde verilememesinden kaynaklanan sorunlar, araç-gereç ve fiziki donanımın yetersiz oluşundan kaynaklanan sorunlar ve ayrı bir tipografi dersinin olmayışından kaynaklanan sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Öğrenciden kaynaklanan başlıca sorunların, grafik tasarım eğitimi verilen liselerden gelen öğrencilerin yanlış ve eksik edindikleri bilgilerde ısrarcı olmaları, teknolojiyi amaca uygun kullanmayarak kolaycılığa ve kopyacılığa yönelmelerinden kaynaklandığı belirlenmiştir.
- Öğretim elemanları daha etkili tipografi öğretimi yapılabilmesine ilişkin olarak; grafik tasarımda tipografinin öneminin diğer disiplinlerle ilişki kurularak kavratılmasına, tipografi öğretimine yeterli sürenin ayrılmasına, bilgisayar teknolojisi ve internetten yararlanılmasına, nitelikli örneklerle ve çeşitli etkinliklerle öğretimin desteklenmesine, öğrencilerin çeşitli yöntem ve teknikleri kullanabilmesine, yerli ve yabancı kaynak sayısının artırılmasına, öğretim elemanının ve öğrencilerin tipografi konusunda bilgilerini güncellemesine, öğrencilerin serbest meslek koşullarına göre yetiştirilmesine, dersin alan uzmanları tarafından verilmesine, tipografinin ayrı bir ders olarak yer almasına ve tipografik kirliliğin önlenmesi için matbaalarla ve yerel yönetimlerle işbirliği sağlanmasına yönelik önerilerde bulunmuşlardır.
- Öğretim elemanları Yazı dersi içeriğinin tipografi eğitimini destekleyecek biçimde zenginleştirilmesine, güncellenmesine, derse gereken önemin verilmesine, ders içeriğinin alan uzmanları tarafından düzenlenmesine, ders süresinin arttırılmasına ya da Yazı dersinin tipografi dersleriyle desteklenmesine, el yazısının öneminin

vurgulanarak temel-yazı ve harf biçimlerinin öğretilmesine, teknolojiiden yararlanılmasına, öğretim elemanlarının bilgilerini güncellemesine, yazı ile ilgili kaynakların arttırılmasına ve özgün harf karakterlerinin tasarlanarak Türk tipografisinin oluşturulmasına ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

- Öğretim elemanlarının büyük çoğunluğunun tipografi ile ilgili Web sitelerinden yararlandıkları anlaşılmıştır. Öğretim elemanları tipografi ile ilgili Web sitelerinden araştırma yapmak ve yeni çıkan yayınlarla ilgili bilgi almak için *her zaman*, Öğrencilere örnek uygulamalar göstermek ve kuramsal bilgi edinmek için *çoğunlukla*, ücretsiz font indirmek, forumlara katılmak ve etkinliklerle ilgili bilgi almak için *kimi zaman* yararlandıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu, İnternet temelli eğitim yönteminden yararlanarak tipografi eğitiminin verilebileceğini belirtmiştir. Öğretim elemanları tipografi konularının öğretiminde, İnternet temelli eğitim yönteminin iyi planlandığı takdirde destekleyici bir öğretim yöntemi olarak kullanılabileceğini; öğrencilerin bu yolla bilgilerini güncelleyebileceğini ve kaynak sıkıntısına çözüm getirebileceğini belirtmişlerdir. Ancak İnternet temelli eğitimin olumlu ve olumsuz yönlerinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır.
- Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu İnternet temelli tipografi eğitiminin öğrenciye katkı sağlayacağını düşünmektedir. Öğretim elemanları, İnternet temelli tipografi eğitiminin öğrencide öğrenmenin kalıcılığını, öğrenme isteğini ve öğrencinin başarısını arttıran bir etmen olabileceğine *katılıyorum*, öğrencinin öğrenmenin hızını arttıran bir etmen olabileceğine ise *kesinlikle katılıyorum* biçiminde görüş belirtmişlerdir.
- Öğretim elemanları, tipografi konularının öğretiminde yararlanılacak eğitim amaçlı bir Web sitesinin içeriğinde; yazının tarihçesinin, tipografinin tarihçesinin, harfin anatomisi ve temel ölçülerinin, harf tasarımının, yazı karakteri sınıflandırılmasının, tipografik ölçülerin, okunurluk ve okuturluğun, tipografinin uygulama alanları ve ilkelerinin, yazı ve renk ilişkisinin ve kaynakların yer almasına *kesinlikle*

katılıyorum biçiminde görüş belirtmişlerdir. Web sitesinin içeriğinde tipografik terimler sözlüğünün, deneysel tipografinin, boşluk ve dizgi düzenlemelerinin, konularla ilgili deneme sınavlarının, örnekli açıklamaların, proje ve ödevlerin yer almasına ise *katılıyorum* biçiminde görüş belirtmişlerdir.

4.2. ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen öneriler, uygulamaya yönelik öneriler ve araştırmaya yönelik öneriler olmak üzere iki alt başlıkta toplanmıştır.

Uygulamaya yönelik öneriler

- Resim-İş Öğretmenliği Programında, Yazı ve atölye (grafik) dersini desteklemek üzere ayrı bir tipografi dersine yer verilmelidir. Ayrıca tipografinin diğer disiplinlerle ilişkisi kapsamında, kültürel, işlevsel, estetik ve sosyolojik boyutlarını içeren kuramsal bir dersle, tipografi öğretimi desteklenmelidir. Tipografinin günlük yaşam ve kent estetiğine etkisinin kavratılması amacıyla çeşitli araştırmalara ve projelere yer verilmelidir.
- Tipografi öğretimini desteklemek amacıyla bilgisayarın yanı sıra İnternetin sunduğu eğitim olanaklarından yararlanılmalıdır. Öğrencilerin bilgi teknolojilerinden amaca uygun bir biçimde yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri ve (Anadolu) Meslek Liseleri başta olmak üzere tüm liselerde, ilgili olabilecek derslerde görev alan öğretmenlere yönelik yazı, tipografi ve grafik tasarım alanında hizmet içi eğitim verilerek bilgileri güncellenmelidir.
- Tipografi, grafik tasarım eğitimi dışında da önemsenmelidir. İlgili bölümlerde tipografi temel bilgisinin verilmesine yönelik derslere ya da ilgili olabilecek dersler içinde tipografi konularına yer verilmelidir. İlköğretim düzeyinde sınıf öğretmenleriyle işbirliği sağlanarak yazının ve tipografinin önemini kavratmak

amacıyla ilgili olabilecek derslerde yazı ve tipografi konularına ve uygulamalarına yer verilmelidir.

- Öğrenciler öğretmenlik mesleğinin yanı sıra serbest meslek koşullarının gerektirdiği donanımına uygun olarak yetiştirilmelidir. Okullarda tipografi öğretimini desteklemek amacıyla üretim yapılabilen matbaa sistemi oluşturulmalıdır. Öğrencilerin ilköğretim okullarının yanı sıra matbaalarda ve grafik tasarım hizmeti veren çeşitli kuruluşlarda staj yapmaları sağlanmalıdır.
- Yazı dersinin içeriği günün koşullarına uygun bir biçimde güncellenmeli ve zenginleştirilmelidir. Yazı dersinin süresi arttırılmalıdır. Yazı dersinde bilgisayar ve İnternet gibi bilgi teknolojilerinden yararlanılmalıdır.
- Yazı dersi alan uzmanları tarafından verilmeli; yazı eğitimi alanında uzman öğretim elemanlarının yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
- Tipografi ve yazı ile ilgili Türkçe yayınların sayısı arttırılmalı, alan uzmanları tarafından eğitim kitapları hazırlanmalı, yabancı dilde yazılmış kaynaklar alana kazandırılmalı ve bu alana yönelik araştırmalar arttırılmalıdır.

Araştırmaya yönelik öneriler

- Tipografi öğretiminin atölye derslerine destek olacak biçimde İnternet üzerinden verilmesine ve etkililiğinin belirlenmesine yönelik deneysel araştırmalar desenlenebilir.
- Farklı özelliklere sahip okullardaki yazı ve tipografi eğitimi uygulamalarını betimlemek için durum çalışmaları yapılabilir.
- Matbaa çalışanları ve tabela yazan kişilerin yazı ve tipografi konusundaki yeterliliklerini ve kent estetiğine etkisini belirleyecek araştırmalar yapılabilir.

EKLER

EK	Sayfa
1. Anket Uygulama İzin Belgesi Örneği	128
2. Araştırma Evreni (Anket Uygulamasına Katılan Üniversiteler ve Dönen Anket Sayısı)	129
3. Anket Formu	130
4. Öğretim Elemanı Görüşme Formu	139
5. Görüşme İzin Belgesi Örneği	141
6. Görüşme Takvimi ve Süresi	142

Ek- 1 Anket Uygulama İzin Belgesi Örneği

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
ANKARA

SAYI : B.30.2.GÜN.0.36.00.00/23.40- 1276
KONU : İzin

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığına

İlgi : 19.03.2008 tarih ve B.30.2.GÜN.0.70.72.33/1382-4694 sayılı yazınız.

İlgi yazınız ve ekleri incelenmiş olup; Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği doktora programı öğrencisi Şirin BENUĞUR TUFAN'ın **"Resim-İş Öğretmenliği Programında Tipografi Öğretiminin Öğretim Elemanlarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi ve Web Destekli Deneme Modeli Önerisi"** konulu tez çalışması kapsamında veri toplamak üzere, Fakültemiz Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı programında Grafik Tasarımı dersini veren öğretim elemanlarına anket uygulama isteği Dekanlığımızca uygun görülmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

 Prof. Dr. Basri ATASOY
 Dekan V.

Ek-2 Araştırma Evreni

Anket Uygulamasına Katılan Öğretim Elemanı Sayısı ve Geri Dönen Anket Sayısı

No	Üniversiteler	Toplam Öğretim Elemanı Sayısı	Dönen Anket Sayısı
1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	3	2
2	Adnan Menderes Üniversitesi	1	1
3	Anadolu Üniversitesi	4	4
4	Atatürk Üniversitesi	2	1
5	Cumhuriyet Üniversitesi	1	1
6	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	3	3
7	Çukurova Üniversitesi	2	1
8	Dicle Üniversitesi	2	2
9	Dokuz Eylül Üniversitesi	3	3
10	Fırat Üniversitesi	2	1
11	Gazi Üniversitesi	5	4
12	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	1
13	İnönü Üniversitesi	2	1
14	Karadeniz Teknik Üniversitesi	3	3
15	Marmara Üniversitesi	2	1
16	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	2	2
17	Muğla Üniversitesi	1	1
18	Mustafa Kemal Üniversitesi	1	1
19	Niğde Üniversitesi	1	1
20	Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi	6	5
21	Selçuk Üniversitesi	4	3
22	Trakya Üniversitesi	1	1
23	Uludağ Üniversitesi	2	2
24	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	-
Toplam		55	45

Ek-3 Anket Formu

Grafik Tasarımı Dersi Öğretim Elemanlarının Tipografi Öğretimi ve İnternet Temelli Tipografi Öğretimine İlişkin Görüşleri Anketi

Değerli Öğretim Elemanı,

Bu anket formu, Grafik Tasarımı derslerinde tipografi öğretiminin (amaç, plânlama, yöntem, teknik, süre ve değerlendirme bakımından) görüş ve önerileriniz doğrultusunda değerlendirilmesi ve İnternet temelli öğretim yöntemiyle gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilecek bulgular ile tipografi öğretimine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kişisel bilgiler ile ilgili yedi soru, ikinci bölümde tipografi öğretimi ile ilgili on beş soru, üçüncü bölümde tipografi öğretiminin İnternet ortamında verilmesine ilişkin görüşlerinize ilgili sekiz soru yer almaktadır. Anket, toplam otuz sorudan oluşmaktadır. Elde edilen veriler bu araştırma ve diğer bilimsel çalışmalar için kullanılacaktır. Araştırma sonuçları dileyen katılımcılarla aşağıda belirtilen iletişim kanalları aracılığıyla paylaşılacaktır.

Gönderilen anket formunu elektronik ortamda doldurarak sbtufan@anadolu.edu.tr ya da siribentu@hotmail.com elektronik posta adresine ek yaparak ya da aşağıda yazılı adrese alıcı ödemeli olarak gönderebilirsiniz. (Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü 26470 Yunussemre Kampüsü /Eskişehir - Tel: 0 222 335 05 80/ 3528- GSM: 505 560 4955 - Belgegeçer: 0 222 335 05 79). Yanıtsız madde bırakmamanızı diler, ilgi ve katkınıza şimdiden teşekkür ederim.

Danışman: Prof. Oya KINIKLI
Araş. Gör. Şirin BENUĞUR TUFAN

I. BÖLÜM

Kişisel Bilgiler

Aşağıdaki sorularda ilgili seçeneklerden uygun olanı işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz:

☐ a. Kadın

☐ b. Erkek

2. Akademik unvanınız:

☐ a. Prof. (Dr.)

☐ b. Doç. (Dr.)

☐ c. Yrd. Doç. (Dr.)

☐ d. Öğr. Gör. (Dr.)

☐ e. Okutman

☐ f. Uzman

☐ g. Araş. Gör.

3. Eğitim durumunuz

☐ a. Lisans

☐ b. Yüksek Lisans

☐ c. Doktora

☐ d. Sanatta Yeterlik

4. Meslekî deneyiminiz : yıl.

5. Anasanat dalınız:

☐ a. Resim

☐ f. Geleneksel Türk Sanatları

☐ b. Grafik Tasarımı

☐ g. Özgün baskı

☐ c. Heykel

☐ h. Endüstriyel Tasarım

☐ d. Tekstil Tasarımı

☐ i. Fotoğraf

☐ e. Seramik

☐ k. Diğer (Lütfen belirtiniz):

6. Yürütmekte olduğunuz Grafik Tasarımı dersi

☐ a. Grafik Tasarımı Anasanat Atölye Dersi

☐ b. Grafik Tasarımı Seçmeli Sanat Atölye Dersi

☐ c. Her ikisi (Her iki atölye dersini yürütüyor iseniz, soruları II. Bölüm'den başlayarak Grafik Tasarımı Anasanat Atölye derslerini temel alarak cevaplayınız)

7. Grafik Tasarımı dersini kaçınıcı sınıf/sınıflarda veriyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Grafik Tasarımı Anasanat Atölye Dersi

☐ a. II. Sınıf

☐ b. III. Sınıf

☐ c. IV. Sınıf

Grafik Tasarımı Seçmeli Sanat Atölye Dersi

☐ a. II. Sınıf

☐ b. III. Sınıf

☐ c. IV. Sınıf

II. BÖLÜM

Tipografi öğretimi ile ilgili var olan durumun değerlendirilmesine ve önerilere yönelik sorular.

Aşağıdaki sorulara, ilgili seçeneklerden görüşünüze uygun olanı işaretleyiniz.

8. Grafik Tasarımı derslerinde tipografi öğretimine yer veriyor musunuz?

☐ a. Evet ☐ b. Hayır

Yanıtınız evet ise Grafik Tasarımı derslerinde tipografi öğretimine ne kadar yer veriyorsunuz?

☐ a. Haftada 1–2 saat ☐ c. Nadiren

☐ b. Gerekli olduğunda ☐ d. Diğer (Lütfen belirtiniz):

9. Grafik Tasarımı derslerinde tipografi öğretiminin amaçlarına ilişkin olarak aşağıda yer alan maddelerin önemini, size uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Grafik Tasarımı derslerinde tipografi öğretiminin amaçları	Çok önemli	Önemli	Ne önemli ne önemsiz	Önemsiz	Çok önemsiz
Tipografinin grafik tasarımdaki yeri ve önemini kavrama	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografi ile ilgili terim, ölçü ve tanımları öğrenme	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografinin uygulama alanlarını ve uygulama ilkelerini öğrenme	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografinin tarihsel gelişimini öğrenme	☐	☐	☐	☐	☐
Sanat akımları ve tipografiye etkilerini öğrenme	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografi ve renk ilişkisini kavrama	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografi ve yazı ilişkisini kavrama	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografi ve resim ilişkisini kavrama	☐	☐	☐	☐	☐
Temel harf biçimlerini ve yazı çeşitlerini öğrenme	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografi ve kültürel yapı ilişkisini kavrama	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografi ve görsel çevre ilişkisini kavrama	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

10. Tipografi öğretiminde aşağıdaki öğretim materyallerinden hangi sıklıkla yararlanıyorsunuz?

Tipografi öğretiminde yararlandığınız kaynak ve araçlar	Her zaman	Çoğunlukla	Kimi zaman	Çok seyrek	Hiçbir zaman
Türkçe tipografi kitapları	☐	☐	☐	☐	☐
Yabancı dilde yazılmış tipografi kitapları	☐	☐	☐	☐	☐
Türkçe grafik tasarım/tipografi ile ilgili süreli yayınlar	☐	☐	☐	☐	☐
Yabancı dilde grafik tasarım/tipografi ile ilgili süreli yayınlar	☐	☐	☐	☐	☐
Bilimsel yayınlar (ilgili makaleler/bildirimler)	☐	☐	☐	☐	☐
Tezler	☐	☐	☐	☐	☐
Örnek çalışmalar	☐	☐	☐	☐	☐
İnternet	☐	☐	☐	☐	☐
Font katalogları	☐	☐	☐	☐	☐
Bilgisayar	☐	☐	☐	☐	☐
Tepegöz	☐	☐	☐	☐	☐
Projeksiyon makinesi	☐	☐	☐	☐	☐
Görsel araçlar (film, video, slâyt, VCD, CD, DVD vb)	☐	☐	☐	☐	☐
Kendi deneyim ve çalışmalarım	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

11. Tipografi öğretiminde, aşağıda verilen öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma sıklığınızla ilgili olarak, size uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Tipografi öğretiminde kullandığımız öğretim yöntem ve teknikleri	Her zaman	Çoğunlukla	Kimi zaman	Çok seyrek	Hiçbir zaman
Soru-yanıt yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Düz anlatım yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Buluş yoluyla öğretim yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Tartışma yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Sunuş yoluyla öğretim yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Problem çözme yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Proje yöntemi	☐	☐	☐	☐	☐
Beyin fırtınası	☐	☐	☐	☐	☐
Araştırma-inceleme yaptırma	☐	☐	☐	☐	☐
Örnek olay incelemesi	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

12. Öğrencilerinizden, tipografinin yer aldığı tasarım çalışmalarını hangi yöntemle gerçekleştirmelerini istiyorsunuz? **(Yanıtınız a seçeneği ise 14. soruya geçebilirsiniz)**

- ☐ a. Geleneksel yöntemle (Rapido, kesyap, guaş boya, karışık teknikler vb. kullanarak)
☐ b. Bilgisayar programları kullanarak
☐ c. Her iki yöntemle

13. Öğrencilerinizden, tipografinin yer aldığı tasarım çalışmalarını hangi bilgisayar programını kullanarak gerçekleştirmelerini istiyorsunuz? **(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).**

- ☐ a. Macromedia Freehand
☐ b. Adobe Illustrator
☐ c. Adobe Photoshop
☐ d. CorelDraw
☐ e. QuarkXPress
☐ f. In Design
☐ g. Fontographer
☐ h. Fontlab
☐ i. Diğer (Lütfen belirtiniz)

14. Tipografi öğretiminde sorun yaşıyor musunuz?

- ☐ a. Evet ☐ b. Hayır

Yanıtınız evet ise ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? **(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).**

- ☐ a. Türkçe yazılı kaynak sıkıntısı yaşıyorum
☐ b. Yabancı dilde yazılı kaynak sıkıntısı yaşıyorum
☐ c. Görsel kaynak sıkıntısı yaşıyorum
☐ d. Araç-gereç sıkıntısı yaşıyorum
☐ e. Atölye sıkıntısı yaşıyorum
☐ f. Öğrenciden kaynaklanan sorunlar yaşıyorum
☐ g. Amaçların belirlenmesiyle ilgili sorunlar yaşıyorum
☐ h. İçerikle ilgili sorunlar yaşıyorum
☐ i. Değerlendirmeye ilgili sorunlar yaşıyorum
☐ k. Öğretim yöntem ve tekniklerinden kaynaklanan sorunlar yaşıyorum
☐ l. Ders saatine ayrılan sürenin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar yaşıyorum
☐ m. Diğer (Lütfen belirtiniz):

15. Tipografi öğretimini desteklemeye yönelik etkinlik gerçekleştiriyor musunuz?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır

Yanıtınız **evet** ise ne tür etkinlikler gerçekleştiriyorsunuz? (**Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**).

☐ a. Workshop

☐ b. Konferans

☐ c. Grafik tasarım/tipografi sergisi

☐ d. Alan uzmanlarını davet etme

☐ e. Tasarım yarışmaları

☐ f. Matbaa gezisi

☐ g. Diğer (Lütfen belirtiniz)

16. Bölümünüz Resim-İş Öğretmenliği Programında, tipografi ile ilgili seçmeli ders var mı?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır

Yanıtınız **evet** ise programda hangi adla, kaç dönem, kaç saat, ve kaç kredi olarak yer almaktadır?

17. Tipografi, **Resim-İş Öğretmenliği Programında** ayrı bir ders olarak yer almalı mıdır?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır

Yanıtınız **evet** ise (**Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**).

☐ a. Seçmeli ders olarak, yarıyıl, haftada saat kredi verilmelidir.

☐ b. Zorunlu ders olarak, yarıyıl, haftada saat kredi verilmelidir.

18. Resim-İş Öğretmenliği Programında yer alan **Yazı** dersi tipografi öğretimine katkı sağlamakta mıdır?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır

Yanıtınız **evet** ise, Yazı dersinin tipografi öğretimine katkısı konusunda görüşleriniz nelerdir?

Yanıtınız **hayır** ise, nedenleri konusunda görüşleriniz nelerdir?

19. Tipografi konularının öğretimini plânlarken nelere dikkat ediyorsunuz? (Öğretim süreci, öğretim materyallerini plânlama gibi)

20. Grafik Tasarımı derslerinizde, tipografinin yer aldığı çalışmaları yaptırma sıklığınızla ilgili olarak, size uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Tipografi çalışmaları	Her zaman	Çoğunlukla	Kimi zaman	Çok seyrek	Hiçbir zaman
Tipografik düzenlemeler	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografik afiş çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografik amblem çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Logotype çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografik imaj çalışmaları (davetiye, ambalâj tasarımı, cd, kapak tasarımı vb.)	☐	☐	☐	☐	☐
Kurumsal kimlik çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Alfabe tasarımı	☐	☐	☐	☐	☐
Sayısal tipografi çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Sayısal font çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Deneysel tipografi çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Kaligrafik harf çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Sayısal kaligrafi çalışmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Web tipografisi	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

21. Öğrencilerinizin tipografi/tipografinin yer aldığı çalışmalarını değerlendirmede kullandığınız ölçütlerden size uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Tipografi/tipografinin yer aldığı çalışmaları değerlendirme ölçütleriniz	Çok önemli	Önemli	Ne önemli ne önemsiz	Önemsiz	Çok önemsiz
Yazı karakteri seçimi	☐	☐	☐	☐	☐
Punto seçimi	☐	☐	☐	☐	☐
Renk seçimi	☐	☐	☐	☐	☐
Harf, sözcük ve satır uzunluğu-aralığı	☐	☐	☐	☐	☐
Yerleştirme	☐	☐	☐	☐	☐
Okunabilirlik- Okutulurluk	☐	☐	☐	☐	☐
Özgünlük	☐	☐	☐	☐	☐
Konuya ve amaca uygunluk	☐	☐	☐	☐	☐
Yaratıcılık	☐	☐	☐	☐	☐
Sunum	☐	☐	☐	☐	☐
Temizlik ve titizlik	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

22. Tipografi öğretiminin, sanat eğitimcisi yetiştirmede yeri ve önemi konusunda görüşleriniz nelerdir?

III. BÖLÜM

Tipografi öğretiminin İnternet temelli öğretim yöntemiyle verilmesine ilişkin görüş ve önerilere yönelik sorular.

Aşağıdaki sorulara, ilgili seçeneklerden görüşünüze uygun olanı işaretleyiniz.

23. Tipografi ile ilgili Web sitelerinden yararlanıyor musunuz?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır (**Yanıtınız hayır ise 25. soruya geçebilirsiniz**).

24. Tipografi ile ilgili Web sitelerinden, aşağıda verilen amaçlar doğrultusunda yararlanma sıklığınızı, size uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Tipografi ile ilgili Web sitelerinden yararlanma amacınız	Her zaman	Çoğunlukla	Kimi zaman	Çok seyrek	Hiçbir zaman
Araştırma yapmak için	☐	☐	☐	☐	☐
Öğrencilere örnek uygulamalar göstermek için	☐	☐	☐	☐	☐
Kuramsal bilgi edinmek için	☐	☐	☐	☐	☐
Ücretsiz font indirmek için	☐	☐	☐	☐	☐
Forumlara katılmak için	☐	☐	☐	☐	☐
Etkinliklerle ilgili (seminer, yarışma, sempozyum, kongre vb.) bilgi almak için	☐	☐	☐	☐	☐
Yeni çıkan yayınlarla ilgili bilgi almak için	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

25. Tipografi, İnternet temelli öğretim yoluyla ders olarak verilebilir mi?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır (**Yanıtınız hayır ise 27. soruya geçebilirsiniz**).

26. İnternet temelli tipografi öğretiminde, aşağıdaki öğretim yöntemlerinden hangisini tercih edersiniz?

☐ a. Web destekli öğretim yöntemi (Yüz yüze öğretim yöntemi ile birlikte kullanılan yöntem).

☐ b. Web'e dayalı öğretim yöntemi (Yalnızca İnternet ortamında verilen öğretim yöntemi).

☐ c. Her iki öğretim yöntemini

27. İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

☐ a. Evet

☐ b. Hayır (**Yanıtınız hayır ise 29. soruya geçebilirsiniz**)

28. İnternet temelli tipografi öğretiminin, öğrenciye sağlayacağı katkıyla ilgili olarak aşağıda yer alan maddeler doğrultusunda görüşlerinizi, size uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

İnternet temelli tipografi öğretiminin öğrenciye sağlayabileceği katkılarla ilgili görüşleriniz	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Öğrenmenin kalıcılığını arttıran bir etmen olabilir	☐	☐	☐	☐	☐
Öğrenme isteğini arttıran bir etmen olabilir	☐	☐	☐	☐	☐
Öğrencinin başarısını arttıran bir etmen olabilir	☐	☐	☐	☐	☐
Öğrenmenin hızını arttıran bir etmen olabilir	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

29. Tipografiye/Tipografi öğretimine yönelik bir Web sitesinin içeriğine ilişkin, aşağıda verilen özelliklerle ilgili görüşlerinizi, size uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Tipografi ile ilgili bir Web sitesinde yer alması gereken içerik	Kesinlikle katıyorum	Katıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Yazının tarihçesi	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografinin tarihçesi	☐	☐	☐	☐	☐
Harfin anatomisi-temel ölçüleri-tasarımı	☐	☐	☐	☐	☐
Yazı karakteri takımı (Font)-sınıflandırılması	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografik terimler sözlüğü	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografik ölçüler	☐	☐	☐	☐	☐
Okunurluk ve okutulurluk	☐	☐	☐	☐	☐
Deneysel tipografi	☐	☐	☐	☐	☐
Tipografinin uygulama alanları ve ilkeleri	☐	☐	☐	☐	☐
Boşluk ve dizgi düzenlemeleri	☐	☐	☐	☐	☐
Yazı ve renk ilişkisi	☐	☐	☐	☐	☐
Konularla ilgili deneme sınavları	☐	☐	☐	☐	☐
Örnekle açıklamalar	☐	☐	☐	☐	☐
Proje ve ödevler	☐	☐	☐	☐	☐
Kaynaklar	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz):	☐	☐	☐	☐	☐

30. Tipografi öğretimi ile ilgili, araştırmaya katkı sağlayacak başka görüş ve önerileriniz nelerdir?

Anket sona ermiştir. Gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederim.

Anket formunu aşağıda yazılı adrese alıcı ödemeli ya da elektronik ortamda Word belgesi üzerinde doldurarak sbtufan@anadolu.edu.tr ya da siribentu@hotmail.com. Elektronik posta adresine ek yaparak gönderebilirsiniz. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü 26470 Yunussemre Kampüsü /Eskişehir - Tel: 0 222 335 05 80/ 3528- GSM: 505 560 4955- Belgegeçer: 0 222 335 05 79

Ek-4 Öğretim Elemanı Görüşme Formu

Sayın Öğretim Elemanı,

Bu belgenin amacı size, çalışmanın amacı ve süreci ile ilgili bilgi vermektir. Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Bölümü Doktora Programında yürütmekte olduğum “*Resim-İş Öğretmenliği Programı Grafik Tasarımı Dersi Öğretim Elemanlarının Görüşlerine Göre Tipografi Öğretiminin Değerlendirilmesi ve Web Destekli Deneme Modeli Önerisi*” adlı tez çalışması çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Sizin izniniz ile gerçekleştirilecek bu görüşmenin amacını, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Grafik Tasarımı dersi öğretim elemanlarının görüşlerine dayalı olarak tipografi öğretiminin değerlendirilmesi ve web destekli tipografi öğretimine yönelik öğretim elemanlarının görüşlerinin alınması oluşturmaktadır. Sizin belirleyeceğiniz yer ve zamanda gerçekleştirilecek bu görüşmenin, yaklaşık 30 dakika süreceği tahmin edilmektedir. Görüşme sırasında ses kayıt cihazı kullanılarak, görüşme kasete kaydedilecek ve kayıtların tamamı analiz edilecektir. Katılımınızın gönüllülük esasına dayalı olduğu, doktora tezi kapsamında gerçekleştirilecek bu çalışmada, görüşme süresinde alınan kayıtlar ve veriler tamamen bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Çalışma hakkında başka sorularınız olursa yanıtlamaktan memnun olacağımı belirtir; çalışmama gösterdiğiniz ilgi ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.

Şirin BENUĞUR TUFAN

Ek-4 Devam
Görüşme Soruları

1. Tipografi öğretiminin, sanat eğitimcisi yetiştirmedeki yeri ve önemi konusunda görüşleriniz nelerdir?
2. Resim-İş Öğretmenliği Programında yer alan *Yazı* dersinin tipografi öğretimiyle ilişkisi konusunda görüşleriniz nelerdir?
3. Grafik Tasarımı derslerinde tipografi ile ilgili kuramsal ve uygulamalı konuları nasıl öğretiyorsunuz? Örnek vererek anlatabilir misiniz?
4. Tipografi öğretiminin, İnternet temelli öğretim yöntemiyle verilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
5. Tipografi öğretimi ile ilgili başka görüş ve önerileriniz nelerdir?

Ek-5 Görüşme İzin Belgesi Örneği

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
GENEL SEKRETERLİK

Sayı : B.30.2.ANA.0.70.00.01-500- 402

Tarih: 03 Haziran 2008

Konu : Anket İzni

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 30.05.2008 tarihli ve B.30.2.ANA.0.F8.00.00.400-300 sayılı yazınız.

Enstitünüz Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş öğretmenliği Doktora Programı öğrencisi Şirin BENUĞUR TUFAN'ın, "Resim-İş Öğretmenliği Programı Grafik Tasarımı Anasanat Atölye Dersinde Tipografi Öğretiminin Öğretim Elemanlarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi ve Web Destekli Deneme Modeli Önerisi" konulu tez çalışması verilerini elde etmek için, Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Grafik Tasarımı derslerini veren öğretim elemanları ile görüşme yapması, Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Neziha VARGAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

DAĞITIM

Gereği :
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
(Ek konulmadı)

Bilgi
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

EKLER :

- 1- Araştırma Önerisi
- 2- Görüşme Soruları

GELEN EVRAK	
Kayıt Tarihi :	3.6.08
Kayıt No.su :	720

Ek-6 Görüşme Takvimi ve Görüşme Süresi

Görüşme No	Kod İsim	Görüşme Tarihi /Saati/Süresi	Görüşme Yeri	Satır Sayısı
1	ÖE1	15.03.2008/15.00 40 dakika	Dumlupınar Ün. GSF	216
2	ÖE2	16.04.2008/14.35 15 dakika	Dumlupınar Ün. GSF	122
3	ÖE3	12.06.2008/12.45 30 dakika	Gazi Ün. İletişim Bilimleri Fakültesi	233
4	ÖE4	12.06.2008/14.00 26 dakika	Gazi Ün. Gazi EF-GSEB	233
5	ÖE5	12.06.2008/15.00 43 dakika	Gazi Ün. Gazi EF-GSEB	476
6	ÖE6	18.06.2008/11.05 41 dakika	Anadolu Ün. EF-GSEB	273
7	ÖE7	18.06.2008/14.15 25 dakika	Anadolu Ün. EF-GSEB	271
8	ÖE8	19.06.2008/10.00 20 dakika	Anadolu Ün. EF-GSEB	51

KAYNAKÇA

- Abbott, M. (1996). Dimensional typography: case studies on the shape of letters in virtual environments. (1st Edition). Princeton Architectural Pres.
- Adams, J.M. ve Dolin, P.A. (2002). Printing Technology. (5th. Edition). U.S.A.: Thomson Learning.
- Alakuş, A. O. (2005). İnternet ve Sanat Eğitimi Bağlamında Görsel Sanatlar ve Dijital Boyut. Tarcan A. (Ed.). *İnternet ve Toplum* içinde (ss.123-143). (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Armutcu, E. (2006). Eğitim fakülteleri grafik tasarım ana sanat atölyeleri ders içerikleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aspillaga, M. (1991). Implications of Screen Design upon Learning. *Journal of Educational Technology Systems*, 20, (1) 53-58.
- Aydın, C. H. (2002, 23-25 Mayıs). *Çevrimiçi (Online) Öğrenme Toplulukları*. Çalışma Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. <http://aof20.anadolu.edu.tr/> adresinden 21 Ekim 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Aydın, C. H. (2004). İnternet destekli eğitimde eğitici rolleri ve yeterlikleri. IV. *Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu*.
- Basalla, G. (2008). *Teknolojinin evrimi*. (C. Soydemir, Çev.). (Onüçüncü Baskı). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Bilim Kitapları. (1988).
- Bayazıt, N. (1997). Tasarım. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. (C.3, S.1746-1747). İstanbul: YEM.
- Becer, E. (1999). İletişim ve grafik tasarım. (İkinci Baskı). Ankara: Dost Kitabevi.
- Bektaş, D. (1992). Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bender, D. (1998). Why use color? <http://coe.sdsu.edu/eet/Articles/ColorWhy/start.htm> adresinden 4 Aralık 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Bent, D. (1998). A Neophyte Construcats a Web Site: Lessons Learned. *The Internet and Higher Education*, 1, (1), 21–30.
- Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (1992). Qualitative research in education. (Third edition). Boston: Allyn & Bacon A Viacom Company.
- Boyacı, A. (2007). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı temelli sınıf yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi VI. Ulusal Sınıf*

- Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu* içinde (ss. 636-644). (27-28-29 Nisan 2007). Ankara: Nobel Basımevi.
- Bölükoğlu, H. İ. (2002). Bilgi çağında eğitim fakültelerinde resim-iş eğitiminin genel bir değerlendirmesi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.22, S. 3, ss. 247-259.
- Bülbül, İ. (1999). Öğretim Amaçlı Bilgisayar Yazılımlarında Ekran Tasarımı. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/144/bulbul.htm> adresinden 5 Ekim 2007 tarihinde edinilmiştir.
- C. Chou, Linn, H. & Sun, C. (2000). Navigation maps in hierarcihical-structured hypertext courseware. *International Hournal of Instructional Media*, C.27(2),165-182.
- Coomey, M. & Stephenson, J. (2001). Online learning: It is all about dialogue, involvement, support and control-according to the research. J. Stephenson (Ed.), *Teaching and Learning online: Pedagogies for New Technologies*. (37-52). London: Kogan Page.
- Çilenti, K. (1979). Eğitim teknolojisi: kavramlar, araç ve yöntemler, merkezler. Ankara.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S.S., ve Yağcı, E. (2001). Öğretim teknolojileri ve materyal Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Deryakulu, D. (2000). Yapıcı Öğrenme. A.Şimşek (Ed.). *Sınıfta Demokrasi*. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Drucker, J. (1999). Art and the digital revolution. *Art Journal*, 58,(1), 107-110.
- Dooittle, P. E. (2002). *Instructional design for web based instruction*. Virginia Polytechnic Institute and State University. <http://edpsyrchserver.ed.vt.edu/workshop/edtech/pdf/handout1.pdf> adresinden 25 Aralık 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Durmuş, S. (2001). “Matematik Eğitiminde Oluşturmacı Yaklaşımlar”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 1; 91-107.
- Erişti, S. D. (2005). Grafik tasarım ilkelerine dayalı olarak geliştirilmiş etkileşimli eğitim CD'lerinin ilköğretimde temel sanat elemanlarının öğretiminde etkililiği. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Erkanal, A. (1997). Mühür. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. (C.2, S.1314-1317). İstanbul: YEM.
- Etike, S. (2001). Cumhuriyet dönemi resim eğitimi (1923–1950). Ankara: Güldiken Yayınları.
- Evans, P. and Thomas, M. (2004). Exploring the elements of design. U.S.A.: Delmar Learning.
- Friedrich, J. (2000). *Kayıp Yazılar ve Diller*. (R. Tekeoğlu, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ganiz, S. (2004). *Yazı Tasarımcıları*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Gaur, A. (2001). Yazının Tarihöncesi 8000 Yıllık Bir Gezinti. *P Dergisi*, 21, 5-9.
- Gay, L. R. (1987). *Educational research competencies for analysis and application*. (Third edition). London: Merrill Publishing Company.
- Genç, A. (1998). Makine uygarlığı ve plâstik sanatlar. *Çağdaş Teknoloji ve Sanat*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 8.
- Gombrich, E. H. (1986). *Sanatın Öyküsü: Başlangıcından Günümüze Sanat Tarihi; Resim, Heykel, Mimarlık*. (B. Cömert, Çev.). (Üçüncü Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökaydın, N. (2003). Tasarım Eğitimi: Yaratıcılığın Öğretisi. *Bilim ve Aklın Aydınlanışında Eğitim Dergisi*. 3(36).
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi36/gokaydin.htm> adresinden 16 Mart 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Greenwood, J. (2001). Principles of using color.
<http://coe.sdsu.edu/eet/Articles/ColorPrinciples/start.htm> adresinden 4 Kasım 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Güven, M. (2004). Öğrenme Stilleri ile Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişki. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1565, Eğitim Fakültesi Yayınları No: 91.
- Güz, M. (2005). İnteraktif ortamda tipografi eğitimi ve değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Heller, S. (Ed.). (2003). Teaching graphic design. Canada: Allworth Press.
- Heller, S. (Ed.). (2004). The Education of a typographer. New York: Allworth Pres.

- Hoşcan, Yaşar (2000). Bilgi toplumu ve bilişim teknolojileri. Açıköğretim Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı Bilgisayar. Y. Hoşcan (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- İlyasoğlu, E. (2000). Yazının İcadı, İnsanlık Tarihinin Başlangıcı, Akdeniz'in Uyanışı. <http://www.netyorum.com/sayi/41/20001005-02.htm> adresinden 26 Mart 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Innis, A. Harold. (2006). *İmparatorluk ve iletişim araçları*. (N. Törenli, Çev.). (Birinci Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.(1986).
- Jean, G. (2004). *Yazı İnsanlığın Belleği*. (N. Başer, Çev.). (İkinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (1987).
- Kaptan, A. Y. (2005). Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde ders içeriği olarak yazı ve tipografinin önemi [Elektronik versiyon]. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 48–58.
- Karataş, S. (2003). Öğretim amaçlı web sayfası tasarımında renk kullanımı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.2 (2), 139-148.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (Onbeşinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, Zeki. (2002). Uzaktan eğitim. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kaygusuz, A. (2001). Meslek Liselerinin Matbaa ve Grafik Bölümlerinde Tipografi Eğitiminin Niteliği ve Öğretme Yöntemlerinin İncelenmesi ve Öneriler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keedy, J. (2004). Type is for reading. Heller, S. (Ed.), *The education of a typographer* (pp.187-190). New York: Allworth Pres.
- Kılıç, E., Karadeniz Ş.ve Karataş S. (2003). İnternet destekli yapıcı öğrenme ortamları. Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23 (2), 149-160.
- Kınıklı, O. (2005). Çağdaş eğitimin temel niteliği ve sanat eğitiminin gerekliliği. *Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu* içinde (ss.435–446). (22–23–24 Eylül 2005). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi.
- Kırcaali, İ., G. (1997). Sosyal bilimlerde araştırma yaklaşımları. Eskişehir: Eskişehir Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayını.
- Krause, J. (2002). Colour index, UK: A David & Charles Book.

- Khan, H. Badrul. (1997). Web based instruction. Educational technology publications. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Koçoğlu, Ç. ve Sezgin E. (2000). WWW için etkili öğretim materyali tasarım öneriler, Inet-tr, İstanbul.
- Lanham, R. A. (2001). What's Next For Text?, Education, Communication & Information, 1(1), Routledge. <http://iat.ubalt.edu> adresinden 27 Mayıs 2008 tarihinde edinilmiştir.
- McLuhan, M. (2001). Gutenberg galaksisi: Tipografik insanın oluşumu. (Birinci baskı). (Güven, G.Ç. Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.(1995).
- Miles, M. B. ve Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Mutlu, M. E. ve Öztürk, C. (1999, 13-15 Mayıs). *İnternet Üzerinde Bilgisayar Destekli Eğitim Yazılımı Geliştirme ve Sunum Araçlarının Gereksinimleri Karşılama Düzeyleri*. BTIE'99 Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Kongresi'nde sunulmuş bildiri. <http://www.bilgi.anadolu.edu.tr/home/memutlu.htm> adresinden 11 Mart 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Newark, Q. (2002). What is Graphic Design? Mies: RotoVision Book.
- Oravez, D. L. (1992). Woodcut: step by step lessons in designing, cutting, and printing the woodblock. New York: Watson-Guptill Publications.
- Öcal, O. (1971). Kitabın evrimi. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, O. (2003). İnteraktif Media Tasarımında Temel Adımlar. (Birinci Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özçelik, N. (2004). İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özden, Y. (2003). Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özer, A. (1995). Grafik Üretim Teknikleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları; no. 850. Güzel Sanatlar Fakültesi yayınları; no. 10.
- Özer, B. (1998). Öğrenmeyi Öğretme. A. Hakan (Ed.) *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler* içinde (s.146-164). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özsoy, V. (2003). Görsel Sanatlar Eğitimi. (Birinci Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Payzın, H. S. (1992). Tarihte Dil, Yazı, Bilim ve Toplum. (Birinci Baskı). İzmir: Doğruluk Matbaacılık.
- Pehlivan, H. (2006). İlköğretim Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sanat Eğitiminde İnternet Sitesi Oluşturmaları ve Görüşleri. *İlköğretim-Online*, 5 (2), 35–47. <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 18 Nisan 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Pektaş, H. (2000). Grafik tasarımcının eğitimi için bazı öneriler. <http://www.hasippektas.com/gra.tas.html> adresinden 5 Aralık 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Pektaş, H. (2008). İnternetteki Tipografi Sorunları ve Görsel Kirlenmeye Karşı Öneriler. <http://www.fotografya.gen.tr/issue-6/hasip.html> adresinden 5 Aralık 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Pollard, M. (1996). Johann Gutenberg: Tipografinin icadı ve matbaacılığın bilimdeki patlamaya yol açan öyküsü. (Onat, L. Çev.). Ankara: İlkaynak. Kültür ve Sanat ürünleri. (1990).
- Reeves, T. (n.d.). Rigorous and socially responsible interactive learning research. *The Journal of Interactive Learning*. <http://www.aace.org>. adresinden 29 Aralık 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Renshaw, C. E., and H. A. Taylor. (1998). The Educational Effectiveness of Computer-Based Instruction. *Computers and Geosciences*, 46, 43–46.
- Resnick, E. (2003). Design for communication: Conceptual graphic design basics. Canada: John Wiley & Sons, Inc.
- Rona, Z. (1997). Kaligrafi. *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*. (C.1, S.934–935). İstanbul: YEM.
- Ronan, C. A. (2005). *Bilim tarihi*. (E. İhsanoğlu ve F. Günergün, Çev.), (Dördüncü Baskı). Ankara: Tübitak Yayınları. (1983).
- Sarıkavak, N. K. (2004). Çağdaş tipografinin temelleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sarıkavak, N.K.(2006). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü’nde Yazı ve Tipografi Eğitimi. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, (9).
- Solomon, M. (1986). The art of typography: an introduction to typographic. (1st edition). New York: Watson-Guptill Publications.

- Şahin, T. ve Yıldırım, S. (1999). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Telli, H. (2006). Cumhuriyetimizin bir anıt kurumu karanlıktan aydınlığa. Üç kuşak Gazi Eğitimli Sanatçılar. Ankara: Gazi Üniversitesi
- Teker, U. (2002). Çağdaş grafik tasarım ve reklâm. (İkinci Baskı). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Tepecik, A. (2002). Grafik Sanatlar: Tarih, Tasarım, Teknoloji. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Theng, Y. L., Rigny, C., Thimbleby, H. ve Jones, M. (1997). HyperAT: HCI and Web Authoring. Proceedings of People and Computers XII, Bristol, 359-378.
- Tunç, A. Z. (t.y.). Buca Eğitim Fakültesi'nde grafik tasarım ve eğitimi. <http://www.arifziyatunc.com/grafiktasarimders.htm> adresinden 4 Nisan 2009 tarihinde edinilmiştir.
- Türnüklü, A. (2001). Eğitim bilim alanında aynı araştırma sorusunu yanıtlamak için farklı araştırma tekniklerinin birlikte kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, 26 (120), 8-13.
- Uçar, T. F. (2004). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. (Birinci Baskı). İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Uşun, S. (2006). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Uygungöz, M. (1996). Resim ve tipografi. [Elektronik versiyon]. *Anadolu Sanat*, 5, 190-193. http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/as1996_5/113615.pdf adresinden 25 Mart 2009 tarihinde edinilmiştir.
- Uygungöz, M. (2008). İç ve dış mekânlarda yazı “Türk yazı tarihine bakış” [Elektronik versiyon]. *Anadolu Sanat*, 19, 181-187. http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/as2008_19/545218.pdf adresinden 6 Nisan 2009 tarihinde edinilmiştir.
- Uygungöz, M. ve Kılıçkaya, E. E. (2008). Hayatın içinde yaşayan tipografiler. [Elektronik versiyon]. *Anadolu Sanat*, 19, 171-180. http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/as2008_19/545217.pdf adresinden 6 Nisan 2009 tarihinde edinilmiştir.

- Ünalan, H. T. (2005). Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Grafik Eğitimi Dersinde Bilgisayar Destekli Eğitimin Etkililiği. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ünver, M. (2003). Kaligrafi - Güzel Yazı Sanatı. Ankara: Asil Yayın.
- Yaşar, Ş. (1998). Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 1/2, 68-75.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (Beşinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, N. (2000). Eskiçağ'da Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, S. D. ve Ünalan, T. (2002). Toplumsal yaşayışa katkıları kapsamında sanat eğitiminin önemi ve sanat eğitimcilerinin teknolojik gelişim dahilinde değişen rolü. *Türkiye’de Sanat Eğitimi ve Öğretmen Yetiştirme, Gazi Üniversitesinin Eğitimde 75. Yılı Sanat Eğitimi Sempozyumu* içinde (ss. 67-73). (08-09-10 Mayıs). Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Matbaası.
- Young, D. (2004). How to see. Heller, S. (Ed.), The education of a typographer (pp.180-182). New York: Allworth Pres.
- Yücebaş, Ç. (2006). Grafik tasarımda görsel bütünlük oluşturmada tipografi ile görseller arasındaki ilişki ve sanat eğitimindeki yeri. Yayınlanmamış doktora tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kataloglar

- Anadolu Üniversitesi 2001-2002 Kataloğu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; No: 1296, 2001, s. 119.
- Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Kataloğu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; No: 1495, 2003, s. 58.
- Anadolu Üniversitesi 2004–2005 Kataloğu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; No: 1604, 2004, s. 146.